

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Gintauto Tamošaičio
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studento

**Magistrinis darbas
Privataus juridinio asmens dalyvio pareigos**

Vadovė: Lekt. dr. Lina Mikaloniene
Recenzentas: Lekt. Gintautas Bartkus

Vilnius, 2011

1. Turinys

1. Turinys.....	1
2. Įžanga.....	2
3. Juridinio asmens dalyvio sąvoka	6
3.1. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtinta sąvoka	6
3.2. Kituose teisės aktuose apibrėžta juridinio asmens dalyvio sąvoka	12
4. Teisinės pareigos sąvoka	15
5. Juridinio asmens dalyvio pareigų atsiradimo pagrindai	21
6. Pareiga formuoti juridinio asmens kapitalą	24
6.1. Pareiga formuoti kapitalą akcinėse bendrovėse	25
6.2. Pareiga formuoti kapitalą žemės ūkio bendrovėse	29
6.3. Pareiga formuoti kapitalą individualiose įmonėse	33
7. Bendroji sąžiningumo pareiga bei pareiga atsakyti už nesąžiningus veiksmus	34
7.1. Sąžiningumo pareiga ir jos įgyvendinimas akcinėse bendrovėse	34
7.2. Sąžiningumo pareiga ir jos įgyvendinimas žemės ūkio bendrovėse	37
7.3. Sąžiningumo pareiga ir jos įgyvendinimas individualiose įmonėse	38
8. Juridinio asmens dalyvio pareiga atsakyti už juridinio asmens prievoles	40
9. Pareiga atsakyti už individualios įmonės prievoles po teisinės formos pakeitimo ar reorganizavimo	47
10. Pareiga perleisti valdomo juridinio asmens dalį.....	50
11. Pareiga įsigyti kito juridinio asmens dalyvio valdomą dalį.....	54
12. Juridinio asmens dalyvio pareiga inicijuoti bankroto bylą.....	56
13. Juridinio asmens dalyvių pareigos nustatomos sutartimis bei kitais dokumentais.....	62
14. Išvados	64
15. Literatūros sąrašas	67
15.1. Teisės norminiai aktai.....	67
15.2. Specialioji literatūra.....	68
15.3. Teismų praktika	71
15.4. Kiti šaltiniai	74
16. Santrauka	76
17. Summary.....	77

2. Įžanga

Aptariant darbo temos aktualumą reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad dabartinis juridinių asmenų teisinis reglamentavimas yra gana platus, jis numato gausybę juridinio asmens formų, o atitinkamai nuo juridinio asmens formų bei jų specifinių savybių priklauso ir juridinio asmens dalyvių pareigos. Būtent teisės normų gausa ir lemia tai, jog nagrinėjamo darbo tema yra ganėtinai plati, vien dėl šio aspekto darbo tema yra gana aktuali, kadangi apima plačią teisinių santykių sritį. Be to, aktualumas grindžiamas ir tuo, kad labai dažnai teisės aktuose sutinkamas reglamentavimas, kuris minimalizuoja pareigas juridinio asmens dalyviams ir dėl to kyla atsakomybės problemos už atliktus dalyvio veiksmus. Teisės normose akcentuojamos juridinio asmens dalyvių teisės, jų gynyba, tačiau aktualus klausimas ar yra pusiausvyra tarp teisių ir pareigų, kokios konkrečios yra juridinio asmens dalyvių pareigos, kokia atsakomybė dalyviams kyla ir tt., nėra detalios aptariamos, todėl dažnai juridinio asmens dalyviams atsakomybės pritaikyti nepavyksta. Visi aukščiau paminėti klausimai ypatingai svarbūs nagrinėjant juridinio asmens dalyvių atsakomybės temą, pabrėžiant tai, kokios yra pareigų nesilaikymo pasekmės pačiam juridiniam asmeniui bei dalyviui, taip pat nagrinėjant santykį tarp turimų teisių ir pareigų bei apžvelgiant kitus susijusius probleminius aspektus. Visų minėtų dalykų sisteminė analizė galimai padėtų atskleisti reglamentavimo spragas, padėtų išspręsti ginčytinas situacijas.

Šio darbo tikslai yra a) išanalizuoti ir atskleisti juridinio asmens dalyvių pareigą formuoti kapitalą, pareigą elgtis sąžiningai ir atsakyti už nesąžiningą elgesį, pareigą perleisti ir įsigyti valdomos įmonės dalis, inicijuoti bankroto bylą; b) išanalizuoti minėtas pareigas pasirinktų juridinio asmens teisinių formų kontekste; c) pateikti koncentruotą teismų praktikos analizę bei jos formavimosi tendencijas, kuri įtakoja darbe pasirinktas dalyvių pareigas. Pabrėžtina ir tai, jog nagrinėjama tema plati, todėl šio darbo tikslas nėra apimti visas įmanomas problemas, o tik išnagrinėti ir akcentuoti autoriaus nuomone svarbiausias problemas, sudarant prielaidas detalesniam temos plėtojimui ir aptarimui.

Šiame darbe bus nagrinėjami tik privačių juridinių asmenų dalyvių pareigos. Viešieji juridiniai asmenys savo esme yra kitokie nei privatūs juridiniai asmenys, todėl dėl esminių skirtumų šių juridinių asmenų dalyvių pareigos nebus aptariamos. Be to, nebus kalbama ir apie ūkines bendrijas bei kooperatines bendroves ir kitus juridinius asmenis, kadangi nurodytos teisinės formos nėra populiarios, o iš to seka, kad aktualiau

aptarinėti dažniau pasitaikančius darinius. Pagal statistikos departamento duomenis, kooperatinių bendrovių skaičius 2011 metų pradžioje buvo 613, ūkinių bendrijų – 643, kai palyginimui uždaryjū akcinių bendrovių - 82 256, individualių įmonių – 53 143, žemės ūkio bendrovių – 1 550¹. Paminėtina, kad šiame darbe aptariamos juridinių asmenų dalyvių pareigos yra dažniausiai pasitaikančių privačių juridinių asmenų teisinių formų dalyvių atitikmenys. Dėl juridinių asmenų teisinių formų gausos ir darbo apimties limitu, teks apsiriboti populiariausių juridinių asmenų teisinėmis formomis. Taigi, apibendrinant, darbe bus nagrinėjamos konkrečiai šios juridinių asmenų teisinės formos ir su jų dalyviais susijusios pareigos: Akcinių bendrovių, individualių įmonių ir žemės ūkio bendrovių.

Darbo objektas – juridinio asmens dalyvių pareigos. Šiame darbe detaliau bus aptariamos juridinio asmens dalyvio pareiga formuoti kapitalą, veikti sąžiningai, atsakyti už savo veiksmus esant nesąžiningam elgesiui, pareiga priverstinai perleisti bei pirkti juridinio asmens dalis. Žinoma darbo objektas apibrėžtas konkrečiai – pareigų analizė, jų turinio atskleidimas, probleminių momentų akcentavimas, bei reglamentavimo spragų konstatavimas, o taip pat atsakomybės klausimai, taip pat reikėtų atkreipti dėmesį ir į sąvokų apibrėžimus, pareigų klasifikavimą pagal esminius kriterijus ir kitus svarbius klausimus, be kurių temos visiškai atskleisti būtų neįmanoma, todėl darbo objektas privalo būti platesnis – t. y. apimti ne tik pareigas, bet ir juridinio asmens dalyvio sąvoką, bei paties juridinio asmens koncepcijos pagrindus. Pažymėtina, jog sutartinės pareigos šiame darbe nebus detalios nagrinėjamos, o tiesiog paminimos, kadangi nagrinėti minėtas pareigas yra atskiro tyrimo objektas.

Darbe naudojami tyrimo metodai padeda pasiekti nustatytus tikslus ir uždavinius, o taip pat, atlikti visapusę analizę pasirinkta tema. Taigi, pasirinkti metodai yra šie:

- Lyginamasis – leidžia palyginti kelis institutus, atrasti panašumus skirtumus, nustatyti, kuris institutas, kuriuo atveju naudingesnis ir tt. Šis metodas naudingas atliekant Lietuvos bei užsienio teismų sprendimų bei teisės aktų tyrimą. Palyginimui buvo pasirinkta Jungtinės Karalystės teisės aktas reglamentuojantis įmonių steigimą ir jų struktūrą. Minėta valstybė pasirinkta todėl, kad pirmosios modernios įmonės formavosi būtent šioje šalyje².
- Istorinis – leidžia palyginti instituto raidą, vystymąsi, pokyčius, atrasti pasikeitimų priežastis. Istorinis metodas aktualus šiame, kadangi galima numatyti ar vieno

¹ Lietuvos Respublikos statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Įregistruotų ir veikiančių ūkio subjektų skaičius metų pradžioje. [interaktyvus] [žiūrėta 2011-04-09]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M4010116&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=5389&IOY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>>>.

² BARTKUS, G. Paskaitų kurso „Įmonių teisė“ medžiaga. s.l. [2009].

instituto keitimas pateisino lūkesčius, ar pasiteisino atlikti pakeitimai. Šiame darbe šis metodas naudotas palyginant skirtingų redakcijų teisės aktus.

- „Konkretusis sociologinis gali būti veiksmingai taikomas siekiant iširti teisės institutų veiklos sritis, priimtų sprendimų rezultatyvumą, teisinio reguliavimo tinkamumą laiko atžvilgiu ir tikrumą arba teisinę apsaugą. Šis metodas leidžia ne tik iš esmės, atsižvelgiant į praktinį visuomenės gyvenimą, teisingai spręsti sudėtingus teisės klausimus, bet ir laiku atskleisti naujas spręstinas problemas“³. Šis metodas panaudotas atskleidžiant teismų praktikos ir teisinio reglamentavimo spragas.
- Lingvistinis – padeda išaiškinti gramatinę sąvokų reikšmę.
- Loginis pasitarnauja aiškinant normas, atskleidžiant pavienių normų ir jų visumos reikšmę, leidžia daryti atitinkamas išvadas ir apibendrinimus.
- Teleologinis – padeda atskleisti įstatymų leidėjo tikslus. Šis tyrimo metodas svarbus tuo, kad galima atskleisti tikruosius tikslus, kurių siekta ir ar jie buvo realizuoti, o taip pat identifikuoti problemas.
- Analitinis metodas padeda atskleisti reiškinių priežastis ir padarinius⁴.

Pagrindiniai šio darbo šaltiniai yra teisės norminiai aktai, tarp kurių vienas iš svarbiausių yra Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (toliau – LR CK). Būtent analizuojant šio kodifikuoto teisės norminio akto nuostatas atskleidžiama juridinio asmens dalyvio sąvoka, juridinio asmens koncepcijos svarbiausi elementai, bei dalis pareigų. Taip pat aktualūs ir specialieji teisės norminiai aktai, kurie įtvirtina specifines juridinio asmens dalyvių pareigas, atskleidžia pareigų visumą įvairiose teisės šakose.

Žinoma svarbūs šaltiniai yra ir specialioji literatūra, kuri, padeda suvokti teorinę nagrinėjamos temos plotmę bei atskleisti probleminius aspektus, pateikti galimus išeities taškus. Pavyzdžiui, nagrinėjant akcinių bendrovių bei individualių įmonių veiklą pagrindinis šaltinis moksliniai straipsniai, ypač, kai tiriama pareiga atsakyti už juridinio asmens prievoles (pvz. CIVILKA, M. Akcininkų atsakomybė už bendrovės prievoles (2). *Juristas*. Nr. 2006/2. 2006; MIKALONIENĖ, L. Subsidiari akcininko atsakomybė. *Teisė*. Nr. 76. 2010; AUGUSTAITIS, A. Akcininko atsakomybė. Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybė už juridinio asmens prievoles. *Juristas*. Nr. 1. 2004 ir kt.). Nagrinėjant žemės ūkio bendrovių dalyvių pareigas, kaip pagrindinis šaltinis buvo Eimanto Grakausko monografija „Agrarinė teisė“ (Vilnius:

³ VANSEVIČIUS, S. *Valstybės ir teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000, p. 89.

⁴ *Ibid.* p. 90.

Vilniaus informacijos centras, 2009). Visoms formoms bendrai naudingi šaltiniai civilinės teisės vadovėliai⁵.

Toliau reikėtų paminėti Lietuvos teismų praktiką, kurios dėka sužinome kaip praktikoje taikomos normos, su kokiomis problemomis susiduriama ir tai ar reguliavimas atitinka šiandieninės visuomenės poreikius.

Aptariant darbo originalumą, svarbu paminėti tai, kad analogiška tema jokių darbų nebuvo rašyta, tačiau reikėtų atkreipti dėmesį į tai, jog panašia į šio darbo temą buvo atlikti tyrimai, pavyzdžiui, magistriniai darbai „Akcininkų pareigos“ bei „Juridinio asmens dalyviai ir organai, jų teisės ir pareigos“⁶. Vis dėlto, reikėtų paminėti, kad nurodytas darbas, nors ir persidengia su šiuo tyrimu, tačiau yra platesnio pobūdžio, kadangi apima ne tik akcinių bendrovių dalyvių pareigas, bet ir kitų juridinių asmenų teisinių formų dalyvių pareigas. Be to, pasirinktos pareigos skiriasi nuo kitų autorių pasirinktų temų, pavyzdžiui viename iš minėtų darbų aptariamos bendrovės organams įstatymų numatytos teisės ir pareigos bei bendrosios pareigos, tokios kaip interesų konflikto vengimas, veikimas sąžiningai, protingai ir kt. Dėl to, kas paminėta, darbas atitinka originalumo kriterijų, o taip pat Lietuvos Respublikos teisės aktų reikalavimus, taikomus nustatant kūrinio originalumą.

⁵ MIZARAS, V., *et al.* *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2009; BARANAUSKAS, E. *et al.* *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007.

⁶ PIVORIŪNIENĖ, R. *Juridinio asmens dalyviai ir organai, jų teisės ir pareigos*. Magistrinis darbas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009; TAMOŠIŪNAITĖ, V. *Akcininkų pareigos*. Magistrinis darbas. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2007.

3. Juridinio asmens dalyvio sąvoka

Norint tinkamai išnagrinėti darbo objektą pirmiausiai privalu apibrėžti svarbiausias sąvokas, kadangi tai lemia ir objekto apimtį bei sampratą. Be tokios pradinės analizės nebūtų sėkmingas ir pats objekto tyrimas bei aptarimas.

3.1. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtinta sąvoka

Juridinio asmens dalyvio sąvoka įtvirtinta LR CK 2.45 str. Remiantis norminiu apibrėžimu juridinio asmens dalyvis „...(akcininkas, narys, dalininkas ir pan.) yra asmuo, kuris turi nuosavybės teisę į juridinio asmens turtą, arba asmuo, kuris nors ir neišsaugo nuosavybės teisių į juridinio asmens turtą, bet įgyja prievolių teisių ir (ar) pareigų, susijusių su juridiniu asmeniu“⁷.

Remiantis pateiktu apibrėžimu darytina išvada, kad juridinio asmens dalyvis gali būti tiek fizinis tiek juridinis asmuo. Minėtą teiginį pagrindžia LR CK 2.45 str. paminėtas žodis asmuo. Pagal civilinio kodekso normas asmenys skirstomos į dvi stambias grupes – fiziniai asmenys bei juridiniai asmenys (LR CK antroji knyga). Svarbu paminėti ir tai, kad tiek juridiniai asmenys tiek ir fiziniai asmenys gali būti klasifikuojami į smulkesnes grupes bei pogrupius pasitelkiant įvairius kriterijus, pavyzdžiui veiksnumą, amžių, prigimtį, kapitalo judėjimą, atsakomybę, veiklos tikslus ir daugelį kitų.

Pagal minėtą LR CK įtvirtintą apibrėžimą galima pagrįstai susidaryti išvadą, kad bet koks fizinis ar juridinis asmuo gali būti ar tapti juridinio asmens dalyviu. Tačiau LR CK 2.60 str. 3 d. numato, kad įstatymai gali numatyti atvejus, kai viešajai tvarkai apsaugoti arba taikant atsakomasias priemones, tam tikrų juridinių asmenų dalyviu negali būti užsienio juridinis asmuo ar kita organizacija arba užsienietis. „Komentuojamojo straipsnio 3 dalyje numatyta 2 dalies išimtis, kad steigiant juridinį asmenį gali būti taikomi tam tikri ribojimai, jeigu steigėjas užsienio juridinis asmuo ar kita organizacija arba užsienietis. Atsižvelgiant į tai, kad visos valstybės yra lygios, tokie ribojimai gali būti grindžiami tik viešosios tvarkos interesu arba atsakomųjų priemonių taikymu. Tokie

⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žin., 2000, Nr. 74-2262.

reikalavimai gali būti nustatyti tik įstatyme. Komentuojamojo straipsnio 3 dalyje nustatyti ribojimai taikomi ir juridinio asmens dalyviams⁸. Aptariamą normą geriausiai iliustruoja AB „Mažeikių nafta“ (dabartinė AB „ORLEN Lietuva“) atvejis, kai įstatymu buvo apribota tam tikru atžvilgiu tapti šio juridinio asmens dalyviu. Minėtas įstatymas skelbia, kad „šio įstatymo paskirtis – sudaryti teisinės prielaidas užtikrinti Lietuvos Respublikos viešąjį interesą nacionaliniam saugumui strategiškai reikšmingame ūkinės veiklos sektoriuje, kuriame veiklą vykdo akcinė bendrovė „Mažeikių nafta“, skatinti patikimas, nacionaliniam saugumui grėsmių nekeliančias užsienio investicijas į šią bendrovę, užtikrinti Lietuvai ilgalaikę galimybę importuoti ir perdirbti naftą savo teritorijoje, taip pat siekti užtikrinti efektyvų akcinės bendrovės „Mažeikių nafta“ valdymą ir veiklos rezultatus⁹. Minėtu įstatymu buvo nustatyta, kad kontrolinį akcijų paketą įsigyti pirmenybės teisė tenka valstybei, t.y. eliminuojami kiti galimi dalyviai. Nors aptariamasis pavyzdys nėra gryna forma komentuojamos normos, kadangi įstatyme nėra imperatyvaus draudimo numatančio, jog kitų valstybių subjektai negali tapti dalyviais (pavyzdžiui, toks atvejis būtų, kai valstybei nepasinaudojus pirmenybės teise, akcijų įsigyti negalėtų kiti subjektai), tačiau jis labiausiai atitinka jos koncepciją. Teisės doktrinoje teigiama, jog siekiant užtikrinti asmenų įsisteigimo laisvę Europos Bendrijoje, tokie apribojimai Bendrijos valstybėms narėms neturėtų būti nustatomi¹⁰.

Kiti apribojimai, kurie gali būti taikomi ribojant asmenų ratą, galinčių būti juridinio asmens dalyviu, susiję su fiziniiais asmenimis. LR CK nenustato specialių reikalavimų fiziniam asmeniui norint tapti juridinio asmens dalyviu, tačiau reikia atsižvelgti į bendrus civilinės teisės institutus, kuri apriboja galimybes sudaryti sandorius bei veiksnumą. Fizinis asmuo norintis būti juridinio asmens dalyviu privalo būti veiksnus ir pilnametis tuo atveju, jeigu jis yra juridinio asmens steigėjas, kadangi tam reikalinga sudaryti sandorius, kurių nepilnametis asmuo remiantis LR CK 2.7 – 2.8 str. neturi teisės. Kitas nagrinėtinas atvejis yra tada, kai nepilnamečio vardu, jo įstatyminiai atstovai, įsigyja akcijų, jam jos dovanojamos arba toks asmuo paveldi akcijas. Minėtais atvejais ir nepilnametis asmuo gali būti juridinio asmens dalyviu, tą patvirtina ir LR CK 3.188 str. 1 d. 6 p. „Komentuojamos normos 6 punktą taikytinas, kai už nepilnamečiui priklausančias lėšas perkami nekilnojamieji ar kilnojamieji daiktai, vertybiniai popieriai ir panašiai“¹¹.

⁸MIKELĖNAS, V., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 144.

⁹Lietuvos Respublikos akcinės bendrovės „Mažeikių nafta“ akcijų įsigijimo ir disponavimo jomis įstatymas. Valstybės žin., 2005, Nr. [131-4703](#).

¹⁰BOSAITĖ, A.; BUTOV, S. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 255.

¹¹MIKELĖNAS, V., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 369.

Tačiau reikia pažymėti, kad teisės aktai tiksliai nereglamentuoja, tokių juridinio asmens dalyvių statuso juridinio asmens organų struktūroje, jų teisių specifikos. Viskas yra aišku, kai asmuo negali už save išreikšti valios, tokiu atveju jį turi atstovauti atstovai pagal įstatymą (tėvai, globėjai, rūpintojai), tačiau kyla klausimas ar asmuo nuo 14 iki 18 metų gali dalyvauti akcininkų susirinkimuose, balsuoti ir teikti pasiūlymus savarankiškai? Jeigu taip, tai kokios jų teisių apsaugos garantijos tuomet turi būti taikomos ir kokia apimtimi? Žinoma tokį asmenį taip pat gali atstovauti įstatyminiai atstovai¹², tačiau tai nėra būtina, ypač tada, kai toks asmuo pageidauja pats atstovauti savo interesus. Taigi būtinas detalesnis reglamentavimas šiuo atveju, numatant standartines taisykles. Neatsižvelgiant į bendruosius ribojimus, „siekiant užtikrinti asociacijos laisvę teisė tapti juridinio asmens dalyviu suteikiama kiekvienam asmeniui“¹³.

Kitas būtinas aptarti aspektas – nuosavybės teisės į juridinio asmens turtą turėjimas arba neturėjimas, bei prievolinių teisių įgijimas juridinio asmens atžvilgiu. Juridinio asmens dalyvis įgyja minėtas teises tada, kai investuoja savo turtą steigiant juridinį asmenį, formuojant jo kapitalą, prisideda savo turtu prie juridinio asmens turto masės t.y. perduoda turtą juridinio asmens dispozicijon. Taigi tokiu būdu suformuojamas atskiras juridinio asmens turtas nuo dalyvių turto (LR CK 2.48 str. 1 d.). Dėl minėtos priežasties juridinio asmens dalyviai įgyja prievolinių teisių juridinio asmens atžvilgiu, įskaitant ir tuos atvejus, kai turtas nėra perduodamas juridinio asmens nuosavybėn. Remiantis LR CK 2.48 str. 2 d. bei LR CK 2.45 str., akivaizdu, kad turtas, kurį valdo juridinis asmuo patikėjimo teise, priklauso dalyviui nuosavybės teise. Tokie juridinio asmens dalyviai nepraranda nuosavybės teisės į tą perduotą turtą. Atsižvelgiant į LR CK 4.107 str. 1 d. bei į egzistuojančias juridinių asmenų teises formas, darytina išvada, kad pagrindiniai juridinio asmens dalyviai neprarandantys nuosavybės teisės į perduotą turtą yra valstybė ir savivaldybė, tačiau aptariamas straipsnis numato ir kitokias galimybes, pavyzdžiui individualios įmonės (toliau – IĮ) turtas, priklausantis bendrosios jungtinės nuosavybės teise įmonės savininkui, kuris yra laikomas juridinio asmens dalyviu¹⁴, ir jo sutuoktiniui, gali būti perduodamas patikėjimo teise¹⁵. Pažymėtina ir tai, kad tokie dalyviai ne tik įgyja prievolines teises (t.y. gauti pelno dalį, IĮ atveju – gauti visą pelną), tačiau įgyja ir išlaiko nuosavybės teisę į perduotą turtą¹⁶. Akivaizdu, kad juridinio asmens dalyvis gali būti

¹²ŠIDLAUSKAS, A. *Visuotiniai akcininkų susirinkimai*. p. 2. [interaktyvus] [žiūrėta 2010-11-16]. Prieiga per internetą: <http://www.rimess.lt/public/14_Visuotiniai_akcininku_susirinkimai_web.pdf>.

¹³BOSAITE, A.; BUTOV, S. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 255.

¹⁴Žr. šio darbo 9 puslapį.

¹⁵Lietuvos Respublikos individulių įmonių įstatymo 8 str. 4 d. (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žin., 2003, Nr. 112-4991.

¹⁶*Ibid.* 6 str. 6 d. 1 p.

skirstomas į tokį, kuris perleidžia nuosavybės teisę ir į tokį, kuris perleidžia juridiniam asmeniui savo turtą patikėjimo teise. Tokio skirstymo reikšmė yra ta, jog patikėjimo teise perduotas turtas išlieka dalyvio nuosavybe, tačiau toks dalyvis nepriklausomai nuo to dar turi teisę ir gauti įmonės pelno dalį. Pažymėtina ir tai, jog toks dalyvių dualumas neturi įtakos juridinio asmens dalyvio pareigoms, išskyrus, kai kyla pareiga atsakyti už įmonės prievoles, dalyviams, kurie perleido turtą patikėjimo teise (II sutuoktiniai). Paminėtina, jog yra keletas skirtingų nuomonių dėl pareigos atsakyti kilus civilinei atsakomybei. Lietuvoje II yra neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo, o už įmonės veikloje atsiradusias prievoles jos savininkas atsako savo turtu. Kai iš įmonės veiklos atsiradusioms prievolėms įvykdyti neužtenka II turto, už jos prievoles atsako įmonės dalyvis¹⁷. Kai kurie autoriai prie II dalyvių priskiria ir įmonės savininko sutuoktinį, todėl kyla solidari sutuoktinių atsakomybė¹⁸. Egzistuoja ir kita nuomonė, pagrįsta Individualių įmonių įstatymo (toliau – III) nuostatomis, kurios apskritai riboja galimybę įmonės savininko sutuoktiniui dalyvauti įmonės veikloje, savininko teisėmis (III 3 str. 2 d. bei 6 str. 1 d.), todėl nemanytina, kad įmonės savininko sutuoktinį būtų galima laikyti įmonės dalyviu, nes šiuo atveju sutuoktinis nei teisių, nei pareigų įmonės veikloje neturi, nevaldo įmonės turto, todėl jo laikyti įmonės dalyviu bei, vadovaujantis CK 2.50 straipsniu, nukreipti išieškojimą į jo turtą nebūtų galima¹⁹. Tokią nuomonę pagrindžia ir doktrinoje įtvirtintas pasisakymas, jog II yra tik vienas savininkas²⁰. Be to, doktrinoje pasisakyta, jog jeigu prievolė atsiranda tik vienam iš sutuoktinių, išieškojimas bus nukreiptas tik į jo asmeninį turtą, o esant būtinybei ir į jo bendro sutuoktinių turto dalį²¹. Kaip jau buvo minėta II savininku gali būti tik vienas asmuo, o tai reiškia, kad visos prievolės atsiradusios iš įmonės veiklos privalo būti tenkinamos iš įmonės bei vieno iš sutuoktinių asmeninio turto, bei jo dalies turimos bendrojoje jungtinėje nuosavybėje. Pastarajai nuomonei pritaria ir šio darbo autorius, kadangi esant kitokiai pozicijai, seka išvada, kad perdavus juridiniam asmeniui turtą patikėjimo teise, kuris yra bendroji sutuoktinių nuosavybė, jeigu būtų laikoma, kad savininko sutuoktinis yra įmonės bendrasavininkas, tokiu būdu nepagrįstai būtų naudojamas ir šeimos turtas esant pareigai atsakyti už juridinio asmens prievoles, o tai prieštarautų bendriesiems teisės principams (sąžiningumo, protingumo ir teisingumo). Be to, abiem sutuoktiniams turint po II,

¹⁷ DAUSKURDAS, V. Įmonė tarp ribotos ir neribotos civilinės atsakomybės. *Vadovo pasaulis*. Nr. 9, 2003, p. 99.

¹⁸ NAUJOKAITIS, A. Atsakomybės pagal individualių įmonių prievoles aspektai. *Juristas*. Nr. 6, 2004.

¹⁹ VOGULIS, M. Ar individualios įmonės savininko sutuoktinis gali inicijuoti bankroto procedūrą? *International Journal of Baltic Law*. issue 3, 2005, p. 167.

²⁰ BOSAITĖ, A.; BUTOV, S. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 255.

²¹ MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 297.

susidaro situacija, kai vieno sutuoktinio nesėkmė, paveikia ir kito sutuoktinio turtą, tokiu atveju žala padaromo ir antrojo sutuoktinio mokiai įmonei, galimai pažeidžia pačios įmonės kreditorių interesus. Dar daugiau vieno sutuoktinio įmonės nemokumas gali nulemti kito sutuoktinio įmonės nemokumą ir taip pažeisti kreditorių interesus. Dėl to, patikėjimo teise IĮ perleistas turtas privalo būti atidalintas prieš pradėdant tenkinti kreditorių interesus. Teismų praktika suformuluota taip, jog ir sutuoktinis pripažintinas IĮ dalyviu: „pagal CK 3.109 straipsnį prievolės, kylančios iš sutuoktinių bendro turto tvarkymo ir šeimos poreikių tenkinimo, yra bendros sutuoktinių prievolės, vykdomos iš bendro jų turto. IĮ yra šeimos verslas ir jos veikla pirmiausia skirta šeimos poreikiams tenkinti. Nagrinėjamoje byloje kilo buvusių sutuoktinių atsakomybės pagal IĮ prievolės klausimas. Kasatorės ir atsakovo E. Š. santuokoje įgytas turtas, išskyrus E. Š. IĮ, padalytas santuoką nutraukus bendru sutuoktinių sutarimu. IĮ yra neribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo (CK 2.50 straipsnio 4 dalis; III 2 straipsnio 1 dalis). Jeigu prievolėms įvykdyti neužtenka neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens turto, už jo prievolės atsako juridinio asmens dalyvis (CK 2.50 straipsnio 4 dalis). Taigi IĮ dalyvio atsakomybė pagal IĮ prievolės yra subsidiarioji. Kasacinis teismas, formuodamas teismų praktiką bylose dėl sutuoktinių, kaip IĮ savininkų, atsakomybės, yra pasisakęs, kad tuo atveju, kai nepakanka šio neribotos civilinės atsakomybės subjekto turto, pagal jo prievolės atsako savininkai (juridinio asmens dalyviai)²². Reikia pažymėti ir tai, jog tik įrodžius, jog verslu išimtinai vienas sutuoktinis be kito žinios ar prieš jo valią ir verslo duodama nauda nepanaudojama šeimos interesams²³. Darbo autorius mano, jog reikėtų atsižvelgti į savininko sutuoktinio ir jo šeimos interesus, kadangi sutuoktinis gali nesidomėti verslu ir nedalyvauti jame, tokiu atveju nereikėtų tenkinti reikalavimų kilusių iš įmonės veiklos visa bendrąja jungtine nuosavybe. Tokias prievolės reikėtų pripažinti glaudžiai susijusiomis su vienu iš sutuoktinių asmeniu (kadangi įmonės savininku gali būti tik vienas asmuo)²⁴ ir kreditorių interesus tenkinti iš asmeninio įmonės savininko turto. Taigi, laikantis dabartinės teismų praktikos palaikomos pozicijos, toks juridinio asmens dalyvio dualumas sukelia, situacijas, kai dėl savininko veiksmų, nukenčia ir jo šeima, ir kito sutuoktinio verslas, kadangi kilus pareigai atsakyti pagal juridinio asmens

²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario mėn. 15 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Septynios mylios“ v. E. Š., E. Š., K. P. (Š.)* Nr. 3K-3-50/2011, kat. 22.5; 27.3.2.5; 75.7; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Ūkio bankas“ v. A. L.*, byla Nr. 3K-7-308/2004, kat. 21.2.2.6; 125.5; 125.6; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus 2004 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje *M. S. v. antstolis G. M. ir kt.*, byla Nr. 3K-3-499/2004, kat. 120.

²³ GRIKIENYTĖ, A. Juridinio asmens dalyvio atsakomybė pagal individualios įmonės prievolės. *Juristas*. Nr. 4, 2010.

²⁴ MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 300.

prievoles, esant patikėjimo teise perduotam turtui įmonės savininkas atsakys ne tik individualiu turtu, bet ir savo bei sutuoktinio kartu užgyventu turtu.

Siekiant atskleisti teismų praktikos nenuoseklumą, bei skirtingą dalyvių sutuoktinių padėčių traktavimą, pateiksiu teismų praktikos pavyzdį, kuris parodo, kaip traktuojama akcininko sutuoktinio padėtis valdant įmonę. „Akcininko sutuoktinis neturi akcininko teisių, o gali turėti tik teisę į akcijas, kaip į turtą, jeigu jos įgytos santuokos metu (CK 1.97, 1.101, straipsniai). Tokiu atveju sutuoktiniui yra garantuojama teisė į įmonę kaip į turtą bei iš jos gaunamas pajamas, tačiau neperkeliamos tikrojo ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio (akcininko) pareigos“²⁵. Taigi, toks diferencijavimas nėra teisingas nei pateisinamas, kadangi vienos akcijos savininku gali būti keli asmenys (pvz. akcijos įgyjamos bendrosios jungtinės nuosavybės pagrindu)²⁶. Iš to seka, kad akcininko sutuoktinis neatsako pagal juridinio asmens prievoles, net esant aplinkybėms nustatytoms LR CK 2.50 str. 3 d., o savininko sutuoktinis priešingai. Teismai turėtų laikytis nuoseklios praktikos juridinių asmenų dalyvių atžvilgiu.

Taigi, apibendrinant, juridinio asmens dalyvis yra juridinis arba fizinis asmuo, kuris perduoda nuosavybės arba patikėjimo teise turtą juridiniam asmeniui ir įgyja prievolinių teisių juridinio asmens atžvilgiu. Be to, reikia paminėti, kad ne bet koks juridinis asmuo gali būti kito juridinio asmens dalyviu – jiems taikomi įstatymuose numatyti apribojimai. Vienas iš jų – viešosios tvarkos apsauga bei atsakomosios priemonės. Pastarasis kriterijus taikomas tiek juridiniams asmenims tiek fiziniams asmenims. Paminėtinas ir kitas konkrečios teisinės formos juridiniams asmenims taikomas apribojimas – individualių įmonių savininkams draudžiama būti kitų individualių įmonių savininkams²⁷. Fiziniams asmenims gali būti taikomi bendrieji ribojimai (veiksnumas bei amžius).

²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario mėn. 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. UAB „Via Nota“* ir V. J. Nr. 3K-3-76/2011, kat. 27.3.2.1; 35.5.

²⁶ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 40 str. 5 d. (su pakeitimais ir papildymais). Įstatymas skelbtas: Žin., 2000, Nr. [64-1914](#).

²⁷ Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo 6 str. 3 d. (su pakeitimais ir papildymais). Įstatymas skelbtas: Žin., 2003, Nr. 112-4991.

3.2. Kituose teisės aktuose apibrėžta juridinio asmens dalyvio sąvoka

Juridinis asmuo turi įvairias teises formas, kurios įtakoja skirtingą teisių ir pareigų turinį bei atitinkamą reglamentavimą. Juridinio asmens steigėjai pasirenka teisinę formą priklausomai nuo siekiamų tikslų bei veiklos sričių. Atitinkamai, priklausomai nuo juridinio asmens teisinės formos skiriasi ir juridinio asmens dalyvio statusas įgyvendinant savo teises ir pareigas.

Juridinio asmens dalyvis yra bendrinė sąvoka, todėl konkrečių dalyvių pavadinimai pateikiami konkrečias juridinio asmens teises formas reglamentuojančiuose įstatymuose²⁸. Taigi norint trumpai aptarti juridinio asmens dalyvio apibrėžimus kituose įstatymuose, reikia paminėti, kad jų pavadinimai kiekvienu atveju yra specifiniai, tačiau patys apibrėžimai lakoniški, kadangi yra pateiktas generalinis apibrėžimas LR CK. Pavyzdžiui, Akcinių bendrovių įstatymas (toliau – ABI) juridinio asmens dalyviui suteikia akcininko pavadinimą ir šią sąvoką apibrėžia taip: „akcininkai yra fiziniai ir juridiniai asmenys, kurie turi įsigiję bendrovės akcijų“²⁹. Iš įstatymo formuluotės akivaizdžiai matome, kad norint būti akcinės ar uždarnosios akcinės bendrovės dalyviu pakanka įsigyti bendrovės akcijų. Pagrindiniai įgijimo būdai tai akcijų apmokėjimas steigiant įmonę, akcijų pirkimas iš esamo įmonės akcininko bei perkant naujas akcijas, kai išleidžiama naujų akcijų emisija.

Remiantis LR CK 2.45 str., juridinio asmens dalyviu laikytinas ir IĮ savininkas. Minėtą aplinkybę patvirtina ir teisės doktrina: „atsakomybei pagal juridinio asmens prievolės tenkant ne tik juridiniam asmeniui, bet ir jo dalyviams. Juridinis asmuo vadinamas neribotos civilinės atsakomybės asmeniu. Tokie yra: individualios personalinės įmonės...“³⁰. Iš pateiktos citatos matome, kad neribotos civilinės atsakomybės asmuo yra ir IĮ, o jos dalyvis yra IĮ savininkas. Be to, tą patvirtina ir tai, kad IĮ savininko teisės labai panašios į akcininko teises, pavyzdžiui gauti informaciją apie įmonės veiklą ir susipažinti su įmonės dokumentais, gauti pelną³¹. Taigi IĮ savininkas

²⁸ BOSAITĖ, A.; BUTOV, S. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 255.

²⁹ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 3 str. 2 d. (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žin., 2000, Nr. [64-1914](#).

³⁰ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 144.

³¹ Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo 6 str. (su pakeitimais ir papildymais). Įstatymas skelbtas: Žin., 2003, Nr. 112-4991; Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 15 ir 16 str. (su pakeitimais ir papildymais). Žin., 2000, Nr. [64-1914](#).

apibrėžiamas kaip fizinis veiksnus asmuo, kuris tinkamai įsteigia IĮ³². Palyginimui – akcininkas nebūtinai turi būti fizinis asmuo ir nebūtinai privalo būti steigėju, kadangi steigėjai akcijas gali perleisti, priešingai nei IĮ savininkas. Taip pat paminėtina ir tai, jog akcininkų paprastai yra daugiau nei vienas³³. Pažymėtina ir tai, jog individuli įmonė nedaloma, todėl jos dalių negalima perleisti, priešingai nei akcinės bendrovės atveju, ir taip tapti jos dalyviu³⁴. Kaip jau buvo aptarta ankstesnėje šio darbo dalyje, IĮ dalyviai gali perduoti turtą ir patikėjimo teise, kai akcinėse ir žemės ūkio bendrovėse (toliau – ŽŪB) tokia galimybė nenumatyta. Taip pat reikia atkreipti dėmesį į specifiką ŽŪB atžvilgiu, kuriose yra dvi rūšys dalyvių – pajininkai ir nariai. Nariai yra išskirtinė bendrovės dalyvių rūšis, kadangi norint juo tapti pagal Žemės ūkio bendrovių įstatymo (toliau – ŽŪBĮ) 2 str. 1 d., reikia būti fiziniu asmeniu, sulaukusių 18 metų ir bendrovės narių susirinkimo priimtu į narius. Tokie reikalavimai nenumatyti akcininkų atžvilgiu. Be to, norint tapti dalyviu (nariu) ŽŪB, privalu įnešti narių ar steigėjų nustatytą minimalų įnašą, o akcinėse bendrovėse, pradinį įnašą, kurių suma turi siekti minimalią įstatinio kapitalo sumą³⁵. Atkreiptinas dėmesys, kad dalyviu laikytinas ir bendrovės pajininkas - fizinis ar juridinis asmuo įsigijęs bet kokio dydžio pajinį įnašą, nepriimtas į bendrovės narius ir neturintis sprendžiamąjo balso teisės³⁶. Taigi, norint būti bendrovės dalyviu nėra būtinas amžiaus cenzas, nurodytas bendrovės nariui, nėra būtina būti fiziniu asmeniu, o privalu tik įsigyti bet kokio dydžio pajų. Iš to seka, kad kiekvienas narys yra pajininkas, bet ne kiekvienas pajininkas yra narys³⁷. IĮ apskritai nėra nustatyta minimalaus turtinio įnašo, o taip pat jo nustatymo tvarka nėra reglamentuota, o tai reiškia, kad pats dalyvis nusistato, kokio dydžio įnašas bus reikalingas. Kitas svarbus momentas yra tas, kad IĮ dalyvis negali būti kitos IĮ dalyviu (savininku). Toks reguliavimas numatytas išskirtinai saugant kreditorių interesus.

Kaip jau buvo minėta, ŽŪB yra išskirtinė dalyvių rūšis – narys. Šio juridinio asmens dalyvio apibrėžimas ŽŪBĮ pateikiamas taip: „fizinis asmuo, sukakęs 18 metų, bei juridinis asmuo, bendrovės narių susirinkimo priimtas į bendrovės narius, turintis bendrovės įstatuose nustatytą minimalaus pajinio įnašo dydžio pajų ir sprendžiamąjo

³² BOSAITĖ, A.; BUTOV, S. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 298.

³³ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 2 ir 46 str. (su pakeitimais ir papildymais). Žin., 2000, Nr. [64-1914](#).

³⁴ Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo 6 str. (su pakeitimais ir papildymais). Įstatymas skelbtas: Žin., 2003, Nr. 112-4991.

³⁵ Lietuvos Respublikos žemės ūkio bendrovių įstatymo 8 ir 15 str. (su pakeitimais ir papildymais). Įstatymas paskelbtas: Žin., 1991, Nr. [13-328](#);

Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 2 ir 8 str. (su pakeitimais ir papildymais). Žin., 2000, Nr. [64-1914](#).

³⁶ Ibid. 2 str. 2 d.

³⁷ BOSAITĖ, A.; BUTOV, S. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 301.

balso teise³⁸. Šiuo atveju įstatymas numato specifiką juridinio asmens dalyvio atžvilgiu, kadangi fiziniam asmeniui nustatytas amžiaus cenzas, bei būtinas priėmimas į bendrovės narius. Juridiniam asmeniui bendrovės nariu būti negalima. Taip pat svarbu paminėti ir tai, kad yra nustatyta minimali riba pajų, kuriuos reikia turėti norint tapti juridinio asmens dalyviu. Nepaisant to, kas paminėta, remiantis LR CK 2.45 str. apibrėžimu juridinio asmens dalyviui nėra būtinas nei amžiaus cenzas nei tam tikra dalis pajų, tiesiog svarbu turėti prievolių teisių juridinio asmens atžvilgiu. Remiantis LR CK 1.3 str. 2 d., akivaizdu, kad yra įtvirtintas kodekso viršenybės prieš įstatymą principas, tačiau paminėta, kad tam tikrais atvejais LR CK gali numatyti išimtis. Būtent juridinio asmens apibrėžimo atveju kodekse ir duota nuoroda į specialius teisės aktus, išvardinant konkrečius juridinio asmens dalyvių pavadinimus, tačiau ši nuoroda nėra specialaus įstatymo viršenybės principo įtvirtinimas, o tai reiškia, jog bendriniam apibrėžimui privalo neprieštarauti specialiuosiuose įstatymuose numatytieji. Specialieji įstatymai panaudoja bendrąjį apibrėžimą, kaip pagrindą, tačiau numato papildomas sąlygas, kurios būtinos siekiant tapti konkrečių juridinių asmenų dalyviais (jau buvo minėta, jog pvz. Į dalyviu gali būti tik fizinis asmuo). Toks reglamentavimas nėra visiškai tinkamas, kadangi nesant kodekse nuorodos į specialųjį įstatymą, gali susidaryti išpūdis, kad, pavyzdžiui, ribojimo nustatymas, jog juridinio asmens dalyviu gali būti tik fizinis asmuo, gali būti suprantamas kaip prieštaravimas bendrajai juridinio asmens sąvokai įtvirtintai LR CK, kadangi jame nėra analogiško ribojimo. Kadangi dalyvių statusą, konkrečių teisių ir pareigų turinį nustato specialūs įstatymai³⁹, reikėtų kodekse išgryninti specialiųjų įstatymų taikymo pirmenybę. Teisės doktrinoje šioje vietoje nėra išvelgiama problemos, LR CK įtvirtintas juridinio asmens apibrėžimas vertintinas kaip bendrinė sąvoka, o kiti įstatymai nustato specifinius reikalavimus konkrečių teisinių formų dalyviams⁴⁰.

Nagrinėjant, juridinio asmens dalyvio apibrėžimą svarbu nepamiršti ir kitų valstybių teisės. Įdomu paminėti tai, kad Jungtinės Karalystės teisė apibrėžia juridinio asmens dalyvį arba akcininką, kaip asmenį valdantį įmonės akcijas⁴¹. Jungtinės Karalystės įmonių įstatymo (ang. - *Companies act* 2006) 112 str. nustato, kad įmonės dalyvis yra asmuo, kuris sutinka būti dalyviu, ir kuris yra įtrauktas į juridinio asmens dalyvių registrą. Minėtame įmonių įstatyme nustatyta, kad asmenys pasirašę įmonės

³⁸ Lietuvos Respublikos žemės ūkio bendrovių įstatymo 2 str. 1 d. (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žin., 1991, Nr. 13-328.

³⁹ BARANAUSKAS, E. *et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007, p. 185.

⁴⁰ BOSAITĖ, A.; BUTOV, S. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 254 – 255; MIKELĖNAS, V., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 119.

⁴¹ STAMP, M. *Private company law*. 3rd edition. London: Cavendish publishing limited, 2001.

steigimo memorandumą (steigimo sutarties atitikmuo) tampa įmonės akcijų valdytojais nuo įmonės įregistravimo momento ir privalo būti įtraukti į registrą⁴². Toks juridinio asmens dalyvio apibrėžimas nėra pilnas, kadangi yra ir kitas būdas tapti juridinio asmens dalyviu – akcijų perleidimas ar naujų akcijų emisija. Minėtas būdas pripažįstamas ir Jungtinėje Karalystėje⁴³. Akcininko detalesnis apibrėžimas pateikiamas kaip asmens, kuris valdo ar turi nuosavybės teisę bent vieną įmonės akciją⁴⁴. Taigi lyginant Lietuvos teisinį reglamentavimą su Jungtinės Karalystės, galima pagrįstai daryti išvadą, kad Lietuvoje detaliau apibrėžta juridinio asmens dalyvio sąvoka ir kartu juridinio asmens dalyvis yra labiau diferencijuotas, kadangi kai kuriais atvejais reikia atitikti specifinius reikalavimus.

Apibendrinant, kituose teisės aktuose nustatytas juridinio asmens dalyvio apibrėžimas detalizuoja LR CK nustatytą sąvoką ir pritaiko prie konkrečių juridinio asmens teisinės formos savybių. Tokiu būdu juridinio dalyvio sąvoka išskaidoma, siekiant nustatyti specifinius reikalavimus atsižvelgiant į atskiro juridinio asmens specifiką bei norint nustatyti tam tikrą asmenų ratą.

4. Teisinės pareigos sąvoka

Norint visiškai atskleisti darbo temą, reikia aptarti ir teisinės pareigos sąvoką. „Teisinė pareiga — rūšis ir mastas privalomo elgesio, kuriuo yra legalizuojama visuomenėje konkretaus asmens subjektinė teisė — leidimas naudotis tam tikru gėriu“⁴⁵.

Iš minėto apibrėžimo matome, kad teisinė pareiga, tai būdas, kuriuo įgyvendinama kito asmens teisė. Be to, pareiga suprantama kaip kito asmens naudai atliekami veiksmai, susilaikymas nuo tam tikrų veiksmų atlikimo, atlyginimas už tam tikrais veiksmais ar neveikimu netinkamai įvykdytą pareigą.

Pasak, Alfonso Vaišvilos, nereikėtų vartoti termino prievolė kaip pakaitalo terminui pareiga, kadangi pareiga suprantama kaip tam tikrų veiksmų atlikimas arba susilaikymas nuo jų taip įgyjant galimybę realizuoti savo subjektines teises. Prievolė suprantama kaip vienpusis išpareigojimas atsietas nuo pareigos⁴⁶. Kitokia pozicija įtvirtinta LR CK, kadangi prievolės ir pareigos terminai laikomi sinonimais, kadangi LR CK 6.1 str.

⁴²Companies act 2006, section 8, 16 and section 102. [interaktyvus] [žiūrėta 2010-11-29]. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents>.

⁴³ *Ibid.* chapter 3.

⁴⁴ GARNER, A. B. *Black's law dictionary*. 7th edition. St. Paul: West group, 1999.

⁴⁵ VAIŠVILA, A. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000, 334 p.

⁴⁶ *Ibid.* 96 p.

apibrėžia prievolę kaip teisinį santykį, kurio viena šalis (skolininkas) privalo atlikti kitos šalies (kreditoriaus) naudai tam tikrą veiksmą arba susilaikyti nuo tam tikro veiksmo, o kreditorius turi teisę reikalauti iš skolininko, kad šis įvykdytų savo pareigą. Toks apibrėžimas būtų tinkamas, kadangi apibrėžia tik pareigą atsietą nuo teisės (prievolę), tačiau tame pačiame apibrėžime pavartojama ir pareigos sąvoka, o toks dviejų skirtingų sąvokų gretinimas vertintinas kritiškai. Pažymėtina ir tai, kad prievolių teisėje dažniausiai egzistuoja pareiga, norint įgyvendinti savo subjektines teises, t.y. abipusės prievolės ir teisės. Pavyzdžiui, vienas asmuo norėdamas įgyti įmonės akcijas turi pareigą sumokėti pardavėjui akcijų vertės ekvivalentą pinigais, o pardavėjas norėdamas gauti atitinkamą pinigų sumą už akcijas privalo perduoti jas pirkėjui. Kalbant apie deliktinę atsakomybę, kiekvienas turi pareigą susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų, kurie sukeltų žalą ir kartu teisę reikalauti, kad kiti asmenys susilaikytų nuo veiksmų, kurie gali ar sukelia žalą asmens turtui ar sveikatai. Tai, kad teisė ir pareiga eina dažnai kartu, pagrindžia ir teisės doktrina, kadangi nurodoma, kad vieno asmens subjektinė teisė yra kito asmens pareigos pagrindas⁴⁷.

Teisės doktrinoje yra ir kita nuomonė, kuri sako jog ne visais atvejais pareiga eina kartu su teise: „teisinė pareiga - tai teisės normų nustatytas teisinio santykio dalyvio privalomas elgesys, kurį asmuo turi atlikti kito subjekto atžvilgiu. Kitaip nei subjektinėje teisėje, jokių pretekstų negalima atsisakyti vykdyti prisiimtos ar nustatytos pareigos. Atsisakymas atlikti arba netinkamai įvykdyti teisinę pareigą užtraukia teisinę atsakomybę. Asmenys privalo mokėti mokesčius, šauktiniai atlikti karo tarnybą, valstybės tarnautojai atlikti jiems pavestas pareigas, valstybės institucijos vykdyti visuomenės interesų užtikrinimo funkcijas ir pan.“⁴⁸ Iš to, kas pasakyta akivaizdu, jog teisinė pareiga yra duali, t.y. imperatyvios pareigos, kylančios iš įstatymo normų (esant tokiai pareigai vienas iš subjektų neturi priešpriešinių pareigų) bei nepriklausančios nuo subjektų valios ir pareigos kylančios dėl to, jog sąveikauja keli asmenys ir vienaip ar kitaip išreiškia savo valią dėl ko atsiranda kartu ir teisė ir pareiga. Pavyzdžiui, „valstybė ir jos institucijos vykdo visuomeninių interesų užtikrinimo funkciją. Jų teisės ir pareigos sutampa ir vadinamos įgaliojimais.“⁴⁹ Taigi akivaizdu, kad nurodytu atveju teisės ir pareigos neina kartu, todėl Alfonso Vaišvilos teorija nėra visiškai tiksli. Be to, pažymėtina, kad pasitaiko atvejų ir civilinėje teisėje, kai teisės yra atsietos nuo pareigų, pavyzdžiui LR CK 4.62 str. numatyta pareiga pranešti apie radinį arba LR CK nustatytos 2.87 str. numatytos juridinio asmens valdymo organų lojalumo bei rūpestingumo pareigos.

⁴⁷ VANSEVIČIUS, S. *Valstybės ir teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000, p. 215.

⁴⁸ ČIOČYS, P. A. *Teisės pagrindai*. Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija, 2002, p. 37.

⁴⁹ VANSEVIČIUS, S. *Valstybės ir teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000, p. 216.

Kalbant apie juridinio asmens dalyvių pareigas, pažymėtina, kad viena iš pagrindinių šiame darbe aptariamų teisinių formų juridinio asmens dalyvio pareigų yra dalyvavimas savo turtu juridinio asmens kapitale⁵⁰. Kaip jau buvo minėta, II atžvilgiu ši pareiga gali būti įgyvendinama ne tik perleidžiant turtą nuosavybės teise, bet ir patikėjimo teise bei tokiu būdu įgyti teises juridinio asmens atžvilgiu. Įvykdęs šią pareigą, juridinio asmens dalyvis įgyja prievolines teises juridinio asmens atžvilgiu. Galimi atvejai, kai ši pareiga įvykdoma iš dalies, pavyzdžiui, akcininkai gali neįnešti viso nustatyto turto, o prisidėti tik pradinio įnašo suma (ABĮ 8 str.). Norint, kad juridinis asmuo galėtų egzistuoti, tam būtini materialiniai ištekliai, kurie būtų atskiri nuo dalyvių. Bet kokia ūkinė komercinė veikla nėra galima be materialinių išteklių⁵¹. Vien iš institucinės juridinio asmens koncepcijos akivaizdu, kad juridinis asmuo yra nepriklausomas ekonominis vienetas, dalyvių sąjunga, siekiant veiklos tęstinumo⁵². Taigi dalyviui neįvykdžius minėtos pareigos – juridinis asmuo negalėtų funkcionuoti kaip savarankiškas civilinių teisinių santykių subjektas, kadangi negalėtų vykdyti ūkinės komercinės veiklos, o tokiu būdu juridinio asmens dalyvis neįgautų prievolių teisių juridinio asmens atžvilgiu, todėl ir nebūtų laikomas dalyviu, kadangi neatitiktų LR CK įtvirtinto apibrėžimo bei prieštarautų bendrajam teisės principui „iš neteisės teisė nekyla“ (lot. - *ex iniuria ius non oritur*) (kadangi norint įgyti teisę, tam reikia teisinio pagrindo – šiuo atveju turto perleidimo). Taigi tai patvirtina teiginį, jog teisinės pareigos dažnai yra neatsiejamos nuo subjektinių teisių. Tačiau svarbu atkreipti dėmesį, jog ne visos dalyvių teisės susijusios su pareiga dalyvauti įmonės kapitale, pavyzdžiui teisė skolinti bendrovei lėšas nėra tiesiogiai susijusi su pareigos įvykdymu. Taigi šiuo atveju taip pat matomas teisės ir pareigos dualumas. Dualumas svarbus nagrinėjant juridinio asmens dalyvių pareigas tuo, kad išsiaiškinus principą kaip atsiranda pareigos, galime susidaryti aiškesnį vaizdą, kokiu pagrindu atsiranda dalyvių teisės, kokias pareigas jiems būtina įvykdyti, kad atsirastų prievolių teisės į juridinį asmenį.

Pažymėtina, kad viena iš sąlygų tapti juridinio asmens dalyviu yra teisinės pareigos įvykdymas. Kaip jau buvo minėta, pagal LR CK, norint tapti juridinio asmens dalyviu privalu perleisti juridiniam asmeniui turtą. Taip pat jau buvo minėta, kad turto perleidimo pareiga yra ne tik viena iš sąlygų tapti juridinio asmens dalyviu, bet ir juridinio asmens egzistavimo pagrindas. Dėl minėtų priežasčių juridinio asmens dalyvio sąvoka gali būti siejama su teisinės pareigos sąvoka tiesiogiai, kadangi juridinio asmens dalyviu tampama, kai įgyjamos prievolių teisės susijusios su juridiniu asmeniu, o tai yra pasiekama tik

⁵⁰ BOSAITĖ, A.; BUTOV, S. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 256.

⁵¹ *Ibid.* p. 226.

⁵² *Ibid.*

įvykdžius ar iš dalies įvykdžius pareigą dalyvauti įmonės kapitale savo turtu bei atitinkant kitas aukščiau paminėtas keliamas sąlygas juridinio asmens dalyviui. Tai reiškia, kad dalyviu laikomas toks asmuo, kuris turi pareigų ar teisių juridinio asmens atžvilgiu ir yra įvykdęs pareigą perleisti jam dalį savo turto. Pavyzdžiui, ABĮ yra numatoma, kad akcininkas yra asmuo įsigijęs akcijų (dalyvavimas kapitale savo turtu) (3 str.), bei kuris turi tiek turtines tiek neturtines teises bendrovės atžvilgiu (pareigų ir teisių turėjimas) (14 – 16 str.). III numato, kad II savininkas turi tiek turtines tiek neturtines teises (6 str. 6 d.), tačiau imperatyviai nenurodo pareigos dalyvauti savo turtu bendrovės veikloje. Minėta pareiga seka iš aukščiau aptartos institucinės juridinio asmens koncepcijos, kur įmonė laikoma atskiru subjektu, bei III 8 str., kuris suponuoja tai, jog II privalo turėti turtą bei tai, jog jos turtas formuojamas II savininko. ŽŪBI įstatyme numatyta, kad tiek pajininkas tiek narys privalo dalyvauti bendrovės kapitale savo turtu (2 str. 1 ir 2 d.), bei turi teises bendrovės atžvilgiu (18 ir 19 str.). Iš to, kas pasakyta, akivaizdu, jog darbe nagrinėjamų juridinių asmenų teisinių formų dalyvių apibrėžimai, įtvirtinti specialiuosiuose įstatymuose iš esmės atitinka bendrąją sąvoką įtvirtintą LR CK.

Jungtinės Karalystės teisė sieja juridinio asmens dalyvio sąvoką su asmens registravimu juridinio asmens dalyvių sąrašė, o steigėjai laikomi tapę nariais nuo įmonės įregistravimo⁵³. Lietuvoje, pagal bendrąją LR CK įtvirtintą taisyklę, dalyviu laikomas asmuo, perdavęs turtą juridiniam asmeniui nuosavybės ar patikėjimo teise. Taigi matome akivaizdžius dalyvių apibrėžimų koncepcijų skirtumus – Jungtinėje Karalystėje dalyvis tampa nuo įmonės įsteigimo arba įtraukimo į dalyvių registrą, o Lietuvoje dalyviu tampama perleidus nuosavybės teise arba patikėjimo teise juridiniam asmeniui turtą ir įgijus prievolinių teisių juridinio asmens atžvilgiu. Šie skirtumai laikytini ir pareigų atsiradimo momentai – t.y. pareigos juridinio asmens dalyviui kyla nuo jo statuso įgijimo. Lietuvos teisėje iš bendrinio apibrėžimo nenustatysime tikslaus pareigų atsiradimo momento, kadangi bendrasis apibrėžimas nedetalizuoja, kaip perleidžiamas turtas, todėl aiškintis pareigų atsiradimo momentą privalome atsižvelgdami į specialiuosius įstatymus bei sutartis tarp dalyvių t.y. reikia nustatyti konkretų tapimą juridinio asmens dalyviu – kada įgyjamos pareigos ir teisės juridinio asmens atžvilgiu. Tokio momento nustatymo svarba yra grindžiama tuo, jog nustačius pareigų atsiradimo momentą būtų galima nustatyti, nuo kurio momento galima taikyti atsakomybę už pareigų nevykdymą arba netinkamą jų vykdymą. Teisės doktrinoje sutinkama nuomonė, jog paprastai juridinio asmens dalyviu tampama, kai įsigyjama juridinio asmens dalį ar dalis, mainais

⁵³ Companies act 2006, section 112. [interaktyvus] [žiūrėta 2011-04-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents>>.

perduodant juridiniam asmeniui turtą⁵⁴. Tokią teisės doktrinoje įtvirtintą poziciją patvirtina ir ABĮ 3 str., kuris sako, jog akcininkai yra tie, kurie yra įsigiję akcijų, bei 17 str., kuriame sakoma, kad balsavimo teisę susirinkimuose suteikia tik visiškai apmokėtos akcijos. Atkreiptinas dėmesys, kad viena pareiga – apmokėti akcijas atsiranda dar netapus akcininku, t.y. esant steigėju, kai pasirašoma bendrovės steigimo sutartis ar aktas. Iš čia seka išimtis iš bendrosios taisyklės, jog dalyviu tampama ne nuo dalių įsigijimo, o nuo juridinio asmens įregistravimo Juridinių asmenų registre⁵⁵. Taip yra, todėl, jog pagal bendrąją LR CK 2.63 str. 1 d. įtvirtintą taisyklę, juridinis asmuo laikomas įsteigtu nuo jo įregistravimo Juridinių asmenų registre, o sudarius steigimo sutartį dar nėra paties juridinio asmens ir įmokėjus pradinis įnašus pagal susitarimą jis vis dar nėra įsteigtas, todėl nors asmuo ir yra perdavęs turtą jis nėra juridinio asmens dalyviu, kadangi juo tampama tik nuo įregistravimo. Taigi, netgi netapus juridinio asmens dalyviu gali atsirasti pareiga dalyvauti savo turtu būsimos įmonės kapitale t.y. apjungti savo turtą su kitais asmenimis⁵⁶. Kalbant apie IĮ, specifika yra ta, jog dalyviu visada tampama tik po įmonės įregistravimo, kadangi IĮ laikoma įsteigta nuo įregistravimo, o nesant įmonės, jos dalyviu būti neįmanoma⁵⁷. Be to, kadangi IĮ dalyviu gali būti tik vienas asmuo, todėl tapti po įsteigimo jos dalyviu įsigyjant jos dalių nėra galima⁵⁸. IĮ neįmanoma tapti jos dalyviu kitaip, kaip tik steigiant įmonę, išskyrus atvejį, kai tampama IĮ savininko sutuoktiniu (kaip jau buvo minėta anksčiau, teismų praktikoje sutuoktinis prilyginamas IĮ dalyviui) arba paveldint įmonę. ŽŪB tapimo dalyviu momentas reglamentuotas panašiai, kaip akcinėse bendrovėse, t.y. steigėjai nustato minimalų pajinį įnašą – tokiu būdu atsiranda pirmoji pareiga. Dalyviu tampama tik po bendrovės įregistravimo pagal bendrąją LR CK taisyklę. Esant jau įsteigtai bendrovei, jos dalyviu tampama apmokėjus pajinį įnašą, todėl tapimo momentas sutampa su LR CK 2.45 str. įtvirtintų sąlygų įvykdymu. Kadangi ŽŪB yra dviejų rūšių dalyviai – nariai ir pajininkai, tai pažymėtina, kad tapimo nariu momentas nesutampa su vien minimalaus pajinio įnašo apmokėjimu, norint tapti nariu reikia narių susirinkimo pritarimo⁵⁹. Pajininku tampama apmokėjus bet kokio dydžio pajų.

⁵⁴ BOSAITĖ, A.; BUTOV, S. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 254.

⁵⁵ BOSAITĖ, A.; BUTOV, S. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 245; BARANAUSKAS, E. et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007, p. 184.

⁵⁶ BOSAITĖ, A.; BUTOV, S. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 223.

⁵⁷ Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo 3 str. 2 d. (su pakeitimais ir papildymais). Įstatymas skelbtas: Žin., 2003, Nr. 112-4991.

⁵⁸ *Ibid.* 6 str. 1 d.

⁵⁹ Lietuvos Respublikos žemės ūkio bendrovių įstatymo 2 str. 1 d. (su pakeitimais ir papildymais). Įstatymas paskelbtas: Žin., 1991, Nr. [13-328](#).

Teisinės pareigos sąvoką svarbu atskleisti tam, kad būtų tinkamai vartojami terminai ir būtų galimybė atriboti juridinio asmens dalyvių subjektines teises ir pareigas, o taip pat nustatyti pareigų atsiradimo momentą (buvo aptartas anksčiau). Teisinės pareigos nereikėtų visiškai atsieti nuo subjektinės teisės, kadangi kaip jau buvo minėta šie elementai privalo koegzistuoti kitaip pareiga virs prievole, o teisė privilegija. Žinoma, reikėtų pabrėžti, kad negalima vienareikšmi teigti, jog teisės ir pareigos visada eina kartu, todėl teisinė pareiga negali būti suvokiama, neatsiejamai nuo teisės, t.y. šios dvi dalys ir ne visada sudaro vienovę – jos yra dualios. Tai reiškia, kad ne visais atvejais vykdydami pareigas asmenys įgyja tam tikras teises ir atvirkščiai – turėdami tam tikras teises privalo už jas „atsidėkoti“ ir vykdyti tam tikras nustatytas pareigas, kadangi ne visada vieno pareigos įvykdymas generuoja kito asmens teisę. Aiškindamiesi teisių ir pareigų dualumą kiekvienu atveju galime geriau suvokti kiekvienos pareigos kilmę bei teisių ir pareigų tarpusavio ryšius (pavyzdžiui, pareiga dalyvauti įmonės kapitale savo turtu, suteikia prievolines teises dalyviui įmonės atžvilgiu, tačiau jo teisės atsisakyti dalyvauti, pasitraukiant iš įmonės kapitalo, minėta pareiga neįtakoja). Neįvykdžius ar netinkamai įvykdžius savo pareigą asmeniui (kalbant apie civilinę teisę) kyla civilinė atsakomybė, t.y. turtinė pareiga atlyginti padarytą žalą, kuri jos neįvykdžius savanoriškai, gali būti įvykdoma pasitelkus valstybės prievartą.

Akivaizdu ir tai, jog neįvykdžius pareigos kyla atsakomybės klausimas, kuris glaudžiai susijęs su teisine pareiga. „Skirtingai nuo subjektinės teisės, negalima atsisakyti atlikti pareigos. Toks atsisakymas yra teisinės atsakomybės pagrindas. Teisinė atsakomybė atsiranda ir kai asmuo nesąžiningai atlieka pareigą ir nevykdo teisės normų reikalavimų. Kaip ir subjektinė teisė, teisinė pareiga yra teisinio santykio subjekto elgesio matas. Tas matas - tai pareigos įvykdymo ribos, numatytos teisės normoje. Šių ribų peržengimas – tai arba nesąžiningas pareigų atlikimas, arba piktnaudžiavimas ir kėsinimasis į kito teisinių santykių dalyvio subjektinę teisę“⁶⁰. Taigi peržengus teisinės pareigos ribas kyla atsakomybė. „Teisiškai teisinė atsakomybė suprantama kaip valstybės reakcija į padarytą teisės pažeidimą“⁶¹. Šiame darbe atsakomybė yra prilyginama pareigai. Tokiai pozicijai pritaria ir teisės doktrina. Teisės teorijoje dažnai sutinkama nuomonė, jog teisinė atsakomybė yra pareiga – tai asmens požiūris į valstybę ir visuomenę, teisinių pareigų įsisąmoninimo priemonė, kuri atsiranda subjektui kaip „bausmė“. Atsakomybė – tai nauja pareiga, kurios pažeidėjas iki teisės pažeidimo

⁶⁰ VANSEVIČIUS, S. *Valstybės ir teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000, p. 215.

⁶¹ *Ibid.* p. 225.

neturėjo⁶². Civilinėje teisėje „teisinė atsakomybė gali būti apibūdinama kaip prievolė, atsiradusi asmeniui pažeidusiam viešą ar privatų interesą“⁶³. Kadangi kaip jau minėjome LR CK įtvirtinta prievolės samprata kaip pareigos, akivaizdu, kad teisinė atsakomybė – pareiga, kuri atsiranda už teisės pažeidimą, ir kurią gali viena šalis prašyti taikyti, o kita privalo įvykdyti. Pabrėžtina, kad tokia pareiga užtikrinama valstybės prievarta⁶⁴. Taigi atsakomybę galima įvardinti kaip pareigą veikti pagal pageidautiną visuomenėje elgesio modelį ir pareigą atsakyti už savo veiksmus⁶⁵.

5. Juridinio asmens dalyvio pareigų atsiradimo pagrindai

Norint aptarti juridinio asmens dalyvio pareigas pirmiausiai reikia nustatyti, kokių pagrindų pareigos gali atsirasti juridinio asmens dalyviui.

Vienas iš svarbiausių pagrindų yra įstatymuose įtvirtintos imperatyvios teisės normos, nustatančios tam tikrą juridinio asmens dalyvio elgesio modelį. Įstatymuose nustatytos pareigos yra privalomos kiekvienam juridinio asmens dalyviui, tačiau jas galima skirstyti į bendrąsias ir specialiąsias, kadangi kaip jau buvo minėta, Lietuvoje egzistuoja įvairios juridinio asmens dalyvių rūšys, todėl yra ir atitinkamų skirtumų tarp minėtų dalyvių rūšių pareigų.

Bendroji taisyklė, kalbant apie juridinio asmens pareigas paminėtina tai, kad juridinis asmuo neatsako pagal savo dalyvio prievoles, o pastarasis neatsako pagal juridinio asmens prievoles, nebent įstatymai numato kitaip. Tokia norma įtvirtinta LR CK 2.50 str. 2 d., kuri atskiria juridinio asmens dalyvio ir juridinio asmens pareigas atsakyti vienas kitam pagal kiekvieno iš jų įsipareigojimus. Taigi, kaip matome įstatymas pagal bendrąjį principą numato, pareigų atskirumą. Svarbu paminėti ir tai, kad įstatymai numato bendrąją juridinio asmenų dalyvių pareigą – t.y. elgtis sąžiningai ir savo veiksmais neriboti juridinio asmens teisių bei galimybių vykdyti savo pareigas (LR CK 2.50 str. 3 d.). Žinoma, verta paminėti ir tą faktą, kad įstatymas numato ir dispozityvių taisyklių, t.y. tokių, kurias galima keisti šalių susitarimu. LR CK 2.47 str. 1 d. 9 p. nustatyta galimybė juridinio asmens dalyviams įstatuose numatyti ir kitas taisykles be privalomų nuostatų, o tai reiškia, kad juridinio asmens dalyviai gali numatyti papildomų pareigų juridinio

⁶² *Ibid.* p. 226.

⁶³ AMBRASIENĖ, D. *et al.* *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009, p. 178.

⁶⁴ *Ibid.*

⁶⁵ BAUBLYS, L. *et al.* *Teisės teorijos įvadas*. Vilnius: Leidykla MES, 2010, p. 340.

asmens atžvilgiu įstatuose ar kitokiame įmonės sandarą nustatančiame dokumente. Be to, įstatymas numato ir kitų dispozityvių taisyklių, kurias galima pakeisti ir juridinio asmens dalyvių susitarimais. Tai dar vienas būdas nustatyti juridinio asmens dalyvių papildomus arba kitokius įsipareigojimus nei įstatymas numato.

Kalbant apie juridinio asmens dalyvių susitarimus reikia paminėti, kad Lietuvos teisėje nėra tiesiogiai reglamentuota juridinio asmens dalyvio sutartis, jos sampratą atskleidžia sisteminis teisės aktų analizavimas, bei pasitelkiama į pagalbą verslo ir užsienio teisės praktika. Nors Lietuvos teisė ir nenumato tokios sutarties rūšies, tačiau remiantis civilinės teisės dispozityvumo principu, galima teigti, kad jeigu tokia sutartis nėra numatyta ar uždrausta, reiškia ją galima sudaryti, tiek kiek neprieštarauja viešajai tvarkai ir gerai moralei, bei kitiems bendriesiems teisės principams. Reikia paminėti ir tai, kad 2000 m. ABĮ redakcija⁶⁶ numatė akcininkų sutarties institutą. Jame buvo numatyta šios sutarties paskirtis - kad būtų įgyvendintos turtinės ir neturtinės teisės, du ar daugiau akcininkų gali sudaryti akcininkų sutartį. Šioje sutartyje turi būti nurodyta: 1) akcininkai (fizinių asmenų vardai, pavardės, asmens kodai ir adresai; juridinių asmenų pavadinimai, kodai ir buveinių adresai); 2) bendrovės pavadinimas; 3) sutartį sudariusių akcininkų įsipareigojimai dėl balsavimo visais ar atskirais visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkės klausimais, dėl susirinkimo sprendimų ar neturtinių teisių įgyvendinimo; 4) atsakomybė už prisiimtų įsipareigojimų nevykdymą; 5) ginčų tarp sutartį sudariusių akcininkų sprendimo tvarka; 6) sutarties galiojimo trukmė. Taigi darytina prielaida, kad ne tik akcininkai, bet ir kitų juridinių asmenų teisinių formų dalyviai gali sudaryti susitarimus tarpusavyje, kuriuose numatomos pareigos, kadangi tam nėra numatyta jokių kliūčių darbe nagrinėjamų teisinių formų juridinių asmenų reglamentavimui skirtose specialiose normose. Visgi reikėtų atsižvelgti į II, kurios dalyvis yra tik vienas savininkas, todėl logiškai maštant toks juridinio asmens dalyvis negalėtų sudaryti susitarimo, kadangi nėra kitos šalies, tačiau atsižvelgiant į tai, jog sutuoktiniai remiantis III 8 str. 4 d. gali įsipareigoti perduoti įmonei turtą ne patikėjimo, o nuosavybės teise, bei į šiame darbe nurodytą teismų praktiką, kuri teigia, kad II savininko sutuoktinis yra taip pat įmonės dalyvis⁶⁷, akivaizdu, kad tokie susitarimai galimi ir II. Kalbant apie ŽŪB bei jų dalyvių galimybes nustatyti pareigas susitarimais, atsižvelgtina į tai, jog ŽŪB atveju, jų nariai remiantis ŽŪBĮ 18 str. 2 d. 1 p. perleisti pajus, o tai reiškia ne, ką kitą kaip abipusių pareigų nustatymą. Taigi visų nagrinėjamų teisinių formų dalyviai gali nustatyti pareigas susitarimais vienas kito atžvilgiu.

⁶⁶Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žin., 1998, Nr. 36-961 (98.04.17).

⁶⁷Žr. 9 šio darbo puslapį.

Iš to, kas paminėta, akivaizdu, kad minėtų susitarimų paskirtis – nustatant pareigas, užkirsti kelią galimiems konfliktams, arba išspręsti esamus, taip gelbėjant verslą iš aklavietės. Artimiausią minėtų susitarimų rūšiai sutartis numato LR CK 2.88 straipsnis juridinio asmens dalyvių balsavimo sutartys bei 2.89 straipsnis balsavimo teisės perleidimas. Šios normos yra pagrindas sudaryti juridinio asmens dalyvio sutartis, kurios padėtų išvengti ginčų, kai susidaro situacijos vadinamos aklaviete (ang. - *deadlock*). Kaip pavyzdys, patvirtinantis tokį juridinio asmens dalyvių pareigų šaltinį, galėtų būti vienos iš pareigų modifikavimas sutartimi. Pavyzdžiui, pirmumo teisę nustatanti ABĮ norma dispozityvi, todėl pirmumo teisė gali būti visų bendrovės akcininkų sutarimu jų tarpusavio santykiuose netaikoma arba modifikuojama (minėtu atveju reikia dalyvių visuotinio susirinkimo pritarimo). Pirmumo teisės įgyvendinimo procedūra dažnai detalizuojama privataus kapitalo sandorio dokumentuose (pvz., akcininkų sutartyje) ir bendrovės įstatuose⁶⁸. Taip pat akcininkai gali numatyti ir kitų įsipareigojimų vienas kito atžvilgiu, pavyzdžiui įsipareigoti neparduoti akcijų ir tt⁶⁹.

Kaip jau buvo minėta, dar vienas juridinio asmens pareigų atsiradimo pagrindas yra juridinio asmens įstatai ar kitas juridinio asmens organizaciją reglamentuojantis dokumentas. Steigėjai arba juridinio asmens dalyviai gali numatyti tam tikras specifines pareigas. Pavyzdžiui, draudimas akcininkams vykdyti atitinkamus veiksmus ar reikalauti juos įvykdyti nesant akcininkų susirinkimo. Be to, tokie veiksmai negalimi net esant susitarimui tarp akcininkų⁷⁰.

Dar vienas būdas nustatyti juridinio asmens dalyviui atitinkamas pareigas – tai teismo įpareigojimai. Šis pagrindas turi specifiką, kadangi yra išvestinis, t.y. pirminis pagrindas kreiptis į teismą yra įstatymas, įstatai arba susitarimas. Teismo įpareigojimas juridinio asmens dalyviui atlieka taip pat ir atsakomybės taikymo funkciją už netinkamą pareigų įgyvendinimą ar jų neįgyvendinimą. LR CK 2.115 str. numato galimybę priverstinai išpirkti dalyvio turimas dalis teismo tvarka. Tai reiškia, kad esant teismo sprendimui dėl privalomo dalies pardavimo, juridinio asmens dalyviui kyla išvestinė pareiga (teismas privalo nustatyti, kad dalyvis nesilaikė kitų nustatytų pareigų – veikė priešingai juridinio asmens tikslams), parduoti savo dalį kitiems dalyviams. Taip kartu įgyvendinama įmonės interesų bei kitų dalyvių teisių apsauga.

⁶⁸RIMAS, J. Privataus kapitalo sandoriai: bendrovių teisės aspektai. Daktaro disertacija. *Socialiniai mokslai, teisė (01 S)*. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010.

⁶⁹Akcininkų sutartis tarp Lietuvos Respublikos Vyriausybės, veikiančios Lietuvos Respublikos vardu ir UAB „NDX energija“. 2008 m. sausio mėn sutartis. [interaktyvus] [žiūrėta 2010-12-03]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=312099>.

⁷⁰By-laws of McDONALD'S corporation as amended and restated with effect as of January 21, 2010, Article II, section 10. [interaktyvus] [žiūrėta 2010 – 11 – 20]. Prieiga per internetą: <http://www.aboutmcdonalds.com/mcd/investors/corporate_governance/by_laws.html>.

Apibendrinant, darytina išvada, kad pagrindiniai juridinio asmens dalyvio pareigų šaltiniai yra norminiai teisės aktai, steigiamieji dokumentai, susitarimai tarp juridinio asmens dalyvių, sandoriai tarp juridinio asmens dalyvio ir juridinio asmens bei teismų sprendimai. Atsižvelgiant į kiekvieno pagrindo specifiką galima konstatuoti, kad pirminis pareigų šaltinis yra įstatymas, kadangi jis numato imperatyvias pareigas, bei numato galimybę sudaryti susitarimus, o tai reiškia, kad kiti pagrindai yra antriniai arba išvestiniai iš įstatymo. Žinoma, galima teigti, kad šalių dispozicijai palikta numatyti ir tokias pareigas, kurių įstatymas apskritai neaptaria arba nenumato ir kurie nėra draudžiami (pavyzdžiui nustatomos išeities iš aklavietės priemonės, kurios yra privalomos dalyviams pagal susitarimą⁷¹), todėl iš dalies ir susitarimai kaip pareigų šaltiniai yra pirminiai. Kalbant apie teismų sprendimus, jie nebus pirminiai juridinio asmens dalyvių pareigų šaltiniai, pastarieji greičiau yra pareigų užtikrinimo garantas, kadangi remiasi susitarimais bei įstatymais kaip pirminiais dalyvių pareigų šaltiniais. Be to, teismų sprendimai remiasi pirminių pareigų nesilaikymu ir tuo pagrindu sukuria antrinę pareigą juridinio asmens dalyviui, pavyzdžiui, atlyginti žalą.

6. Pareiga formuoti juridinio asmens kapitalą

Pareiga formuoti kapitalą nėra imperatyvioji pareiga, tuo atžvilgiu, jog nėra įstatymuose numatyto reikalavimo, jog privaloma tapti juridinio asmens dalyviu. Vis dėlto, tokia pareiga atsiranda išreiškus asmeniui valią tapti dalyviu. Valia gali būti išreiškiama steigiant bendrovę ir įsipareigojant įsigyti steigiamos įmonės dalis arba sudarius sandorį dėl įsteigtos įmonės dalių įsigijimo. Šalių valia išreiškiama sandoriu, iš ko ir kyla pareiga asmeniui⁷². Taigi išreiškus valią tapti juridinio asmens dalyviu, atsiranda pareiga „<...> dalyvauti juridinio asmens veikloje kapitalu“⁷³. Kapitalas (ang. - *capital*) – finansinių ir fizinių fondų, kurie gali būti naudojami prekių gamybai ir paslaugoms, vertė; turtas, vertybė⁷⁴. Taigi juridinio asmens dalyviai, norėdami dalyvauti įmonės pelno dalybose, įgyja pareigą formuoti jos kapitalą, kadangi ši pareiga yra fundamentalioji – t.y. kylanti iš juridinio asmens sampratos – be jos įvykdymo – juridinis asmuo negalėtų egzistuoti kaip

⁷¹JERSILD, T. Paskaitų ciklas „The law of private business“. Materials for private businesses including family businesses and joint ventures. s.l, 2010, p. 18.

⁷²BARANAUSKAS, E. *et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007, p. 184.

⁷³MIKELĖNAS, V., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 119.

⁷⁴AUŠTREVICIUS, P.; PUPKEVIČIUS, D.; TREIGIENĖ D. *Šiuolaikinių ekonomikos terminų enciklopedinis žodynas*. Vilnius: Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 1991, p. 98.

savarankiškas subjektas. Teisės doktrinoje suformuluota teorija, jog įmonei privalu turėti nuosavą atskirą turtą, kadangi kitaip ji negalėtų būti vertintina kaip atskiras asmuo, nes kreditoriai negalėtų tikėtis užmokesčio iš paties juridinio asmens, o turėtų reikalauti jo iš dalyvių. Tokiu būdu neliktų realaus atskirumo tarp dalyvių ir įmonės, o įmonė būtų vertintina, kaip dalyvių susivienijimas ir pastarieji tiesiogiai atsakytų kreditoriams, taigi, neliktų ir paties juridinio asmens kaip dirbtinio asmens su savo teisėmis ir pareigomis⁷⁵. Neturint nuosavo turto juridinis asmuo netektų savo savarankiškumo, bei savo statuso kaip nepriklausomo ekonominio vieneto (pagal institucinę koncepciją), o taip pat vieno iš savo pirminių požymių – galėjimo savo veiksmais prisiimti ir vykdyti pareigas (civilinio veiksnio)⁷⁶. Ypatingai tai aktualu privačių juridinių asmenų atžvilgiu, kadangi jų tikslas – pelno siekimas⁷⁷.

6.1. Pareiga formuoti kapitalą akcinėse bendrovėse

Atsižvelgtina, kad bendrovės įstatinio kapitalo paskirtis yra užtikrinti bendrovės materialinę bazę, apibrėžti bendrovės atsakomybę už savo įsipareigojimus, tai priemonė kiekvieno akcininko daliai kapitale nustatyti (akcininko teisių apimties matas)⁷⁸. Taigi kaip matome ši pareiga yra gyvybiškai svarbi, kadangi reikalinga formuoti juridinio asmens atskirumą, užtikrinti įmonės įsipareigojimus⁷⁹.

Kalbant apie akcinės bendrovės steigimą, pažymėtina, kad susitariančios šalys sudaro steigimo sandorį, o jeigu steigia vienas asmuo – akta, kuriuo įsipareigoja apmokėti visą pasirašytų akcijų kainą. Tokiu veiksmu asmenys įgyja pareigą tapti juridinio asmens dalyviais. Įstatyminė pareiga apmokėti akcijas atsiranda tik sudarius tam tikrą susitarimą, kurio sudarymas dažniausiai jau suponuoja pareigą dalyvauti savo kapitalu įmonės veikloje. Taigi matome, kad šios pareigos prigimtis yra mišri – t.y. kylanti ir iš įstatymo ir iš sutarties. Pavyzdžiui, ABĮ 6 straipsnio 2 dalis numato, kad kiekvienas bendrovės steigėjas turi įsigyti bendrovės akcijų ir tapti jos akcininku, tačiau ŽŪBĮ analogiškos

⁷⁵ SMITH, B. Legal personality. *Yale law journal*. Vol. XXXVII. No. 3, 1928, p. 283 – 299. [interaktyvus] [žiūrėta 2011 – 04 – 17]. Prieiga per internetą: <<http://www.jstor.org/stable/789740>>.

⁷⁶ BOSAITĖ, A.; BUTOV, S. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 222 - 254.

⁷⁷ BARTKUS, G. Paskaitų kurso „Įmonių teisė“ medžiaga. s.l. [2009]; MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 119.

⁷⁸ BARANAUSKAS, E. et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007, p. 244.

⁷⁹ *Ibid.* p. 243 – 245.

normos nenustato. Manytina, kad ir steigiant ŽŪB steigėjai paprastai tampa jos dalyviais, nors tai nėra imperatyviai pasakyta, kadangi kitu atveju kiltų problemų, nes steigiamoji sutartis neįpareigotų steigėjų tapti dalyviais ir dėl dalies jų atsisakymo įsigyti pajus gali nesusidaryti numatyta pajinių įnašų suma arba apskritai nebūtų įsteigta bendrovė. Tokią poziciją patvirtina ir teisės doktrina, kuri sako, jog „kiekvienas steigėjas, įsteigęs juridinį asmenį, tampa jo dalyviu“⁸⁰. LR CK 2.46 str. 4 d. numato, jog steigimo dokumentai netenka galios, jeigu jie nebuvo pateikti juridinių asmenų registruui per šešis mėnesius nuo jų pasirašymo dienos, o pagal ABĮ 8 str. 2 d. steigiamos bendrovės akcijos turi būti visiškai apmokėtos per steigimo sutartyje ar steigimo akte nustatytą terminą, kuris negali būti ilgesnis kaip 12 mėnesių nuo jo sudarymo dienos. Tai reiškia ne ką kitą, kaip situaciją, kai vieni dalyviai gali būti apmokėję vertybinius popierius, o dalis ne, nors įmonė įregistruota, kadangi dalyviai ne visada privalo apmokėti visą kainą, o gali įmokėti tik pradinį įnašą ir jeigu įnašų suma sudaro minimalaus įstatinio kapitalo sumą, bendrovė gali būti registruojama⁸¹. Tokiai nuomonei pritaria ir teisės doktrina, kuri numato ir tokius atvejus, kai steigėjas tampa dalyviu ne įregistravus juridinį asmenį, o vėliau, kai apmoka dalis⁸². Teismų praktikoje sakoma, jog juridinio asmens dalyvis paprastai neturi jokių reikšmingų prievolių juridiniam asmeniui, išskyrus dalyvauti juridinio asmens veikloje kapitalu t. y. apmokėti visas pasirašytas akcijas emisijos kaina. Akcininkai kitokių tiesioginių turtinių įsipareigojimų bendrovės atžvilgiu neturi, todėl „už bendrovės prievolės kreditoriams akcininkai turėtų atsakyti ta suma, kuria neįvykdyta jų prievolė apmokėti bendrovei už pasirašytas akcijas.“⁸³. Minėtais atvejais – kai juridinio asmens dalyvis nevykdo savo pareigos formuoti kapitalą, teismų praktika nurodo, jog neapmokėjus akcijų, nesvarbu ar jos neapmokamas steigimo metu ar naujos akcijų emisijos metu, privalo būti taikoma ABĮ 45 str. 12 d., kuri sako, kad jeigu akcijas pasirašęs asmuo per akcijų pasirašymo sutartyje nustatytą terminą akcijų neapmoka, laikoma, kad akcijas įgijo pati bendrovė ir akcijų pasirašymo sutartis su tuo asmeniu negalioja, įnašai už pasirašytas akcijas negražinami. „Kolegija nesutinka su apeliacinio skundo argumentu, kad šalių ginčo santykiams netaikomas ABĮ 45 straipsnio 12 d. nuostatos dėl to, jog šios nuostatos taikomos ne įmonės steigimo metu esančioms akcijoms įsigyti, o akcijoms, kurios išleistos didinant įmonės įstatinį kapitalą, įsigyti. Minėto įstatymo nuostatose, reglamentuojančiose įmonės steigimą ir steigiant įmone

⁸⁰ BOSAITĖ, A.; BUTOV, S. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 245.

⁸¹ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 8 str. 6 d., 11 str. 2 d. (su pakeitimais ir papildymais). Įstatymas skelbtas: Žin., 2000, Nr. [64-1914](#).

⁸² BOSAITĖ, A.; BUTOV, S. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 245.

⁸³ Lietuvos Apeliacinio teismo 2009 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje *bankrutavusi UAB „Alveronas“ v. I. S, R. P., A. P., G. M., G. B., D. Č.*, Nr. 2A-137/2009, kat. 27.3.2.1; 44.2; 126.8 (S).

akcijų pasirašymą, nėra reglamentuotos pasekmės, kurios atsiranda akcininkui, įmokėjusiam pradinę įmoką už akcijas, neapmokėjusiam visos akcijos kainos, tokiam atvejui įstatymo leidėjas nėra numatęs specialių nuostatų ir pasekmių, todėl taikomos būtent nuostatos, numatytos ABĮ 45 straipsnio 12 d.⁸⁴. Pagal nurodytą teismų praktiką, pati įmonė turi imtis veiksmų (anuliuoti akcijas arba perleisti kitiems asmenims) esant akcijų neapmokėjimui, kitu atveju, neapmokėję akcijų asmenys bus pripažinti kaip akcininkai (nagrinėjamoje byloje vienas akcininkas apmokėjo kito akcininko akcijas)⁸⁵. Nagrinėjamoje byloje teismas nepasisakė dėl dalyvio, kuris apmokėjo akcijas galimybės naudoti kitus civilinėje teisėje įtvirtintus savo teisių gynbos institutus.

Manytina, kad išleidus naujų vertybinių popierių emisiją ir naujam dalyviui įsipareigojus juos įsigyti pagal pirkimo – pardavimo sutartį, be ABĮ 45 str. 12 d., galioja ir LR CK normos, kurios ir numato atsakomybę už sutartinių įsipareigojimų nevykdymą. Pažymėtina, kad vieno iš steigėjų atsisakymas apmokėti vertybinius popierius, nors prieš tai steigimo sutartimi yra įsipareigota tai padaryti, taip pat vertintina, kaip sutartinių įsipareigojimų nesilaikymas, kadangi tokiu būdu kitos sutarties šalys gali netekti galimybės įregistruoti įmonės, o, be to, patiria nuostolius dėl atliktų steigimo veiksmų (išlaidos šaukiant susirinkimą, rengiant dokumentus, atliekant dokumentų tvirtinimo veiksmus). Tokiu atveju, turėtų būti taikoma bendroji atsakomybė už sutartinės pareigos tapti juridinio asmens dalyviu atsisakymą, remiantis LR CK bendrosiomis nuostatomis dėl prievolės neįvykdymo pasekmių, sutartinių įsipareigojimų pažeidimo. Kita vertus, ABĮ sako, kad bendrovės steigimo sutartyje gali būti ir kitų įstatymams neprieštaraujančių nuostatų⁸⁶. Tai reiškia, kad minėtoje sutartyje galima numatyti ir atsakomybės klausimus, esant nepagrįstam atsisakymui vykdyti savo įsipareigojimą tapti juridinio asmens dalyviu. Iš to, kas paminėta seka išvada, jog akcijų apmokėjimo pareiga vertintina dviem aspektais – a) tai pareiga pačiai įmonei; b) pareiga kitiems dalyviams (kaip jau minėta kyla pareiga atsakyti kitiems dalyviams).

Toliau nagrinėjant pareigą apmokėti įmonės akcijas svarbu paminėti, jog už įmonės akcijas mokama tiek piniginiiais tiek nepiniginiais įnašais⁸⁷, tačiau pažymėtina, jog bent ¼ visų akcininko pasirašytų akcijų nominalios vertės ir pasirašytų akcijų nominalios vertės viso perviršio sumos, turi būti apmokama pinigais⁸⁸. Nepiniginis įnašas pagal ABĮ 8 str. 8

⁸⁴ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gegužės mėn. 3 d. nutartis civilinėje byloje *V. P. v. A. K.* Nr. 2A-247-302/2010, kat. 25.3; 27.3.2.1; 27.7; 121.21 (S).

⁸⁵ *Ibid.*

⁸⁶ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 7 str. 3 d. (su pakeitimais ir papildymais). Įstatymas skelbtas: Žin., 2000, Nr. [64-1914](#).

⁸⁷ *Ibid.* 8 str. 7 d.

⁸⁸ *Ibid.* 8 str. 5 d.; BARANAUSKAS, E. *et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007, p. 241.

d. privalo būti įvertintas nepriklausomo turto vertintojo, išskyrus atvejus, numatytus ABĮ 45¹ str. 1 d.⁸⁹. Toks nepiniginio įnašo vertinimas atliekamas remiantis turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymo numatyta tvarka⁹⁰. Pažymėtina, kad nepiniginis apmokėjimas ir jo vertinimas egzistuoja ir Jungtinės Karalystės teisėje (apmokėti galima pinigų ekvivalentu įskaitant nematerialų turtą, dalykinę reputaciją ir *know – how*)⁹¹. Kadangi įmonė laikoma kaip teisinė vienovė ir pasižymi nedalumu, nes visas įmonės turtas susijęs su įmonės vykdoma ūkine komercine veikla⁹², tai reiškia, jog visi akcininkų perduoti piniginiai ir nepiniginiai įnašai ir formuoja įmonę. Akcinių bendrovių atveju nepiniginiai įnašai privalo būti suprantami kaip visa, kas gali sudaryti kapitalą – visas materialus ir nematerialus turtas (pvz. turtinės teisės į intelektualinę veiklos rezultatus, *know – how* ir pan.), kuris gali padėti kurti pridėtinę vertę, išskyrus ABĮ 45 str. 3 d. numatytus apribojimus (darbas ir iš civilinės apyvartos išimti objektai). Darbas nelaikomas kapitalu ir klasikiniėje ekonomikos teorijoje (*Adam Smith*)⁹³. Nematerialusis turtas - identifikuojamas nepiniginis turtas, neturintis materialios formos, kuriuo įmonė disponuoja ir kuri naudodama tikisi gauti tiesioginės ir netiesioginės ekonominės naudos⁹⁴.

Neatlikus minėtos pareigos apmokėti akcijas, asmuo netenka balso teisės (ABĮ 17 str. 2 d.), jeigu akcijos nevisiškai apmokėtos ir jų apmokėjimo terminas nepasibaigęs, akcininko dividendas mažinamas proporcingai neapmokėtų akcijų kainos daliai, o jeigu akcija nevisiškai apmokėta ir apmokėjimo terminas yra pasibaigęs, dividendas nemokamas (ABĮ 60 str. 1 d.). Be to, likviduojant bendrovę, akcijas pasirašę, bet jų neapmokėję asmenys turi jas apmokėti akcijų pasirašymo sutartyje nustatyta tvarka (ABĮ 73 str. 12 d.). Pastaroji pareiga atsiranda tik tuo atveju, kai dar nėra pasibaigęs apmokėjimo terminas ir bendrovė yra likviduojama (ABĮ 45 str. 12 d.).

⁸⁹ Tokia nuostata iš esmės atitinka 2006 m. rugsėjo 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2006/68/EB iš dalies keičiančią Tarybos direktyvos 77/91/EEB nuostatas, susijusias su ribotos atsakomybės akcinių bendrovių steigimu ir jų kapitalo palaikymu ir keitimu.

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. lapkričio mėn. 5 d. nutartis civilinėje byloje *V. M. v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“* bylos Nr. 3K-3-918, kat. 21.2.2.1.

⁹¹ Companies act 2006, chapters 5 - 6. [interaktyvus] [žiūrėta 2011-04-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents>>.

⁹² JAKUTYTĖ – SONGAILIENĖ, A. Įmonė kaip civilinių teisių objektas. Daktaro disertacija. *Socialiniai mokslai, teisė (01 S)*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, p. 61.

⁹³ Wikipedia. *Classical economics*. [interaktyvus] [žiūrėta 2011 – 04 – 20]. Prieiga per internetą: <http://en.wikipedia.org/wiki/Classical_economics>.

⁹⁴ 13-asis verslo apskaitos standartas „Nematerialusis turtas“. Patvirtintas viešosios įstaigos Lietuvos Respublikos apskaitos instituto standartų tarybos 2003 m. gruodžio 18 d. nutarimu Nr. 1.

6.2. Pareiga formuoti kapitalą žemės ūkio bendrovėse

Kaip jau buvo minėta, ŽŪBĮ nenumatyta pareiga jos steigėjams įsigyti pajų ir tokiu būdu tapti ŽŪB nariu ar pajininku, tačiau šio darbo autoriaus nuomone – bendrovės steigėjai paprastai tampa juridinio asmens dalyviais. Nenustačius tokio reglamentavimo – bendrovė gali netekti gyvybingumo – t.y. visi jos steigėjai gali atsakyti tapti dalyviais. Minėtą nuomonę patvirtina ir teisės doktrina, kuri teigia, jog įregistravus juridinį asmenį, jo steigėjai paprastai tampa jo dalyviais, tokiu būdu įgydami dalyvių pareigas ir teises⁹⁵. Atsižvelgtina ir į tai, kad ŽŪB egzistuoja dviejų rūšių dalyviai: nariai ir pajininkai⁹⁶. Minėta teiginį patvirtina ir LR CK 2.45 str. įtvirtintas dalyvio apibrėžimas, kadangi tiek narys, tiek pajininkas išsaugo prievolines teises į juridinį asmenį ir perleidžia savo turtą, todėl atitinka LR CK įtvirtintą apibrėžimą⁹⁷. Panašus apibrėžimas įtvirtintas ir teismų praktikoje: „Asmuo, tapęs žemės ūkio bendrovės nariu ar pajininku įgyja tam tikras teises bendrovės atžvilgiu, tame tarpe ir turtines teises, pavyzdžiui, gauti dalį bendrovės pelno (dividendus) (įstatymo 18 straipsnio 2 dalies 6 punktas, 19 straipsnio 2 punktas), perleisti turimą pajų kitam asmeniui (įstatymo 18 straipsnio 2 dalies 1 punktas, 19 straipsnio 2 punktas)“⁹⁸. Iš viso to seka, jog tiek narys, tiek pajininkas yra ŽŪB dalyviai.

Lyginant ŽŪB bei akcinių bendrovių dalyvių pareigą dalyvauti įmonės veikloje savo kapitalu, pažymėtina, jog tiek akcinėse bendrovėse, tiek ŽŪB šią pareigą galima vykdyti neturtiniu įnašu⁹⁹. Kadangi ŽŪB pajinis įnašas gali būti vykdomas ir neturtiniu įnašu, o tai atitiktų ABĮ vartojamą sąvoką „nepiniginis įnašas“, kadangi kaip jau minėta anksčiau turtinės teisės nėra materialus turtas, o aukščiau minėtas verslo apskaitos standartas mini, jog bendrovės gali turėti nematerialaus turto ir privalo jį apskaityti (ABĮ 45 str. 3 d. – nepiniginiais įnašais gali būti turtas, įskaitant ir turtines teises). Visgi, privalu atsižvelgti, kad dalyvio pareiga dėl pradinio įnašo vien pinigais ar kitu konkrečiu būdu nėra nustatyta, o tai reiškia, kad priešingai nei akcinėse bendrovėse, pradinio įnašo

⁹⁵ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 143.

⁹⁶ Lietuvos Respublikos žemės ūkio bendrovių įstatymo 2 str. (su pakeitimais ir papildymais). Įstatymas paskelbtas: Žin., 1991, Nr. [13-328](#).

⁹⁷ *Ibid.* 18 ir 19 str.

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. sausio mėn. 28 d. nutartis civilinėje byloje G. B., E. B. ir J. V. v. ŽŪB „Jurbarkai“ Nr. 3K-3-69, bylų kategorija: 16.3.2.2; 21.2.2.4.

⁹⁹ Lietuvos Respublikos žemės ūkio bendrovių įstatymo 15 str. 1 d. (su pakeitimais ir papildymais). Įstatymas paskelbtas: Žin., 1991, Nr. [13-328](#).

būdas visais atvejais paliekamas dalyvių susitarimui¹⁰⁰. Tokia pati nuostata numatyta ir nepiniginių įnašų vertinimui, t.y., nepiniginiai įnašai vertinami bendrovės įstatuose numatyta tvarka (ŽŪBĮ 15 str. 2 d.)¹⁰¹, o tai reiškia daug dispozityvesnį reikalavimą nei akcinių bendrovių atveju, kur vertinimas privalo būti atliekamas teisės aktų nustatyta tvarka. Dar vienas svarbus skirtumas tai, jog ŽŪB dalyviams nėra pareigos įmokėti pradinius įnašų dydžius, kad jų suma atitiktų įstatyme įtvirtintus reikalavimus¹⁰². ŽŪB steigėjai numato tik minimalaus pajinio įnašo dydį, todėl darytina išvada, kad ŽŪB nėra reikalavimo sudaryti minimalų įstatinio kapitalo dydį. Pažymėtina ir tai, jog ŽŪBĮ nenumatyta jokių padarinių dėl nario pareigos sumokėti minimalų pajinį įnašą, tačiau toks reglamentavimas gali būti pagrįstas tuo, jog ŽŪB dalyvio apmokėjimo pareiga kardinaliai skiriasi nuo akcininko, kadangi pagal ŽŪBĮ įtvirtintą reglamentavimą, norint tapti nariu, privalu įnešti minimalų įnašą (neįnešus minimalaus įnašo netampama nariu, o tampama tik pajininku). Pajininkams, kadangi jie teisių ŽŪB atžvilgiu turi dar mažiau, pareiga įnešti turta reglamentuojama dar liberaliau (gali įnešti bet kokio dydžio įnašą). Vis dėlto ŽŪBĮ aptariamasis ir toks atvejis, kai pasikeičia pajinis įnašas ir nesiekia minimalaus – tokiu atveju dalyviui pajaus nepapildžius perkainojant turta, kai jis sumažėja; atimant iš pagrindinio kapitalo nuostolius, kurių nepadengia atsargos (rezervinio) kapitalo fondas; kai narių susirinkimas padidina minimalų pajinio įnašo dydį – dalyvis netenka nario statuso¹⁰³. Pažymėtina, kad nėra reglamentavimo tokiu atveju, kai steigėjas atsisako apmokėti minimalų įnašą. Toks atsisakymas turėtų įtakos bendrovės steigimui tik tada, jeigu tai padarytų vienas iš dviejų steigėjų, kadangi pagal ŽŪBĮ 2 str. bendrovėje turi būti ne mažiau kaip 2 nariai, t.y. nustatytas minimalus narių skaičius¹⁰⁴. Jeigu yra daugiau nei du steigėjai, neįnešus vienam steigėjų minimalaus pajinio įnašo toks asmuo paprasčiausiai nebūtų laikomas dalyviu, o jo pajaus neįnešimas neįtakoto bendrovės steigimo klausimo, kadangi nėra nustatyto minimalaus privalomo įnašo. Dėl minėtos priežasties įstatyme nenustatoma tokio dalyvio pareiga atsakyti. Vis dėlto kyla klausimas, kaip reikėtų vertinti tokį atvejį, kai už vieną bendrovės narių minimalų įnašą apmoka kitas narys ir pastarajam pirmasis atsisako gražinti sumas¹⁰⁵.

¹⁰⁰ *Ibid.* 7 str.

¹⁰¹ BRAZAUSKIENĖ, R.; BRAZAUSKAS S. *Smulkus ir vidutinio verslo plėtros Lietuvoje teisinės sąlygos*. Vilnius: Eugrimas, 1999, p. 49.

¹⁰² Pavyzdžiui, ABĮ nustato, kad pradinių įnašų suma, steigiant akcinę bendrovę nebūtų mažesnė nei 150 tūkst. litų, o uždaryją akcinę bendrovę – 10 tūkst. litų.

¹⁰³ Lietuvos Respublikos žemės ūkio bendrovių įstatymo 20 str. 1 d. 5 p. (su pakeitimais ir papildymais). Įstatymas paskelbtas: Žin., 1991, Nr. [13-328](#).

¹⁰⁴ BARANAUSKAS, E. *et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007, p. 271.

¹⁰⁵ Analogiškas atvejis tarp akcininkų buvo aptartas teismų praktikoje (Žr. šio darbo 26 p.).

Kalbant apie pareigą apmokėti minimalų pajinį įnašą, reikėtų analizuoti negausią teismų praktiką. Vienoje byloje Ieškovė ginčijo ŽŪB narių priimtus sprendimus tuo pagrindu, jog „A. G. , turėdamas tik 377,75 Lt pajų ir jo nepapildęs iki 1000 Lt pagal minėto įstatymo 20 straipsnio 1 dalies 5 punkto nuostatas, prarado nario bendrovėje teises ir liko tik pajininku, todėl jis neturėjo teisės balsuoti ir priimti narių susirinkimo minėtų nutarimų. 132 000 Lt pajų A. G. įsigijo pajų perleidimo sutartimis, jau nebūdamas bendrovės nariu, ir iš naujo nebuvo nustatyta tvarka priimtas į bendrovės narius. ŽŪB narių susirinkimo nebuvo priimtas bendrovės nariu ir A. M. , įsigijęs pajų perleidimo sutartimi 10 000 Lt pajų, todėl ir jis neturėjo teisės balsuoti. Naujos redakcijos Bangos ŽŪB įstatuose buvo patvirtintas minimalus 10 000 Lt pajus. Tokio dydžio pajaus neturi nė vienas bendrovės narys. Minėti ŽŪB narių susirinkimo nutarimai buvo priimti A. G. ir A. M. , nesančių bendrovės nariais“¹⁰⁶. Teismas konstatavo, jog tam, kad asmuo taptų bendrovės nariu, turi būti bendrovės narių susirinkimo nutarimas ne mažesni kaip minimalaus dydžio pajų turintį asmenį priimti į bendrovės narius. „Kyla klausimas, ar bendrovės narys, nepapildęs pajinio įnašo iki minimalaus dydžio, savaime praranda nario teises, ar turi būti pašalintas iš narių, per kiek laiko bendrovės narys turi papildyti pajų iki minimalaus dydžio. Kasacinio teismo teisėjų kolegija daro išvadą, kad ŽŪB įstatymo 20 straipsnio analizė leidžia teigti, jog sąvokos “narystės pasibaigimas” ir “pašalinimas iš narių” nėra tapačios. Pašalinimas iš bendrovės narių yra tik vienas iš narystės pasibaigimo atvejų. Narystė bendrovėje pasibaigia, jeigu narys miršta, išstoja iš bendrovės, pašalinamas iš bendrovės, perduoda, dovanoja ar kitaip perleidžia savo pajų bendrovei ar kitam asmeniui, nepapildo pajaus įstatymo numatytais atvejais. ŽŪB įstatymo 20 straipsnio 2 dalis ir 3 dalis bendrovės narių susirinkimo nutarimo reikalauja tik dviem narystės pasibaigimo atvejais – išstojant iš bendrovės ir pašalinant iš bendrovės. Kitais atvejais narystė pasibaigia savaime, įvykus mirties, pajaus perleidimo ar pajaus nepapildymo iki minimalaus dydžio faktams. Kasacinio teismo teisėjų kolegija konstatuoja, kad narių susirinkimo nutarimas būtinas tik tada, jeigu tai numatyta įstatyme arba ŽŪB įstatuose. Jeigu tokios nuostatos ŽŪB įstatuose nėra, bendrovės narių susirinkimo nutarimas nebūtinas, narystė, esant aukščiau nurodytiems faktams, pasibaigia savaime“¹⁰⁷. Akivaizdu, kad teismas išskyrė sąvokas narystės pasibaigimas ir pašalinimas iš narių, o pareigos papildyti minimalų pajinį įnašą teisingai priskyrė pirmajam atvejui. Teismas taip pat konstatavo ir tai, jog įstatymas nenumato termino, per kiek laiko privalu papildyti pajinį įnašą, todėl jis privalo būti

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. sausio mėn. 15 d. nutartis civilinėje byloje B. J. v. ŽŪB “Banga”, bylos Nr. 3K-7-121, kat. 21.2.2.4.

¹⁰⁷ *Ibid.*

nustatytas remiantis protingumo ir sąžiningumo principais. Teismas taip pat pasisakė, kad LR CK 6.53 str. 2 d. terminui nustatyti netaikoma, kadangi susiklostę santykiai tarp dalyvio ir bendrovės nėra prievoliniai¹⁰⁸. Tokia teismo pozicija vertintina teigiamai, kadangi pareigos įvykdymo galimybės kiekvienu atveju gali skirtis ir nustatyti konkretų terminą būtų neprotinga, o prievolių santykių nebuvimas taip pat teisingas, kadangi šiuo atveju bendrovės dalyvio negalima versti perduoti savo turto bendrovei, jeigu jis neišreiškė tokios valios. Tokios pareigos įgyvendinimas priklauso nuo dalyvio valios ir lemia tik dalyvio teisių apimtį bendrovėje, o ne atsakomybės klausimą.

Reikėtų paminėti ir dar vieną ŽŪB ypatybę – tai galimybė nariui atsiimti savo kapitalo dalį išstojant iš bendrovės¹⁰⁹. ŽŪBĮ nėra užsimenama apie tokią galimybę, tai paliekama nustatyti bendrovės įstatuose. Teismų praktikoje pasisakyta, jog „nagrinėjamoje byloje yra kilęs teisės normų, reglamentuojančių žemės ūkio bendrovės nario ir pajininko teisę gauti pajų, aiškinimo ir taikymo klausimas. Pagal Žemės ūkio bendrovių įstatymo 20 straipsnį bendrovės narys turi teisę išstoti iš bendrijos. Jeigu asmuo nustoja būti ir bendrovės nariu, ir pajininku, jis turi teisę reikalauti, kad bendrovė jam išmokėtų pajų natūra arba pinigais. Tokia nario ir pajininko teisė paaiškinama tuo, kad dalyvavimas bendrovės veikloje pajininkui suteikia turtines teises, viena kurių yra teisė reikalauti išmokėti pajų. Kokia forma – natūra ar pinigais – bus išmokamas pajus, priklauso nuo pajininko ir bendrovės susitarimo. Jeigu susitarimas nėra pasiekiamas, pajininkas turi teisę kreiptis į teismą dėl pajaus priteisimo priverstine tvarka <...> Minėta, kad Žemės ūkio bendrovių įstatyme nenustatyta, kaip turi būti apskaičiuojama padidėjusi pajaus vertė. Kai nėra teisės normos, reglamentuojančios ginčo santykį, taikoma įstatymo analogija (CPK 3 straipsnio 5 dalis). Artimiausias savo teisine prigimtimi žemės ūkio bendrovei juridinis asmuo yra kooperatinė bendrovė. Kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymo 10 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad išstojusiam iš bendrovės nariui pajus išmokamas piniginiu ekvivalentu rinkos kainomis. Dėl to darytina išvada, kad ir išstojusiam žemės ūkio bendrovės nariui pajaus vertės padidėjimas turi būti nustatomas ne pagal balansinę vertę, bet pagal rinkos kainas. Tokia išvada darytina tiek remiantis įstatymo analogija, tiek ir teisiniu principu, draudžiančiu nepagrįstai praturtėti kito asmens sąskaita“¹¹⁰. Taigi, įvykdžius pareigą formuoti ŽŪB kapitalą, bendrovės dalyvis turi išimtinę galimybę (kiti šiame darbe juridinių asmenų dalyviai neturi tokios galimybės), baigti veiklą ir atsiimti savo įnašą. Toks reglamentavimas tarsi ir paneigia

¹⁰⁸ *Ibid.*

¹⁰⁹ GRAKAUSKAS, E. *Agrarinė teisė*. Vilnius: Vilniaus informacijos centras, 2009, p. 219.

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 29 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje *G. D. v. ŽŪB „Delikatesas“*, bylos Nr. 3K-3-527/2005.

juridinio asmens turto atskirumo teoriją, kadangi ŽŪB dalyvis išlaiko tam tikrą kontrolę į perduotą turta.

Atsižvelgiant į išdėstytas aplinkybes, akivaizdu, kad ŽŪB dalyvių pareiga apmokėti įstatinį kapitalą yra daug neapibrėžtesnė nei akcinių bendrovių dalyvių atžvilgiu, paliekant daug vietos dalyvių valiai.

6.3. Pareiga formuoti kapitalą individualiose įmonėse

Nagrinęjant II dalyvių pareigas apmokėti įnašus, pažymėtina, jog III nenumato tiesiogiai tokios pareigos, tačiau akivaizdu, kad kuriant II, būtini turtiniai įnašai, kadangi kitaip tokia įmonė negalėtų vykdyti savo kasdienės ūkinės veiklos. Nors įstatyme ir nėra imperatyvaus reikalavimo dėl turtinių įnašų II, tačiau tokia pareiga kyla jos dalyviui, jeigu jis siekia jog tokia įmonė sugebėtų vykdyti ūkinę komercinę veiklą. Minėta teiginį patvirtina ir III 8 str., kuris kalba apie II turta. Iš to galime spręsti, jog tokia įmonė privalo turėti kapitalą. Be to, pasitelkus savininkų įnašų sąvoką, akivaizdu, jog savininkams kyla pareiga atlikti minėtą prievolę. Savininkų įnašai – individualios įmonės ar ūkinės bendrijos nuosavybėn perduoto įmonės savininkui (-ams) asmeninės nuosavybės teise priklausiusio turto vertė¹¹¹.

Pažymėtina, jog aptariant pareigą apmokėti įmonės kapitalą II dalyviams, svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog ir Vokietijos teisinėje sistemoje egzistuoja panašus reglamentavimas, kadangi ten taip pat yra II atitikmuo (vok. - *Einzelunternehmen*). Minėtos teisinės formos dalyviams taip pat nėra nustatyta imperatyvi pareiga formuoti kapitalą, kadangi nėra kapitalo dydžio minimalios ribos¹¹². Taip pat, kaip jau buvo aptarta, panašiai reglamentuojama ši pareiga ir ŽŪB dalyviams, skirtumas tik tas, kad pajinio įnašo dydį nustato nariai arba steigėjai. Kadangi II dalyviams nėra suformuluotos pareigos įnešti konkretų kapitalo dydį, todėl manytina, kad jiems ši pareiga apsiriboja tokia apimtimi, kiek reikalinga normaliai įmonės veiklai vykdyti¹¹³. Toks reglamentavimas gali būti grindžiamas papildoma kreditorių apsauga – neribota II

¹¹¹ 35-asis verslo apskaitos standartas. „Įmonių pertvarkymas“. Patvirtinta Lietuvos Respublikos apskaitos instituto direktoriaus 2005 m. gruodžio 29 d. įsakymu Nr. VAS-12. p. 2.

¹¹² KONTUTYTĖ, E. Įmonių teisinės formos: vokiškų ir lietuviškų terminų ekvivalentiškumo problemos. *Kalbotyra*. Nr. 58(3). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008, p. 73.

¹¹³ BOSAITĖ, A.; BUTOV, S. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 298.

atsakomybe. Be to, kapitalo dydžio reikalavimo nėra, kadangi, kaip teigiama teisės doktrinoje įmonės ir jos savininko turtas netgi formaliai nėra atskiras¹¹⁴. Taigi, iš to seka, kad nėra pagrindo nustatyti konkretų kapitalo dydį, kadangi IĮ savininkas yra vienintelis dalyvis ir atsako savo turtu subsidiariai už įmonės prievoles, o tai reiškia, jog visada IĮ įsipareigojimai užtikrinti ir vienintelio dalyvio turimo turto mase.

Apibendrinant, galima teigti, kad IĮ dalyviams pareiga formuoti kapitalą yra pati neapibrėžčiausia iš visų darbe nagrinėjamų teisinių formų dalyvių analogiškų pareigų. Toks neapibrėžtumas naudingas dalyviui, kadangi jam nėra sudėtinga pradėti verslą, tam nereikia didelio pradinio kapitalo. Kita vertus toks pareigos formuoti kapitalą supaprastinimas yra atsveriamas kitais apribojimais bei pareigomis, kaip, pavyzdžiui, neribota civilinė atsakomybė bei galimybių plėsti verslą apribojimas, kadangi kapitalas minėtos įmonės didinimas iš asmeninių dalyvio arba jo skolintų lėšų¹¹⁵.

7. Bendroji sąžiningumo pareiga bei pareiga atsakyti už nesąžiningus veiksmus

7.1. Sąžiningumo pareiga ir jos įgyvendinimas akcinėse bendrovėse

Bendrosios juridinio asmens dalyvių pareigos aptariamos LR CK bei kituose, specialiuose teisės aktuose. Viena iš pagrindinių pareigų įtvirtinta LR CK 2.50 str., kuriame numatyta juridinio asmens dalyvio atsakomybė už nesąžiningą elgesį, dėl kurio juridinis asmuo negali vykdyti savo prievolių. Kitaip tariant, dalyvis turi pareigą elgtis sąžiningai ir nesukelti tokių situacijų, kai juridinis asmuo gali tapti nemokus arba netenka realios galimybės įvykdyti savo kitus įsipareigojimus. Reikia paminėti, kad šiame straipsnyje numatoma ne tik teisinė pareiga, bet ir atsakomybė už minėtus veiksmus – t.y. esant normos dispozicijoje numatytam subjekto elgesio modeliui, jam kyla atsakomybė už aprašytus veiksmus. Tokiu atveju dalyvis atsako savo turtu subsidiariai. Pareiga elgtis sąžiningai kyla ir iš LR CK 1.5 str., kuris įtvirtina sąžiningumo principą.

¹¹⁴ *Ibid.*

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo 8 str. 2 d. ir 2 str. 1 d. (su pakeitimais ir papildymais). Įstatymas skelbtas: Žin., 2003, Nr. 112-4991.

„Sąžiningumas - tai vertybinis žmogaus elgesio matas, nustatomas pagal du kriterijus – objektyvųjį ir subjektyvųjį. Objektyvusis sąžiningumas yra protingumas ir teisingumas. Asmuo yra sąžiningas, jeigu jis veikia taip, kaip adekvačioje situacijoje elgtųsi lot. *bonus pater familias* (rūpestingas šeimininkas) - rūpestingai ir teisingai. Tokio asmens sąžiningumas yra nustatomas pagal atsakymą į klausimą, ar asmuo turėjo ką nors žinoti, daryti ar nedaryti“¹¹⁶. „Subjektyviuoju požiūriu sąžiningumas nusako asmens vidinę būklę konkrečioje situacijoje, be kita ko, veikiamą subjektą individualizuojančių savybių, pavyzdžiui: jei tai fizinis asmuo – jo amžiaus, išsimokslinimo, praktinių įgūdžių ir pan., jei tai juridinis asmuo – veiklos pobūdžio, jos ypatybių, verslo patirties ir t. t. Siekiant nustatyti, ar asmuo yra sąžiningas, būtina taikyti abu šiuos kriterijus. Sąžiningumas konkrečioje situacijoje yra fakto klausimas, tačiau reikalavimai jo turiniui gali skirtis, priklausomai nuo to, kokie sandoriai yra sudaromi ir kokioje situacijoje asmenys veikia“¹¹⁷. Kalbant apie akcininkus, kaip juridinio asmens dalyvius, teisės doktrinoje taip pat suformuluota jų pareiga elgtis atidžiai ir rūpestingai¹¹⁸, o tai sudaro objektyvųjį sąžiningumą.

Pažeidus minėtą pareigą, akcininkui gali būti taikoma atsakomybė pagal LR CK 2.50 str. 3 d., tačiau tam reikia dar vienos papildomos sąlygos – tai įmonės negalėjimo įvykdyti prievolės dėl tokių akcininko veiksmų. Pažymėtina ir tai, kad dalyviui, kuris neturi pakankamai įtakos juridinių asmenų dalyvių susirinkime arba užsiima tik kapitalo investavimu negali būti taikoma LR CK 2.50 str. 3 d¹¹⁹. Taigi, reikėtų išskirti akcinėse bendrovės du tipus akcininkų – tie kurie daro įtaką, ir tie kurie jos nedaro, kadangi nuo to priklauso, kokia apimtimi ši pareiga akcininkui aktuali. Prie nedarančių įtakos įmonės prievolėms galima priskirti ir investuotojus, kurie paprastai yra pasyvūs įmonės veiklos atžvilgiu. „Pats žodis „investicijos“ yra kilęs iš lotynų kalbos (lot. *investio – aprenghiu*), atėjęs per anglų kalbą (ang. - *Investments*) ir reiškia ilgalaikius kapitalo įdėjimus į ūkio šakas arba vertybiniais popieriais pirkti, siekiant pelno“¹²⁰. Investuotojai – Lietuvos Respublika bei užsienio valstybės, tarptautinės organizacijos, Lietuvos Respublikos ir užsienio juridiniai ir fiziniai asmenys, kurie Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta

¹¹⁶ GRIKIENYTĖ, A. Juridinio asmens dalyvio atsakomybė pagal juridinio asmens prievolės. *Juristas*. Nr. 6, 2010.

¹¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario mėn. 28 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. UAB „Via Nota“ ir V. J. Nr. 3K-3-76/2011, kat. 27.3.2.1; 35.5;

¹¹⁸ CADMAN, I. *Shareholders' Agreements. Fourth Edition*. London: Sweet & Maxwell, 2004, p. 97.

¹¹⁹ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 128.

¹²⁰ VALANČIUS, K. L. *Investicijų teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2005, p. 15.

tvarka investuoja nuosavą, skolintą ar patikėjimo teise valdomą bei naudojamą turtą¹²¹. Nors pagal tokį apibrėžimą, kiekvienas akcininkas priskirtinas investuotojui, tačiau reikėtų išskirti tuos investuotojus, kurių pagrindinė ūkinė veikla – verstis investicijomis ar vertybinių popierių prekyba, kadangi tokie asmenys paprastai nesuinteresuoti dalyvauti įmonės ūkinėje veikloje ir dažnai yra trumpalaikiai dalyviai. Ypatingai tas pasakytina apie profesionalius investuotojus¹²². Tokia nuomonė, jog sąžiningumo pareiga skirtingai taikoma pasyviai ir aktyviai akcininkui gali būti paaiškinama tuo, kad pasyvieji negali padaryti tokios įtakos, kuri būtų reikšminga tiek, jog paveiktų juridinio asmens sugebėjimą vykdyti savo prievoles, be to neturi tam pagrindo ir suinteresuotumo¹²³. Kita vertus, nereikėtų vadovautis vien šia nuomone, kadangi minėti asmenys gali veikti nesąžiningai net ir neturėdami daug įtakos, t.y. jų veikla gali būti žalinga juridiniam asmeniui net ir nesukeliant tokios situacijos, kai juridinis asmuo negali įvykdyti savo prievolių. Be to, minėti asmenys gali neturėti įtakos juridinio asmens organams, tačiau gali įtakoti kitus juridinio asmens dalyvius ar valstybės institucijas, kad būtų priimami nepalankūs sprendimai juridinio asmens atžvilgiu arba siekdami investicinės naudos pakenkti juridiniam asmeniui per kitas įtakojamas įmones, pasinaudoti priimtais sprendimais. Tokiu atveju, toks elgesys privalo būti laikomas kaip nesąžiningas.

Taigi pažeidus bendrąją sąžiningumo pareigą ir dėl to įmonei negalint atsakyti pagal savo prievoles taikoma LR CK 2.50 str. 3 d. įtvirtinta atsakomybė. „Nuo senovės Romos laikų juridinio asmens dalyvio atsakomybės apribojimas teisiškai buvo grindžiamas dalyvio ir juridinio asmens organizaciniu bei turto atskirumu. Kartu vienas iš pagrindinių juridinio asmens požymių yra juridinio asmens ir jo dalyvio turto atskirumas“¹²⁴. Akcininko ribotos atsakomybės panaikinimas yra minėtos bendros taisyklės išimtis. Atsakomybė kyla dėl *de facto* aktyvaus akcininko vaidmens, kuris nėra jam būdingas¹²⁵. Dažniausiai pasitaikantys akcininkų nesąžiningumo pavyzdžiai: bendrovės ir asmeninio turto maišymas, pasinaudojant bendrove kaip priedanga nuo atsakomybės, bendrovės naudojimas neteisėtiems tikslams, disponavimas įmonės turtu kaip savu ir pan¹²⁶.

¹²¹ Lietuvos Respublikos investicijų įstatymo 2 str. 4 d. (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žin., 1999, Nr. 66-2127.

¹²² Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymo 3 str. 29 d. (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žin., 2007, Nr. 17-627.

¹²³ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 128.

¹²⁴ CIVILKA, M. Akcininkų atsakomybė pagal bendrovės prievoles 1. *Juristas*. Nr. 1, 2006, p. 3.

¹²⁵ MIKALONIENĖ, L. Subsidiari akcininko atsakomybė. *Teisė*. Nr. 76, 2010, p. 177.

¹²⁶ *Ibid.*

7.2. Sąžiningumo pareiga ir jos įgyvendinimas žemės ūkio bendrovėse

Kalbant apie ŽŪB dalyvių pareigą elgtis sąžiningai, pažymėtina, kad minėtiems asmenims taip pat tokia pareiga egzistuoja, kadangi pagal LR CK 2.50 str. 3 d. atsakomybė taikoma ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyviams, o ŽŪB nariai ir pajininkai tokie ir yra.

Prieš nagrinėjant ŽŪB dalyvių sąžiningumo pareigą detaliau, reikėtų paminėti, kad „artimiausias savo teisine prigimtimi žemės ūkio bendrovei juridinis asmuo yra kooperatinė bendrovė. Kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymo 10 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad išstojusiam iš bendrovės nariui pajus išmokamas piniginiu ekvivalentu rinkos kainomis. Dėl to <...> pajaus vertės padidėjimas turi būti nustatomas ne pagal balansinę vertę, bet pagal rinkos kainas“¹²⁷ Taigi, iš teismų praktikos matome, jog ŽŪB teisinė forma yra ganėtinai artima kooperatinei bendrovei, todėl vertindami sąžiningumo pareigą galime remtis ir teismų praktika, kuri nagrinėja kooperatinių bendrovių dalyvių sąžiningumo pareigą. Panašumas tarp kooperatinės bendrovės ir ŽŪB patvirtintas ir teisės doktrinoje, kuri laiko, jog ŽŪB yra kooperatinių bendrovių porūšis¹²⁸.

Ieškovas, išstojęs iš kooperatinės bendrovės narių, prašė priteisti iš atsakovo kooperatinės bendrovės ir subsidiariai iš kitų šios bendrovės narių bei miško savininkų kooperatyvo jo įneštą pajų bei sukurto turto dalį. Teismas, konstatavo, jog minėtoje byloje nebuvo nustatyta išmokėtinų pajų dydžiai, bei atsakovų veiksmų sąžiningumas jiems nevykdžius prievolės atsiskaityti su ieškovu ir išstojus iš bendrovės, todėl perdavė iš naujo nagrinėti bylą pirmos instancijos teismui, kadangi minėtos aplinkybės turi reikšmės sprendžiant dėl subsidiarinės bendrovės dalyvių atsakomybės¹²⁹. Iš to matome, kad ŽŪB dalyviams egzistuoja ne tik bendroji sąžiningumo atsakomybė, bet ir taikoma atsakomybė už šios pareigos nesilaikymą.

¹²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 29 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje *G. D. v. ŽŪB „Delikatesas“*, bylos Nr. 3K-3-527/2005, kat. 27.3.2.4.

¹²⁸ BARANAUSKAS, E. *et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007, p. 271.

¹²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gruodžio mėn. 12 d. nutartis civilinėje byloje *A. R. v. kooperatinė bendrovė „Kėdainių šilas“*, *S. T., R. K., A. B., MSK „Aukštaitijos šilas“*, *K. Ž. ir G. Ž.* Nr. 3K-3-572/2007, kat. 27.3.2.2; 104.2; 110.1; 110.4; 117.1; 121.15; 121.21.

Dar vienas svarbus aspektas kalbant apie LR CK 2.50 str. 3 d. taikymą ŽŪB dalyvių atžvilgiu, tai šio straipsnio taikymas pasyviems ir aktyviems dalyviams. Toks išskyrimas privalomas, kadangi jų atsakomybė nesąžiningumo atveju neturėtų būti vienoda dėl skirtingo išitraukimo į bendrovės veiklą¹³⁰. ŽŪB dalyviai dalyvauja bendrovės veikloje dviem būdais: kaip nariai ir kaip pajininkai, turintys skirtingą teisinę padėtį¹³¹. Atsižvelgiant į tai, jog svarbiausius sprendimus ŽŪB priimti turi teisę tik nariai, o ne pajininkai¹³², todėl manytina, jog pajininkai jokios įtakos negali daryti savo veiksmais ŽŪB prievolių vykdytinumui, nes tokių galimybių nesuteikia jiems įstatymas. Šiuo aspektu, pajininkus galima prilyginti akcinių bendrovių pasyviems dalyviams – investuotojams. Vis dėlto, visiško lygybės ženklo dėti negalima, nes investuotojams nėra įstatyme apribojimo būti aktyviam įmonės valdyme, priešingai nei pajininkui, todėl vertinant investuotojo sąžiningumą LR CK 2.50 str. 3 d. kontekste reikėtų detalesnio tyrimo. Pažymėtina, jog pati pareiga elgtis sąžiningai vertinama taip pat kaip ir akcinių bendrovių atveju, t.y. ŽŪB nariai ir pajininkai privalo elgtis sąžiningai tiek objektyviaja tiek subjektyviaja prasme.

Pažymėtina, kad teismų praktikoje pripažinta, jog pajininkų susirinkimo nesusaukimas ir nesiėmimas jokių veiksmų, kad būtų sušauktas pajininkų susirinkimas, nepriėmimas sprendimų dėl pelno paskirstymo, sprendimų, susijusių su valdymo organų išrinkimu, neteikimas informacijos apie bendrovės finansinę būklę atsakingoms institucijoms, nevykdymas mokestinių prievolių, vertintini kaip nesąžiningi veiksmai, kurie sukėlė įmonės nesugebėjimą įvykdyti prievolės kreditoriui¹³³. Iš esmės tokia praktika atitinka teisės doktrinos suformuluotą požiūrį į nesąžiningus veiksmus¹³⁴.

7.3. Sąžiningumo pareiga ir jos įgyvendinimas individualiose įmonėse

Akcentuojant II dalyvių pareigą būti sąžiningiems, pažymėtina, jog LR CK 2.50 str. 3 d. netaikoma dėl II specifikos (III 2 str. 1 d. sako, kad II yra neribotos civilinės

¹³⁰ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 128.

¹³¹ GRAKAUSKAS, E. *Agrarinė teisė*. Vilnius: Vilniaus informacijos centras, 2009, p. 219.

¹³² *Ibid.* p. 222.

¹³³ Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio mėn. 24 d. nutartis civilinėje byloje A. R. v. KB „Kėdainių šilas“, S. T., R. K., A. B., MSK „Aukštaitijos šilas“, K. Ž., G. Ž., K. C., Nr. 2A-208-198/2008, kat. (S) 27.3.2.2; 35.1; 35.4; 99.3; 121.15; 121.21.

¹³⁴ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 128.

atsakomybės). Specialusis įstatymas šiuo atveju panaikina IĮ ir jos dalyvio turto atskirumo principą, kuris įtvirtintas LR CK 2.50 str. 2 d., tuo atžvilgiu, kai kyla įmonės atsakomybė ir jos turto nepakanka patenkinti reikalavimams. Kaip jau buvo minėta, kai IĮ negali įvykdyti savo prievolės, ir nesvarbu ar dėl savininko nesažiningų veiksmų, ar dėl kitų aplinkybių, jos dalyvis atsako subsidiariai.

Atsižvelgiant į bankroto bylų specifiką IĮ atžvilgiu, tampa visiškai akivaizdu, kad bankrutuojant IĮ kreditoriams atsako jos dalyvis ir savo turtu subsidiariai, kadangi IĮ yra neribotos civilinės atsakomybės asmuo, ir tam nėra būtinas nesažiningumas, dėl kurio prievolės įvykdytinumas tampa neįmanomas. Lietuvos Respublikos teisės aktuose aiškios taisyklės dėl IĮ savininko (dalyvio) atsakomybės už likviduotos IĮ prievolės nėra nesuformuluota. CK 6.128 str. 3 dalis nurodo, kad kai juridinis asmuo (kreditorius arba skolininkas) likviduojamas, prievolė baigiasi, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus, o CK 2.50 str. 4 dalis, sakanti, kad jeigu prievolėms įvykdyti neužtenka neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens turto, už jo prievolės atsako juridinio asmens dalyvis, minėtų normų analizė teisės mokslo vertinama kaip CK 6.128 straipsnio išimtis¹³⁵. Tai reiškia, jog neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyviui tenka pareiga esant įmonės likvidavimui atsakyti savo turtu, jeigu neužtenka įmonės turto. Tokios pat pozicijos laikosi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT)¹³⁶. Jeigu IĮ buvo likviduota dėl bankroto ir nebuvo šio juridinio asmens dalyvio turto, į kurį buvo galima nukreipti išieškojimą tenkinant šios įmonės kreditorių reikalavimus, laikytina, kad šios įmonės savininko prievolės įmonės kreditoriams pasibaigė, jeigu įmonės savininkas bankroto administratoriui buvo pateikęs viso turimo turto sąrašą, įskaitant ir esančio bendrąja jungtine nuosavybe¹³⁷. Taigi, iš to, kas pasakyta akivaizdu, jog IĮ dalyvio pareiga elgtis sąžiningai neturi reikšmės jo atsakomybės klausimui pagal LR CK 2.50 str. 4 d., kadangi esant įmonės nemokumui, savininkas atsako bet kuriuo atveju.

Vis dėlto negalime teigti, kad bendroji sąžiningumo pareiga IĮ dalyviams negalioja. Tokia prielaida darytina vien dėl to, jog LAT yra pažymėjęs, jog civilinių santykių dalyviams privalu laikytis bendrosios rūpestingumo pareigos. Sandorio šalis, elgdamasi apdairiai, prieš sudarydama sandorį turi pasidomėti, ar patikima kita sandorio šalis, ar ji elgiasi sąžiningai. Protingu ir apdairiu, t.y. sąžiningu, minėta, gali būti laikomas tas

¹³⁵ MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 170.

¹³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gegužės 21 d. nutartis byloje *A. B. v. L. B. A.*, Nr. 3K-3-616/2003, kat. 18.3, 18.4, 36.1, 95.1.

¹³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. spalio 6 d. nutartis byloje *M. S. v. G. M., V. S., A. L., G. M., AB "Turto bankas"*. Nr. 3K-3-499/2004, kat. 120.

asmuo, kuris jam prieinamomis priemonėmis pasidomėjo kita sandorio šalimi¹³⁸. Akivaizdu, kad IĮ savininkas yra verslininkas, o bendroji rūpestingumo pareiga yra sąžiningumas objektyviaja prasme („Pagal bylos duomenis, ieškovas, sudarydamas ginčo sutartį, buvo verslininkas, individualios įmonės savininkas...“)¹³⁹. Minėta teiginį patvirtina ir teisės doktrina¹⁴⁰.

Apibendrinant reikėtų pažymėti, jog IĮ dalyviams taip pat taikoma bendroji sąžiningumo pareiga, tačiau, tuo atveju, kai kalba eina apie jų atsakomybę už įmonės prievoles, tokia pareiga neturi įtakos, kadangi nepriklausomai nuo IĮ dalyvių elgesio, įmonei negalint vykdyti prievolės, atsako dalyvis.

8. Juridinio asmens dalyvio pareiga atsakyti už juridinio asmens prievoles

Pareiga atsakyti už juridinio asmens prievoles, šiame darbe siejama su juridinio asmens dalyvio pareiga elgtis sąžiningai. Sąžiningumo pareiga detaliau buvo aptarta šio darbo ankstesniuose poskyriuose, todėl toliau nebus nagrinėjama. Kaip jau buvo minėta šiame darbe, atsakomybės klausimas dėl sąžiningumo pareigos nevykdymo aktualus tik ribotos atsakomybės juridinių asmenų dalyviams.

Juridinio asmens dalyvio pareigos atsakyti už savo nesąžiningus veiksmus problematika kyla iš to, jog dalyviui taikoma ribotos atsakomybės doktrina. Šios doktrinos esmė, kad juridinio asmens dalyvis neatsako už juridinio asmens prievoles, o juridinis asmuo neatsako už dalyvio išipareigojimus, t.y. akcentuojamas turtinių pareigų ir teisių atskirumas. Tokiu atveju, juridinio asmens dalyvis rizikuoja tik investuotu turtu t.y. konkrečiai apibrėžta suma, kurią investavo į akcijas ar kitus vertybinius popierius. Teisinėje literatūroje akcentuojamos šie doktrinos privalumai: 1) skatinamas ekonomikos augimas, skatinant investuotojus prisiimti riziką; 2) įgyvendinamas efektyvus rizikos paskirstymas tarp įmonių ir jų kreditorių; 3) leidžia išvengti didelių bylinėjimosi kaštų, kurių prireiktų kreditoriams bylinėjantis su juridinio asmens dalyviais. Akcentuojama ir

¹³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. vasario 20 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Ž. Š. v. AB „Lietuvos taupomasis bankas“, bylos Nr. 3K-3-390/2002, kat. 39.2.1; 39.2.3; 39.3.

¹³⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. sausio mėn. 31 d. nutartis, priimta civilinėje byloje R. Jodeikos firma „Interikas“ v. UAB „NORD/LB banko lizingas“ Nr. 2A-89/2006, kat. 42.8; 50.10; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. liepos mėn. 3 d. civilinė apžvalga „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga“ Nr.: 2008-07-03, publ. Nr.29.

¹⁴⁰ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 22.

tai, kad sumažinami įmonės veiklos kaštai, kadangi nėra reikalinga papildomai atlikti monitoringą ir akcininkų atžvilgiu¹⁴¹.

Atsižvelgtina į tai, kad juridinio asmens dalyvis perduoda dalį savo nuosavybės mainais į ribotą atsakomybę, juridinio asmens dalyviui, kas susiję su įmonės turto valdymu, lieka teisė perleisti savo perduotą nuosavybę akcijų forma. Teisė valdyti įmonę kaip savo nuosavybę yra apribota. Tokia situacija pateisina juridinio asmens dalyvio rizikos apribojimus, kadangi jis nėra atsakingas už įmonės valdymą. Taigi iš viso to, darytina išvada, kad nėra sąžininga laikyti juridinio asmens dalyvį atsakingu už įmonės veiksmus, kurių jis nevaldo¹⁴².

Juridinio asmens dalyvio atsakomybės pritaikymas gali būti pateisinamas esant santykiams šiais trim nesąžiningo elgesio atvejais: esant santykiams tarp dalyvio ir įmonės, tarp keleto dalyvių, dalyvio ir kreditoriaus¹⁴³. Pažymėtina, kad pasitaiko atveju, kai juridinio asmens dalyvis ima aktyviai dalyvauti įmonės valdyme ir įtakoti kasdienes vadovų priimamus sprendimus, tokiu atveju kyla grėsmė įmonės interesams, kadangi dalyvis gali iškelti savo interesus kaip prioritetą¹⁴⁴. Tokiu būdu, būtų pažeistas įmonės ir jos dalyvių interesų atskirumo principas, kadangi dalyvis pasinaudodamas įmone kaip įrankiu tenkina savo interesus, todėl apskritai galima pateisinti dalyvių atsakomybę už įmonės veiksmus. Žinoma, akcininkų, pajininkų, savininkų ir kt. dalyvių suinteresuotumas ekonomine įmonės veikla, jos valdymu pateisinamas, kadangi dalyviai pripažintini verslininkais¹⁴⁵, kadangi tai lemia jų turimos įmonės dalies vertę. Taigi, tai ir yra viena iš problemų, kaip nustatyti ribą – kada įmonė ir dalyvis veikia kaip vienas (dalyvis dalyvauja įmonės valdyme), ir kada atskirai?

Nagrinęjant ribotos civilinės atsakomybės juridinių asmenų dalyvių pareigą atsakyti už nesąžiningus veiksmus, privalu aptarti jos taikymo sąlygas. Atsižvelgtina į tai, jog teisės doktrinoje gausu nuomonių dėl minėtos atsakomybės taikymo sąlygų. Dalis autorių¹⁴⁶ pritaria, jog akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles gali kilti, jei

¹⁴¹ EASTERBOOK, F.; FISHEL, D. *The economic structure of corporate law*. s.l., 1991, p. 41 – 44.

¹⁴² LEVICKAITĖ, I. Can the corporate veil be pierced under Lithuanian law? *International Journal of Baltic Law*. Issue 4, 2004, p. 29.

¹⁴³ *Ibid.*

¹⁴⁴ MIKALONIENĖ, L. Subsidiari akcininko atsakomybė. *Teisė*. Nr. 76, 2010, p. 179.

¹⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Neringos žuvis“ v. A. P. IĮ „Altana“, bylos Nr. 3K-3-168/2007, kat. 35.6.1 (S).

¹⁴⁶ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 128; LEVICKAITĖ, I. Can the Corporate Veil be Pierced under Lithuanian Law? *International Journal of Baltic Law*. Vol. 1, No. 4, 2004, p. 40; AUGUSTAITIS, A. Akcininko atsakomybė. Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybė už juridinio asmens prievoles. *Juristas*. Nr. 1, 2004, p. 4; CIVILKA, M. Akcininkų atsakomybė pagal bendrovės prievoles 1. *Juristas*. Nr. 1, 2006; PAPIJANC, V. Piercing the corporate veil institutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievoles Lietuvos teisėje. *Jurisprudencija. Mokslo darbai*. Nr. 10(112), 2008.

įrodomos trys sąlygos: juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės; negalėjimą įvykdyti prievolės lėmusių juridinio asmens dalyvio veiksmai yra nesąžiningi; tarp juridinio asmens negalėjimo įvykdyti prievolės ir dalyvio nesąžiningų veiksmų yra priežastinis ryšys. Žinoma, yra ir priešingų pozicijų, kurios prilygina nurodytas sąlygas bendrosioms deliktinės atsakomybės sąlygoms¹⁴⁷. Taip pat galima išskirti ir trečią nuomonę, kuri nors ir pritaria deliktinės atsakomybės sąlygų taikymui, tačiau išskiria tai, jog nustatant minėtą atsakomybę reikėtų remtis ne bendrosios sąžiningumo pareigos pažeidimu, o netinkamu teisių įgyvendinimo, piktnaudžiaujant teise principu¹⁴⁸.

Teismų praktikoje konstatuota, kad CK 2.50 straipsnio 3 dalyje nustatyta papildoma atsakomybė juridinio asmens dalyviams, jog jie negalėtų piktnaudžiauti galimybe išvengti turtinės atsakomybės, prisidengdami ribota turtine atsakomybe, tais atvejais, kai jų nesąžiningi veiksmai lemia juridinio asmens negalėjimą įvykdyti prievolės kreditoriui; nustačius, kad juridinio asmens dalyvis atliko nesąžiningus veiksmus kreditoriaus atžvilgiu, laikytina, kad jis kaltas dėl nesąžiningų veiksmų atlikimo. Byloje kasacinio teismo teisėjų kolegija taip pat nurodė, kad tokiu atveju pakanka konstatuoti, jog sandoris nesąžiningas, neanalizuojant sandorio teisėtumo klausimo, taigi buvo **atribotos sąvokos neteisėtumas ir nesąžiningumas**; nesąžiningų veiksmų nustatymas yra pakankamas pagrindas taikyti juridinio asmens dalyviui subsidiariąją atsakomybę¹⁴⁹. Taigi, minėtoje byloje buvo pritarta nuomonei, jog LR CK 2.50 str. 3 d. įtvirtintos atsakomybės sąlygos nėra tapatinamos su deliktinės atsakomybės sąlygomis. Kitoje byloje, LAT konstatavo, jog privalo būti nustatytos tokios sąlygos: nesąžiningi veiksmai, kreditoriams, žala ir priežastinis ryšys - aplinkybės, patvirtinančios, kad juridinis asmuo negali įvykdyti savo prievolių, o toks negalėjimas yra atsiradęs būtent dėl jo dalyvio nesąžiningų veiksmų. Iš šios bylos matyti, jog teismas negalėjimą įvykdyti prievolių prilygina kreditoriams padarytai žalai¹⁵⁰. Vis dėlto teismų praktika formavosi tokiu būdu, kad vis labiau išsigalėjo LR CK 2.50 str. 3 d. taikymo sąlygų tapatinimas su deliktinės atsakomybės sąlygomis¹⁵¹. Minėtoje byloje UAB „Alaja“ ir ko v. K. A. ir V. A., taip pat buvo konstatuotos sąsajos su deliktine atsakomybe, kadangi joje buvo konstatuota „byloje nustačius tokius nesąžiningus kasatoriaus veiksmus, konstatuotina ne tik jo atsakomybė pagal CK 2.50

¹⁴⁷ KIRŠIENĖ, J.; PAKALNIŠKIS, V., RUŠKYTĖ, R., VITKEVIČIUS P. *Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas. Vadovėlis*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004, p. 164.

¹⁴⁸ MIKALONIENĖ, L. Subsidiari akcininko atsakomybė. *Teisė*. Nr. (76), 2010.

¹⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2004 m. vasario 18 d. nutartyje civilinėje byloje UAB „Göllner spedition“ v. S. B. ir kt., bylos Nr. 3K-3-124/2004, kat. 21.1.

¹⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 10 d. nutartyje civilinėje byloje UAB „Alaja“ ir ko v. K. A. ir V. A., Nr. 3K-3-509/2008, kat. 27.1(S).

¹⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 28 d. nutartyje civilinėje byloje UAB „Saulėtekis“ v. I. K., L. M., R. P., bylos Nr. 3K-3-604/2006, kat. 114.4; 126.8 (S).

straipsnio 3 dalį, bet ir bendro pobūdžio pareigos laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais nepadarytų kitam asmeniui žalos, pažeidimas – generalinis deliktas (CK 1.5 straipsnio 1 dalis, 6.263 straipsnio 1, 2 dalys)¹⁵². Tokia teismų praktika tik patvirtina dalyvių rūpestingumo ir sąžiningumo pareigas. Kitoje byloje, teismas konstatavo, jog juridinio asmens dalyvio atsakomybei pagal juridinio asmens prievolės, nustatytai CK 2.50 straipsnio 3 dalyje, atsirasti reikalinga šių sąlygų visuma: nesąžiningi, civilinės atsakomybės požiūriu – neteisėti ir kalti (nors pirmojoje byloje konstatuota, jog **neteisėti veiksmai nėra būtinasis elementas**¹⁵³) (CK 6.246 straipsnio 1 dalis, 6.248 straipsnio 3 dalis) – juridinio asmens dalyvio veiksmai; juridinio asmens negalėjimas įvykdyti prievolės; priežastinis ryšys tarp nesąžiningų veikslių ir juridinio asmens negalėjimo vykdyti prievolės. Teismas taip pat pažymi, jog LR CK 2.50 str. 3 d. nustatyta atsakomybė išplaukia iš piktnaudžiavimo teise. Sprendžiant dėl juridinio asmens dalyvio atsakomybės svarbu įvertinti jo vaidmenį ir realią galimybę daryti įtaką juridinio asmens veiklai¹⁵⁴.

Taigi akivaizdu, jog pirmojoje byloje teismas laikosi pozicijos, jog negali būti taikomos deliktinės atsakomybės sąlygos, o vėliau išigali sąžiningumo vertinimas deliktinės atsakomybės kontekste, kuris suprantamas kaip piktnaudžiavimo teise principo pažeidimas. Pažymėtina ir tai, jog teismų praktikoje teisingai suformuotas teiginys, jog net ir neturint lemiamos įtakos bendrovėje galima taikyti LR CK 2.50 str. 3 d., jeigu pats dalyvis balsuoja už tokį sprendimą ir po to pasinaudoja tokio sprendimo sukurtomis teisinėmis pasekmėmis¹⁵⁵. Nors toks aiškinimas nesiderina su dalies teoretikų nuomone¹⁵⁶, tačiau šio darbo autorius sutinka su LAT išdėstyta pozicija (autorius yra išsakęs savo nuomonę anksčiau)¹⁵⁷.

Aiškinantis išpareigojimų vykdymo negalimumo sąvoką, pažymėtina, kad juridinis asmuo negali įvykdyti savo prievolės esant jo dalyvio veiksams tada, kai dėl pastarojo veikslių juridinis asmuo negali įvykdyti savo prievolės kylančios iš vienašalių sandorių, daugiašalių sandorių (sutarčių), deliktų, kvazideliktų ar įstatymų¹⁵⁸. Pažymėtina, jog yra

¹⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 10 d. nutartyje civilinėje byloje *UAB „Alaja“ ir ko v. K. A. ir V. A.*, Nr. 3K-3-509/2008, kat. 27.1(S).

¹⁵³ Autoriaus pastaba.

¹⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 3 d. nutartyje civilinėje byloje *A. R. v. kooperatinė bendrovė „Kėdainių šilas“*, bylos Nr. 3K-3-147/2009, kat. 27.3.2.2; 44.5.2.17 (S).

¹⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje bankrutuojanti *UAB „Čeltaura“ v. A. K. Č. ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-486/2009, kat. 27.7; 44.5.2.17 (S).

¹⁵⁶ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 128.

¹⁵⁷ Žr. šio darbo 35 p.

¹⁵⁸ MIKELĖNAS, V. *Prievolių teisė. Pirmoji dalis*. Justitia, Vilnius, 2002, p. 60.

dvi nuomonės dėl prievolės vykdymo negalimumo nagrinėjamos normos kontekste – viena, jog negalėjimas įvykdyti prievolę suponuoja tai, jog LR CK 2.50 str. 3 d. taikoma tada, kai dalyvių nesąžiningi veiksmai privedė įmonę prie visiško nemokumo¹⁵⁹, o kita, jog negalėjimas įvykdyti prievolės nėra būtinai bankroto atvejis¹⁶⁰. Teismų praktika pasisako, kad „įstatyme nėra tiesiogiai apibrėžta, kas laikytina juridinio asmens negalėjimu vykdyti prievolės, kaip sąlyga juridinio asmens dalyvio subsidiariajai atsakomybei kilti. Kasacinio teismo praktikoje juridinio asmens negalėjimu vykdyti prievolės pripažįstamos skirtingos faktinės aplinkybėmis situacijos, kai pagrindinis skolininkas – juridinis asmuo – neįvykdo prievolės kreditoriui dėl to, kad neturi reikalingų lėšų ar turto, juridinio asmens negalėjimas vykdyti prievolės kaip juridinio asmens dalyvio subsidiariosios atsakomybės sąlyga, gali būti susijęs, tačiau nėra tapatinamas su juridinio asmens bankrotu ar likvidavimu“¹⁶¹. Su minėta pozicija sutinka ir šio darbo autorius, kadangi negalima visiškai tapatinti nemokumo ir negalėjimo įvykdyti prievolės, nes gali pasitaikyti atveju, kai įmonė laikinai neturi piniginių lėšų, tačiau yra moki ir pan. Žinoma, reikėtų sutikti, kad nemokumas akivaizdžiausiai kaip pavyzdys atspindi negalėjimą įvykdyti prievolės, todėl labiausiai tinka atsakomybei taikyti, kai esant nesąžiningiems juridinio asmens dalyvio veiksmai sukeliama įmonės nemokumas. Įmonės nemokumas arba bankrotas suprantamas kaip nemokios įmonės būseną, kai įmonei teisme yra iškelta bankroto byla arba kreditoriai įmoneje vykdo bankroto procedūras ne teismo tvarka¹⁶². Tokiu atveju įmonė ne tik negali įvykdyti vienos prievolės, tačiau negali vykdyti visų savo įsipareigojimų. Tokiu atveju teismo paskiriamas bankroto administratorius, kuris tampa formaliu įmonės vadovu, ir kurio pagrindinė pareiga tenkinti kreditorių interesus bei likviduoti įmonę.

Reikia paminėti tai, jog teoriškai gali pasitaikyti ir tokių atvejų, kai vien tik nesąžiningi juridinio asmens dalyvio veiksmai suponuoja tai, kad juridiniam asmeniui, kitam dalyviui, kreditoriui ar pačiai įmonei kyla žala, tačiau juridinis asmuo gali įvykdyti prievolę. Aptariamu atveju yra dvi iš trijų sąlygų atsakomybei kilti – priežastinis ryšys bei nesąžiningi veiksmai, tačiau nėra negalėjimo įvykdyti prievolės. Žala gali pasireikšti tuo, jog dėl juridinio asmens dalyvio veiksmų pats juridinis asmuo netenka galimybės

¹⁵⁹ PAPIJANC, V. Piercing the corporate veil institutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievolės Lietuvos teisėje. *Jurisprudencija. Mokslo darbai*. Nr. 10(112), 2008, p. 95 – 112.

¹⁶⁰ CIVILKA, M. Akcininkų atsakomybė už bendrovės prievolės (2). *Juristas*. Nr. 2006/2, 2006, p. 29; MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002.

¹⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. kovo mėn. 21 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Klaipėdos šaldytuvų terminalas“ v. J. G., A. K. (A. K.) ir kt., Nr. 3K-3-118/2011, kat. 27.7; 113.6.1.3; 126.8.

¹⁶² Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 2 str. 1 d. Įstatymas skelbtas: Žin., 2001, Nr. 31-1010.

įvykdyti prievolės sutartyje numatytu pirmuoju laikotarpiu, todėl įvykdo antruoju ir dėl to netenka dalies gautinų pajamų arba dėl dalyvio kaltės prievolė įvykdoma pavėluotai ir dėl to patiriama žala iš kreditoriaus ir juridinio asmens pusės. Pagal LAT išaiškinimą tokiu elgesiu pažeidžiami bendrieji teisės principai, bendroji sąžiningumo pareiga. „Ši pareiga atitinka CK 6.263 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą bendro pobūdžio pareigą asmenims laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais (veikimu, neveikimu) nepadarytų kitam asmeniui žalos. Pažymėtina, kad žala atlyginama visiškai tiek kilusi dėl asmenų sąmoningų veiksmų, tiek ir atsiradusi dėl jų neveikimo“¹⁶³. Pagal tokį teismo išaiškinimą būtų galima pritaikyti bendrąją deliktinę atsakomybę t.y. minėtą atsakomybės klausimą būtų galima interpretuoti kaip bendrosios rūpestingumo pareigos (ang. - *duty of care*) pažeidimą ir tokiu būdu pritaikyti atsakomybę dalyviams už žalą kilusią ne tik kreditoriams, bet ir pačiam juridiniam asmeniui ar kitam dalyviui.

Svarbus aspektas – subsidiari dalyvio atsakomybė. Tokia įstatymo formuluotė reiškia tai, jog dėl dalyvio nesąžiningų veiksmų atsako įmonė savo visu turto, o dalyvis tik tada, kai neužtenka įmonės turto. Akivaizdu, kad dalyvis gali išvengti atsakomybės, jeigu įmonė dar turi turto, kuriuo gali būti vykdomos prievolės. Tai reiškia, kad toks reglamentavimas paprastai nukreiptas įmonės nemokumo *de facto* atvejais¹⁶⁴. Autoriaus nuomone, toks atsakomybės taikymas nėra sąžiningas įmonės atžvilgiu bei pažeidžia bendrąjį teisingumo principą, kadangi egzistuojant įmonės turto atskirumo nuo jos dalyvių atskirumo doktrinai, būtų akivaizdžiai neteisinga reikalauti atsakyti pačią įmonę savo turto dėl nesąžiningų dalyvių veiksmų, o iš dalyvio atsakomybės reikalauti tik tuo atveju, kai nepakanka įmonės turto.

Bendrosios teisės sistemoje pareigos elgtis sąžiningai koncepcija įtvirtinama sąvoka *piercing the corporate veil*¹⁶⁵. Kaip žinia, bendrosios teisės valstybėse dauguma elgesio modelių įtvirtinama teisminiais precedentais, todėl pateiksiu pavyzdį, kuris iliustruoja, kaip taikoma atsakomybė juridinio asmens dalyviui Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau – JAV). Teismas pasisakė, jog teismai prasiskverbs per korporacinį šydą visais atvejais, kai tik reikės apsaugoti nuo apgaulės ar atstatyti teisingumą¹⁶⁶. Vienoje iš bylų

¹⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. liepos mėn. 9 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Alveronas“ v. I. S., R. P., A. P., G. M., G. B. ir D. Č., Nr. 3K-3-329/2009, kat. 27.7; 44.5.2.1;

¹⁶⁴ PAPIJANC, V. Piercing the corporate veil institutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievolės Lietuvos teisėje. *Jurisprudencija. Mokslo darbai*. Nr. 10(112), 2008, p. 95 – 112.

¹⁶⁵ HUSS, R. Revamping veil piercing for all limited liability entities: forcing the common law doctrine into statutory age. *University of Cincinnati law review*. Vol. 70, 2001, p. 20.

¹⁶⁶ New York Court of Appeals. John Walkovszky, Respondent, v. William Carlton, Appellant, et al., Defendants. November 29, 1966. [interaktyvus] [žiūrėta 2011 – 04 – 08]. Prieiga per internetą: <http://www.courts.state.ny.us/reporter/archives/walkovszky_carlton.htm>.

buvo sprendžiama ar turi kilti atsakomybė juridinio asmens dalyviui už sutarties pažeidimą. Teismas konstatavo, kad pirma, tarp juridinio asmens ir jo dalyvio turi būti tokia interesų vienovė, kad dalyvis ir juridinis asmuo būtų neatskiriami ir traktuojami kaip vienas. Antra, aplinkybės įtakojančios glaudų santykį su juridinio asmeniu būtų tokios, kurios sąlygotų apgaulingą ar neteisingą elgesį. Sprendžiant ar pirmoji sąlyga yra tenkinama reikia atsižvelgti ar yra išlaikomos įmonės formalios procedūros, tinkamai vedami registrai, ar nėra maišomi finansai ir turtas, ar įmonė pajėgi surinkti kapitalo kiekį, reikiamą jos veiklai (ang. - *undercapitalization*), ar kita įmonė nedisponuoja pirmosios turtu kaip savo. Aptariamoje byloje teismas nustatęs, kad visgi yra tarp dalyvio ir juridinio asmens vienovė, konstatavo, kad esant apgaulingam elgesiui nereikia įrodinėti neteisingo elgesio, kadangi tai disjunktyvi sąlyga. Teismas nustatė, jog įrodyti neteisingą elgesį taikomi žemesni įrodinėjimo standartai nei apgaulingam elgesiui.¹⁶⁷ Taigi iš nurodytos medžiagos matome, kad JAV teisėje taip pat įtvirtinta juridinio asmens dalyvio pareiga atsakyti už juridinio asmens prievoles, kuri turi panašumų į Lietuvos teisėje nustatytą pareigą (reikalinga konstatuoti nesąžiningą elgesį - JAV – neteisingą arba apgaulingą elgesį), tačiau JAV teisėje ši pareiga nėra konkrečiau apibrėžta teisės aktais, todėl sunku nuspėti, ką kiekvienu atveju vertins teismai¹⁶⁸. Pažymėtina, kad ir pagal JAV teisę dalyvis atsako ir esant apgaulingam elgesiui, kai yra klastojami ar netinkamai vedami registrai, maišomas turtas, disponuojama turtu kaip savu.

Lietuvos teismų praktika linkusi aiškinti plečiamai juridinio asmens pareigą atsakyti pagal juridinio asmens prievoles, t.y. taikyti deliktinės atsakomybės sąlygas, o nesant negalėjimo įvykdyti prievolės požymio, teismų praktikoje matome užuominą dėl atsakomybės taikymo esant bendrosios rūpestingumo pareigos pažeidimui. Tokie požymiai yra teigiamas teismų praktikos požymis.

¹⁶⁷ *Sea-land Services, Inc. v. The Pepper Source Inc.*, United States Court of Appeals, 7th Circuit, 941 F.2d 519 (1991). [interaktyvus] [žiūrėta 2010 – 12 – 04]. Prieiga per internetą: <<http://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F2/941/519/403045/>>.

¹⁶⁸ LEVICKAITĖ, I. Can the corporate veil be pierced under Lithuanian law? *International Journal of Baltic Law*. Issue 4. 2004. p. 35.

9. Pareiga atsakyti už individualios įmonės prievolės po teisinės formos pakeitimo ar reorganizavimo

Pagal LR CK 2.104 straipsnį pertvarkymas – tai juridinio asmens teisinės formos pakeitimas, kai naujos teisinės formos juridinis asmuo perima visas pertvarkytojo juridinio asmens teises ir pareigas.

Remiantis LR CK 2.104 str. 2 d. pertvarkomo juridinio asmens dalyviai, atsakantys už juridinio asmens prievolės, trejus metus atsako pagal juridinio asmens prievolės, atsiradusias iki naujos teisinės formos įregistravimo, nepaisant pasirinktos naujos formos. Pažymėtina, kad ši pareiga tenka išimtinai neribotos civilinės atsakomybės juridinių asmenų dalyviams, o mano nagrinėjamu atveju – II savininkams. Tiek pertvarkymo tiek reorganizavimo atveju atsakomybė yra subsidiari t.y. negalint prievolės įvykdyti juridiniam asmeniui, ją privalo įvykdyti juridinio asmens dalyviai (esami ir buvę). Reikėtų atkreipti dėmesį, jog II reorganizavimas pagal įstatymą nėra galimas¹⁶⁹. Toks reglamentavimas yra pagrindžiamas tuo, jog pagal LR CK 2.98 str. reorganizavime gali dalyvauti tik tos pačios teisinės formos juridiniai asmenys, išskyrus įstatymų, reglamentuojančių atskiras juridinių asmenų teises formas, nustatytas išimtis, o tokių išimčių III beveik nenumato, išskyrus vienintelę: II paveldėjimo atveju. Pažymėtina, kad net pertvarkius įmonę ir nevykdant veiklos atsakomybė kyla už mokestinės prievolės nevykdymą jos dalyviams. Tą patvirtina ir mokestinės prievolės (ginčai dėl mokestinių prievolių nepriemokų didele dalimi susiję su civiliniais santykiais)¹⁷⁰, nors Mokesčių administravimo įstatyme (toliau – MAĮ) nenumatytos situacijos, kai pertvarkytas juridinis asmuo realiai neveikia arba negali vykdyti prievolių, nereglamentuota ir tokio juridinio asmens tolimesnis prievolių vykdymas. Esant tokioms aplinkybėms, taikytinos CK 1.1 straipsnio 2 dalies nuostatos. Tai reiškia, kad pareiga įvykdyti prievolę remiantis LR CK 2.104 str. 2 d. už mokestinę nepriemoką, kurios neįvykdė pertvarkomas juridinis asmuo ir, kurios nevykdo pertvarkytas juridinis asmuo tenka buvusio juridinio asmens dalyviams¹⁷¹. Tokios pačios nuomonės laikosi ir Valstybinė mokesčių inspekcija¹⁷².

¹⁶⁹ Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo 12 str. 1 d. (su pakeitimais ir papildymais). Įstatymas skelbtas: Žin., 2003, Nr. 112-4991.

¹⁷⁰ Žr. 178 išnašą.

¹⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. vasario mėn. 9 d. nutartis civilinėje byloje *Kauno AVMI v. G. O. ir S. O ir kt.*, Nr. 3K-3-68/2010, kat. 35.1.

¹⁷² Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos komentaras dėl Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 91 str. komentaro (paaiškinimo). [interaktyvus] [žiūrėta 2010 – 12 – 14]. Prieiga per internetą: <<http://mic.vmi.lt/documentpublicone.do?&id=1000022277>>.

Pabrėžtina, kad subsidiari juridinio asmens atsakomybė nustatyta kaip kreditorių teisių apsaugos priemonė. Pertvarkymo specifika yra ta, kad neribotos atsakomybės juridinis asmuo gali tapti ribotos atsakomybės, tokiu atveju, susidaro įmonės „šydas“ apsaugantis įmonės dalyvį nuo prievolių, tačiau nurodyta specialioji norma išimtinai panaikina ribotą atsakomybę prievolėms atsiradusioms prieš pertvarkymą. Tokia norma pateisinama tuo, jog siekiama išvengti nesažiningų dalyvių veiksmų, kuriais norima apriboti savo asmeninę atsakomybę, pertvarkant nemokų neribotos atsakomybės juridinį asmenį į ribotos. Tokią poziciją išsako ir teisės doktrina – LR CK užkerta piktnaudžiavimo galimybę tais atvejais, kai dalyviai nusprendžia pertvarkyti juridinį asmenį iš neribotos atsakomybės į ribotos ir taip išvengti prievolių kreditoriams¹⁷³.

Minėtas aplinkybes patvirtina ir teismų praktika, kurioje jau yra pasitaikę atveju, jog juridinio asmens dalyviai, siekdami prisidengti neribota atsakomybe ir išvengti prievolių, įvykdo įmonės pertvarkymą. Byloje kilo ginčas dėl to, jog priteisus ieškovui iš atsakovo pinigų sumą, atsakovas, būdamas II dalyviu, pertvarkė ją į uždarąją akcinę bendrovę, kuri tapo II teisių ir pareigų perėmėja, tačiau buvo nustatyta, jog jokio turto pastaroji neturi¹⁷⁴. Akivaizdu, kad atsakovai minėtoje byloje tokiu būdu siekė išvengti prievolės įvykdymo prisidengdami ribota atsakomybe. „Pertvarkymo atveju juridinis asmuo nesibaigia, o tik keičia teisinę formą (pvz., iš II į uždarąją akcinę bendrovę). Kadangi keičiant teisinę formą gali keistis ir juridinio asmens teisinis statusas, tai įstatymų leidėjas nustatė taisykles, kurios turi užtikrinti juridinio asmens kreditorių, dalyvių ir kitų suinteresuotų asmenų teises ir teisėtus interesus“¹⁷⁵.

Nagrinęjant minėtą pareigą, svarbu atkreipti dėmesį, jog minėta pareiga II savininkams egzistuoja tik trejus metus. Šis terminas yra naikinamojo pobūdžio ir jam pasibaigus išnyksta pertvarkomo juridinio asmens dalyvio pareiga atsakyti pagal tokio juridinio asmens prievoles (CK 1.117 straipsnio 6 dalis). Reikėtų paminėti, jog norint nustatyti šios pareigos pasibaigimo momentą, svarbu nustatyti, nuo kada terminas yra skaičiuojamas. Pagal bendrąją taisyklę juridinis asmuo laikomas įsteigtu nuo jo įregistravimo juridinių asmenų registre (CK 2.63 straipsnio 1 dalis). Pagal III 11 str. 7 d. pertvarkymas laikomas baigtu nuo naujos teisinės formos įregistravimo. Būtent nuo įregistravimo momento įmonė įgyja juridinio asmens teises ir laikoma juridiniu asmeniu. Dėl minėtų priežasčių LAT pasisakė, jog trejų metų terminas pradedamas skaičiuoti nuo naujos teisinės formos įregistravimo. Minėtos pareigos terminas yra naikinamasis, o ne

¹⁷³ BOSAITĖ, A.; BUTOV, S. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 294.

¹⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo mėn. 15 d. nutartis civilinėje byloje II J. L. v. R. G. R., Nr. 3K-3-414/2008, kat. 24.2; 27.9 (S).

¹⁷⁵ *Ibid.*

ieškinio senaties. Esminis naikinamojo termino požymis – jam pasibaigus išnyksta subjekcinė teisė ar pareiga. Ieškinio senaties termino atveju, tokia pareiga ar teisė neišnyksta, tiesiog netenka valstybės užtikrinimo, kad ji bus įvykdyta¹⁷⁶. Tolesnė teismų praktikos analizė atskleidžia, kad minėtu straipsniu nustatytas papildomas subjektas, kuris privalo vykdyti pareigą tik tada, kai nebegali vykdyti pati įmonė. Tai reiškia ne, ką kitą kaip įtvirtintą subsidiarią dalyvio atsakomybę¹⁷⁷.

LR CK 2.98 str., kuris numato juridinio asmens dalyvio atsakomybę už juridinio asmens prievoles po reorganizavimo. Kitaip tariant, juridinio asmens dalyviui kyla pareiga vykdyti prievoles už buvusį juridinį asmenį, kai pats juridinis asmuo reorganizuojamas, trejus metus, nors ir po reorganizavimo dalyviu netampama. Tačiau kaip jau buvo minėta, remiantis III 12 str. 1 d., II reorganizavimas nėra galimas išskyrus vienu atveju, kai asmuo turintis II, paveldi dar vieną įmonę, šias įmones galima reorganizuoti sujungimo būdu¹⁷⁸. Taigi, nagrinėjant II savininkų pareigą atsakyti už reorganizuoto juridinio asmens prievoles, savininkas taip pat gali įgyti tokią pareigą.

LAT konstatuota, jog ginčo dėl mokestinių nepriemokų ir jų išieškojimo reikšmingą dalį sudaro civiliniai teisiniai santykiai, byla teisinga bendrosios kompetencijos teismams¹⁷⁹. Iš to seka, kad savininko pareigą atsakyti už reorganizuojamo juridinio asmens prievoles galime aiškintis ir per mokestines prievoles. Kalbant reorganizuoto juridinio asmens prievoles, jas privalo įvykdyti jo teisių ir pareigų perėmėjas (t.y. naujas juridinis asmuo arba jo nesant, jo dalyvis). Reorganizuoto juridinio asmens dalyviai, jei jie atsako už juridinio asmens prievoles, už šio asmens mokestinės prievolės įvykdymą atsako Civilinio kodekso nustatytais atvejais ir tvarka¹⁸⁰. Taigi aiškinant nurodytą MAĮ nuostatą, akivaizdu, kad toks juridinio asmens dalyvis atsako ir už mokestines nepriemokas¹⁸¹. Šiuo atveju nebūtinai juridinio asmens dalyvio nesažiningas elgesys, pakanka to fakto, kad naujas juridinis asmuo negali vykdyti savo prievolių tinkamai. Paminėta pareiga yra aktuali dalyviams, kurie atsako už juridinio asmens prievoles, kadangi jų nesaugo juridinio asmens „šydas“. Toks reglamentavimas pagrįstas tuo, jog nesažiningi dalyviai negalėtų išvengti atsakomybės pakeitę patį juridinį asmenį arba

¹⁷⁶ *Ibid.*

¹⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio mėn. 22 d. nutartis civilinėje byloje *A. S. v. UAB „Karmo“*, Nr. 3K-3-541/2008, kat. 95.3; 121.13; 121.2 (S).

¹⁷⁸ Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo 12 str. 2 d. Įstatymas skelbtas: *Žin.*, 2003, Nr. 112-4991.

¹⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. vasario mėn. 9 d. nutartis civilinėje byloje *Kauno AVMI v. G. O. ir S. O. ir kt.*, Nr. 3K-3-68/2010, kat. 35.1; BOSAITĖ, A.; BUTOV, S. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 293.

¹⁸⁰ Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 91 str. 1 d. Įstatymas skelbtas: *Žin.*, 2004, Nr. [63-2243](#).

¹⁸¹ *Cit. op.* 170.

pradėję reorganizavimo procedūrą ir taip tikėdamiesi išvengti įmonės kreditorių reikalavimų.

Reorganizavimas nuo pertvarkymo skiriasi tuo, jog reorganizavimo metu paprastai juridinis asmuo pasibaigia, o pertvarkymo metu nesibaigia. Juridinio asmens reorganizavimas – tai juridinio asmens pasibaigimas, kai jo veikla nesibaigia, o pereina kitam juridiniam asmeniui. Reorganizavimas taip pat nėra ir likvidavimas, kadangi kaip jau buvo minėta veikla nėra nutraukiama. Tokia pozicija išreikšta teismų praktikoje ir teisės doktrinoje¹⁸². Kalbant apie savininko pareigą atsakyti už juridinio asmens prievoles, pažymėtina, jog tiek reorganizavimo, tiek pertvarkymo metu reglamentavimas yra identiškas: a) pareiga atsakyti galioja 3 metus; b) terminas pradedamas skaičiuoti nuo naujo juridinio asmens įregistravimo; c) pareiga išlieka ir tais atvejais, kai dalyvis ir netampa naujo juridinio asmens dalyviu; d) ši pareiga taikoma tik tada, kai naujas juridinis asmuo negali įvykdyti prievolių atsiradusių iš šio pirmtako veiklos. Identišką reglamentavimą galima pagrįsti tuo, jog LR CK šios pareigos tiek reorganizavimo normos, tiek pertvarkymo normos yra panašios lingvistiškai. Šio darbo kontekste minėtos pareigos aktualios tik IĮ dalyviams.

10. Pareiga perleisti valdomo juridinio asmens dalį

Kita svarbi juridinio asmens pareiga, tai privalomas savo dalies perleidimas esant veiksams prieštaraujantiems juridinio asmens veiklos tikslams, ir kai negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis. Pažymėtina, jog ne visi privačiųjų asmenų dalyviai gali kreiptis į teismą dėl pareigos nustatymo perleisti juridinio asmens dalis. Sąlygos, pagal kurias nustatoma ar yra teisė kreiptis į teismą susijusios su teisine juridinio asmens forma ir valdomų dalių kiekiu. Teisė kreiptis dėl pareigos priverstinai perleisti dalis gali akcinių bendrovių, ūkinių bendrijų, komanditinių ūkinių bendrijų ŽŪB ir kooperatinių bendrovių dalyviai¹⁸³. Taigi individulių įmonių savininkams tokia pareiga negalima.

Iš minėtos pareigos turinio seka, jog dalyviui kyla pareiga nesielgti priešingai juridinio asmens tikslams (veiklos tikslai reiškia tiek bendrąją tikslą tenkinti privačius interesus, tiek tikslus nustatytus steigimo dokumentuose)¹⁸⁴. Paprastai juridinio asmens

¹⁸² MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 207.

¹⁸³ *Ibid.* p. 239.

¹⁸⁴ *Ibid.* p. 236.

dalyvio ir pačios įmonės tikslai sutampa¹⁸⁵. Tai reiškia, jog ši dalyvio pareiga siejasi su pareiga elgtis sąžiningai, nekenkiant juridinio asmens galimybėms įvykdyti prievoles (vykdant prievoles juridinis asmuo įgyvendina savo tikslus), kadangi trukdymas vykdyti prievoles jau savo esme prieštarauja bet kokio privataus juridinio asmens veiklai. Toks reglamentavimas leidžia teismui pakeisti dalyvius, kurių tikslai nesutampa su įmonės¹⁸⁶. Tokio elgesio pavyzdžiai, tai atitinkamų sprendimų nepriėmimas arba naudojimasis juridinio asmens turtu neatlygintinai arba esant neadekvačiam atlyginimui, pasinaudojimas konfidencialia informacija, žalos atlyginimo atsisakymas iš juridinio asmens vadovo ir pan¹⁸⁷. Prie minėtų atvejų galima priskirti ir tuos atvejus, kai dalyvis yra kartu ir vadovas, bei pažeidžia savo fiduciarines pareigas¹⁸⁸. Svarbu paminėti ir tai, jog ši pareiga neturi būti painiojama su išpirkimo (ang. - *squeeze – out*) teise, kuri suteikia 95 % balsų turintiems akcininkams išpirkti likusias akcijas¹⁸⁹.

Juridinio asmens dalyviui, pareiškusiam ieškinį dėl privalomo įmonės dalies pardavimo, kyla pareiga informuoti kitus dalyvius ir siūlyti prisijungti prie ieškinio. Tokia pareiga kyla tik esant priimtam ieškiniui. Teismo sprendimui dėl priverstinio dalių perleidimo priėmimo pagrindui privalo būti nustatytos dvi sąlygos: 1) veiksmai prieštaraujantys juridinio asmens tikslams; 2) galima pagrįstai manyti, kad tokie veiksmai nepasikeis ir ateityje. Juridinio asmens veikos tikslai pasiekiami per juridinio asmens valdymo organus. Šių organų nariai turi teises ir pareigas, kurias privalo tinkamai vykdyti. Jos apibrėžtos CK 2.87 straipsnyje, kituose įstatymuose ir teisės aktuose. Iš to seka, kad dalyvio veikla paprastai turi pasireikšti kaip priešinga juridinio asmens valdymo organų veiklai.

Neteisėtumas teisėje yra suprantamas kaip teisinės pareigos nevykdymas ar netinkamas vykdymas. Dalyvio neteisėti veiksmai, sudarantys pagrindą pagal CK 2.115 straipsnį priverstinai išpirkti jo dalį, yra dalyvio, kaip juridinio asmens organo nario, pareigų, nustatytų CK 2.87 straipsnyje ir kituose įstatymuose ar teisės aktuose, nevykdymas ar netinkamas vykdymas. Byloje teismai nustatė, kad dalyvis (atsakovas) nevykdė savo kaip akcininko pareigų veikti sąžiningai ir protingai bendrovės ir kito akcininko atžvilgiu (užsakinėjo ir jo nurodymu buvo vykdomi sutartyje nenumatyti

¹⁸⁵ *Ibid.* p. 235.

¹⁸⁶ *Ibid.*

¹⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio mėn. 13 d. nutartis civilinėje byloje Ž. N., K. T., J. T., A. T., Z. T., D. T., A. T. v. UAB „Grigiškių statyba“ ir kt., Nr. 3K-3-323/2008, kat. 27.10 (S).

¹⁸⁸ GREIČIUS, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 263.

¹⁸⁹ *Ibid.*; Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymo 37 str. (su pakeitimais ir papildymais). Įstatymas skelbtas: Žin., 2007, Nr. [17-626](#).

statybos darbai ir darbai, kurie didino bendrovės skolą; siekė nustatyti turto administravimą, kuris faktiškai perimtų visą bendrovės valdymą ir kt.); atsakovas nebuvo lojalus juridiniam asmeniui (pasamdė saugos tarnybą, kuri kitam dalyviui ir bendrovės vadovui trukdė patekti į bendrovės teritoriją, blokavo informaciją apie UAB)¹⁹⁰. Vis dėlto, toks teismo aiškinimas kritikuotinas, kadangi teisės moksle laikomasi kitos nuomonės. Juridinio asmens dalyvis nėra laikomas juridinio asmens valdymo ar kitu organu, nebent tokios funkcijos nustatytos įstatyme ar steigimo sutartyje¹⁹¹. Kadangi pareigos pagal LR CK 2.87 str. kyla tada, kai juridinio asmens dalyvis arba jų susirinkimas yra kartu ir juridinio asmens valdymo organas¹⁹². Vis dėlto, pasitelkiant doktrininį aiškinimą būtų apsunkinta galimybė nustatyti išipareigojimą juridinio asmens dalyviams perleisti savo dalį. Reikėtų įstatymuose įtvirtinti priešingą prezumpciją esamai, kad juridinio asmens visuotinis susirinkimas yra valdymo organas. Nors LR CK nepriskiria juridinio asmens dalyvių susirinkimo prie valdymo organų, bet reikia paminėti ir tą faktą, kad ne tik LR CK, bet ir ABI 19 str. nustato, jog akcininkų susirinkimas yra juridinio asmens organas. Be to, akcininkų susirinkimo kompetencija patenka į penktą ABI skirsnį – bendrovės valdymas. Be to, reikia atsižvelgti į akcininkų susirinkimo funkcijas, numatytas ABI 20 str., kurios yra gyvybiškai svarbios įmonei, kadangi akcininkai sprendžia svarbiausius įmonės valdymo klausimus. Dėl minėtų priežasčių akcininkų susirinkimas turi būti priskirtinas valdymo organams. Teisės doktrinoje pasitelktas kitas sprendimas – dalyviui nesant valdymo organu, reikėtų vertinti jo bendrąsias sąžiningumo ir protingumo pareigas ir nustačius šių pažeidimą, nustatyti pareigą priverstinai perleisti įmonės dalis, kadangi vien tik minėtų pareigų nevykdymas ar netinkamas vykdymas gali būti laikoma, kaip veiksmai prieštaraujantys juridinio asmens tikslams¹⁹³.

Panaši situacija yra ir su ŽŪB dalyviais, nors jie ir nėra laikomi ŽŪB valdymo organais, tačiau jų funkcijos (išskirtinai narių) yra gyvybiškai svarbios ŽŪB veiklai¹⁹⁴. Be to, ŽŪB nariai privalo būti aktyvūs, kadangi ŽŪBĮ įtvirtintos jų pareigos aktyviai reikštis bendrovės veikloje (laikytis bendrovės įstatų, vidaus tvarkos taisyklių, vykdyti narių susirinkimų nutarimus, valdybos (administracijos) nurodymus, dalyvauti bendrovės

¹⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio mėn. 12 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Kapitalo valdymo grupė“ v. UAB „Penkių kontinentų“ bankinės technologijos, Nr. 3K-3-483/2007, kat. 114.11; 27.10.

¹⁹¹ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 180.

¹⁹² *Ibid.* p. 192, 236.

¹⁹³ *Ibid.* 236.

¹⁹⁴ Lietuvos Respublikos žemės ūkio bendrovių įstatymo 23 str. (su pakeitimais ir papildymais). Įstatymas paskelbtas: Žin., 1991, Nr. [13-328](#).

veikloje; tausoti bendrovės turtą, rūpintis jo didinimu; atlyginti bendrovei padarytą žalą; dalyvauti bendrovės narių susirinkimuose, atvirai reikšti savo nuomonę apie bendrovės reikalus, siūlyti būdus bendrovės veiklai gerinti)¹⁹⁵. Vien tik šių aktyvių pareigų nesilaikymas gali būti ŽŪB nariams prielaida perleisti savo valdomas dalis, kadangi tokie veiksmai jau savaime prieštarauja ŽŪB tikslams, trukdo juos įgyvendinti, todėl pripažintini kaip neteisėti (neteisėtumas teisėje suprantamas kaip teisinės pareigos nevykdymas ar netinkamas jos vykdymas).

Minėtos pareigos nustatymo tikslas yra pašalinti tarp dalyvių atsiradusią padėtį, kai dėl vieno iš jų neteisėto veikimo – veiksmų ne bendrovės naudai – susidaro situacija, kuri niekaip kitaip neišsprendžiama, kaip tik priverstinio dalių pardavimo būdu¹⁹⁶. Kalbant apie dalyvio pareigos priverstinai perleisti dalis prielaidas, paminėtina, kad jos yra paties dalyvio veiksmai, kurie prieštarauja juridinio asmens tikslams. Atsiradus prielaidoms, kitas juridinio asmens dalyvis, atitinkantis LR CK 2.116 str. reikalavimus, pareiškia ieškinį ir pateikia pasiūlymą kitiems dalyviams prisijungti bendraieškiais. Teismas nustatęs atsakovo prieštaraujančius juridinio asmens tikslams veiksmus priima sprendimą dėl dalių priverstinio pardavimo. Nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos atsakovas neturi teisės parduoti (išskyrus CK numatytus atvejus) ar kitaip perleisti akcijas (dalis, pajus), jas įkeisti, arba kitaip suvaržyti teises į jas, taip pat perleisti ar kitaip apriboti akcijų (dalių, pajų) suteikiamas teises, jeigu teismas nenutaria kitaip (CK 2.117 str. 1, 2 d.). Teismas, patenkinęs ieškinį, turi paskirti ekspertus, kurie nustatytų akcijų (dalių, pajų) kainą. Ekspertai turi pradėti dirbti tik po to, kai teismo sprendimas įsiteisėja (CK 2.118 str. 1, 2 d.). Kai ekspertai pateikia ataskaitą dėl akcijų (dalių, pajų) kainos, teismas turi priimti nutartį dėl kainos nustatymo ir nustatyti, kas apmoka ekspertų darbą bei kitas jų išlaidas (CK 2.119 str. 1 d.). Kai įsiteisėja teismo nutartis dėl kainos nustatymo, atsakovas per dvi savaites turi perduoti ieškovo nuosavybėn akcijas (dalis, pajus), o ieškovas turi priimti akcijas (dalis, pajus) ir sumokėti nustatytą kainą. Kaina turi būti sumokama perduodant ieškovo nuosavybėn akcijas (CK 2.120 str. 1 d.). Jeigu kiti juridinio asmens dalyviai ar asmenys turi pirmenybės teisę įsigyti priverstinai parduodamas akcijas (dalis, pajus), juridinis asmuo, gavęs įsiteisėjusią teismo nutartį dėl kainos nustatymo, privalo pasiūlyti akcijas (dalis, pajus) įsigyti tokiems asmenims už teismo nustatytą kainą (CK 2.121 str. 1 d.)¹⁹⁷. Tokia tvarka pripažintina ir teisės doktrinoje¹⁹⁸. Žinoma, reikia

¹⁹⁵ GRAKAUSKAS, E. *Agrarinė teisė*. Vilnius: Vilniaus informacijos centras, 2009, p. 219.

¹⁹⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. rugsėjo mėn. 30 d. nutartis, priimta civilinėje byloje O. A., G. D. A., E. G., A. L., A. L., V. L., V. T., A. Š., J. T., R. V. ir A. Š. v. J. K., Nr. 2-1150/2010, kat. 99.1.1; 108 (S).

¹⁹⁷ *Ibid.*

¹⁹⁸ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 236.

paminėti, kad šalys gali nesutikti su nustatyta kaina arba su įpareigojimu ir skūsti teismo sprendimą. Be to, svarbu atsižvelgti į nustatytą pirmenybės teisę įsigyti juridinio asmens dalį, kadangi juridinis asmuo, kurio dalys priverstinai perleidžiamos turi pareigą pasiūlyti tai padaryti už teismo nustatytą kainą pirmenybės teisę turintiems asmenims (LR CK 2.121 str.). Atsakovui, šiuo atveju tenka pareiga pranešti juridiniam asmeniui ar yra asmenų, turinčių pirmenybės teisę¹⁹⁹. Pastebėtina ir galima problema – t.y., kai nustatoma tokia kaina, jog dalyvis neturi intereso įsigyti akcijų. Tokiu atveju galima išeitis skūsti sprendimą arba atsisakyti nuo ieškinio²⁰⁰.

11. Pareiga įsigyti kito juridinio asmens dalyvio valdomą dalį

Svarbu paminėti ir tai, kad yra nustatyta ne tik pareiga parduoti dalyviui savo turimą dalį, bet ir įsigyti. Pagal CK 2.123 straipsnį, jeigu juridinio asmens dalyviai negali tinkamai įgyvendinti savo, kaip juridinio asmens dalyvio, teises dėl kito juridinio asmens dalyvio veiksmų ir negalima pagrįstai manyti, kad tokie veiksmai ateityje pasibaigs, jie gali pareikšti ieškinį reikalaujanti, kad juridinio asmens dalyvis, dėl kurio veiksmų negalima tinkamai įgyvendinti teisių, nupirktų iš jų turimą dalį. Toks teisinis reguliavimas, atsižvelgiant į *mutatis mutandis* taikytino CK 2.115 straipsnio 1 dalies nuostatas, suponuoja, kad priverstinis juridinio asmens dalyvio įsigijimas, kaip išimtinis dalyvių teisių gynimo būdas, yra galimas, kai konstatuojama, jog: 1) dalyvis, kuris kreipiasi į teismą, negali tinkamai įgyvendinti savo, kaip juridinio asmens dalyvio, teisių dėl kito juridinio asmens dalyvio neteisėtų veiksmų, ir 2) negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis. Teismų praktikoje nurodoma, kad akcininko neteisėtais veiksmais, sudarančiais pagrindą pagal CK 2.123 straipsnį reikalauti priverstinai nupirkti dalyvio, kurio teisės pažeidžiamos, akcijas, gali būti pripažįstamas ir toks UAB dalyvio veikimas ar neveikimas, kai paprastą (kvalifikuotą) balsų daugumą dalyvių susirinkime turintis juridinio asmens dalyvis, savo balsais lemiantis juridinio asmens valdymo organų sudėtį ir per tokį atstovavimą dalyvio interesams, valdymo organai veikia priešingai juridinio asmens veiklos tikslams, taip pažeisdamas kitų juridinio asmens dalyvių teisę, labiausiai tikėtina, kad juridinis asmuo veiks siekdamas savo tikslų įgyvendinimo²⁰¹. Antroji sąlyga, kad negalima pagrįstai manyti, jog tokie neteisėti juridinio asmens dalyvio

¹⁹⁹ *Ibid.* p. 244.

²⁰⁰ *Ibid.* p. 242.

²⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio mėn. 13 d. nutartis civilinėje byloje Ž. N., K. T., J. T., A. T., Z. T., D. T., A. T. v. UAB „Grigiškių statyba“ ir kt., Nr. 3K-3-323/2008, kat. 27.10.

veiksmai ateityje pasikeis, konstatuotina, kad pvz., kai nustatomi trunkamojo arba tęstinio pobūdžio neteisėti veiksmai, liudijantys juridinio asmens tikslų nepaisymą, dėl ko yra pagrindas manyti, kad jie ateityje nepasikeis. Šios sąlygos egzistavimo savaiame nepaneigia ir tai, kad po to, kai juridinio asmens dalyvis, kurio teisės yra pažeidžiamos kito dalyvio veiksmais (neveikimu), priešingais juridinio asmens tikslams, kreipiasi į teismą teisminės gynybos CK 2.123 straipsnio pagrindu, neteisėtai veikęs dalyvis imasi priemonių privataus juridinio asmens tikslams įgyvendinti. Tokiu atveju neteisėtai veikusio dalyvio veiksmai antrosios sąlygos konstatavimo aspektu yra vertinimo dalykas bylos nagrinėjimo teisme per juos inicijavusio dalyvio sąžiningumo prizmę: ar tai efektyvios ir veiksmingos priemonės, kuriomis sąžiningai siekiama nutraukti neteisėtus veiksmus ir įgyvendinti juridinio asmens tikslus, ar priemonės, kuriomis bandoma formaliai paneigti antrosios sąlygos egzistavimą²⁰². Panaši pozicija įtvirtinta ir teisės doktrinoje²⁰³.

Nagrinėjamas institutas skiriasi nuo priverstinio dalių pardavimo tuo, kad šiuo atveju ieškovas siekia ne įsigyti, bet perleisti turimas dalis. Šiuo atveju atsakovui tenka pareiga kreiptis į kitus dalyvius ir siūlyti būti bendraatsakoviais. Be to, tokios pareigos nustatymas sukelia tokias problemas kaip atsakovo sunki finansinė padėtis, dėl ko atsakovas negali įvykdyti nustatytos pareigos. Taigi, prieš teismui nustatant tokią pareigą, reikia išnagrinėti visas faktines aplinkybes, bei išsiaiškinti tokios pareigos įvykdymo realumą. Teisės doktrinoje pažymėta, kad šiuo institutu neturėtų naudotis kontroliuojantis juridinį asmenį dalyvis, jam yra skirtas LR CK 2.115 str. įtvirtintas institutas²⁰⁴.

²⁰² *Ibid.*

²⁰³ MIKELĖNAS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 237.

²⁰⁴ *Ibid.* p. 245.

12. Juridinio asmens dalyvio pareiga inicijuoti bankroto bylą

Remiantis Įmonių bankroto įstatymu (toliau – ĮBĮ), esant įmonės nemokumui, jos kreditoriai²⁰⁵ gali inicijuoti bankroto procedūrą. Įmonės nemokumas konstatuojamas tuo atveju, kai įmonės vykdytini įsipareigojimai viršija pusę jos turto masės²⁰⁶.

Atsižvelgiant į tai, jog inicijuojama bankroto procedūra, juridinio asmens dalyvio pareigos nesibaigia, nors įstatymas sako, kad jos organai nušalinami nuo įmonės valdymo ir jos valdymą bei kontrolę perima bankroto administratorius²⁰⁷. Reikėtų atkreipti dėmesį ir į tai, kad Įmonių bankroto įstatyme, kalbant apie juridinio asmens dalyvių pareigas, vartojama sąvoka „savininkas“. Minėta sąvoka „savininkas“ atitinka II dalyviams apibrėžti vartojamą sąvoką, todėl gali susidaryti išpūdis, kad tik II dalyviams nustatyta nurodyta pareiga. Ši sąvoka ĮBĮ kontekste reiškia – akcininką arba jų grupę, kuriai priklausančios akcijos suteikia nemažiau 1/10 visų balsų; II savininką; dalininką; narį arba valstybės, savivaldybės įmonės savininko teises ir pareigas įgyvendinančią instituciją²⁰⁸. Iš minėtos sąvokos tampa aišku, jog nurodyta pareiga inicijuoti bankroto bylą taikoma ir akcinių bendrovių bei ŽŪB dalyviams. Vis dėlto kyla klausimas ar tokia pareiga taikoma pajininkams ir pasyviems akcininkams – investuotojams. Minėtas klausimas gali būti atsakytas tik besiformuojančios teismų praktikos.

Taigi viena iš pareigų bankroto procese, juridinio asmens dalyviui įtvirtinta ĮBĮ 8 str. 1 d., pagal kurią, įmonės vadovas arba savininkas privalo pateikti pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo. Tokie atvejai pasitaiko tada, kai įmonė negali arba negalės atsiskaityti su kreditoriumi ir šis nesikreipė į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo arba įmonė viešai paskelbė ar kitaip pranešė kreditoriui, kad negali ar neketina vykdyti įsipareigojimų. Minėta pareiga aiškintina tuo, jog įmonės vadovas bei įmonės savininkas yra tie asmenys, kurie geriausiai žino ar privalo žinoti įmonės finansinę būklę, jos galimybes vykdyti finansinius įsipareigojimus, suėjus jų vykdymo terminui, todėl jie

²⁰⁵ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 3 str. (su pakeitimais ir papildymais). Įstatymas skelbtas: Žin., 2001, Nr. 31-1010.

²⁰⁶ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 2 str. 8 d. (su pakeitimais ir papildymais). Įstatymas skelbtas: Žin., 2001, Nr. 31-1010.

²⁰⁷ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 11 str. 3 d. 3 ir 4 p. (su pakeitimais ir papildymais). Įstatymas skelbtas: Žin., 2001, Nr. 31-1010.

²⁰⁸ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 2 str. 9 d. Įstatymas skelbtas: Žin., 2001, Nr. 31-1010.

privalo nedelsdami veikti, jeigu finansinė padėtis pasikeičia taip, kad kyla įmonės nemokumo grėsmė²⁰⁹.

Teisės doktrinoje akcentuojamas šios pareigos vykdymas tuo atveju, kai įmonė yra ribotos atsakomybės ir tokiu atveju neužtekus įmonės turto atsako ir jos dalyvis²¹⁰, kadangi problema kyla dėl šios pareigos vykdymo ir ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atveju, kadangi pastariesiems nėra paskatos iškelti bankroto bylą įmonei, nes nėra atsakomybės už jos prievolės dalyviui, todėl net papildomas išipareigojimų kaupimasis, neįvykdžius kreipimosi dėl bankroto procedūros inicijavimo pareigos, negali pakenkti tokio dalyvio interesams, kadangi jo atsakomybė apribota jo investuotu turtu į įmonę. Dar daugiau, esant nesąžiningam dalyvio elgesiui, bei siekiant nuslėpti savo tam tikrus veiksmus įmonėje, tam, kad būtų išvengta civilinės ar netgi baudžiamosios atsakomybės (pavyzdžiui nusikalstamas bankrotas²¹¹), dalyvis gali siekti netgi išvengti tokios pareigos. Individulių įmonių savininkai paprastai turėtų būti suinteresuoti vykdyti šią pareigą, kadangi, kuo ilgiau nevykdant minėtos pareigos, didesnė turtinė atsakomybė tenka jų pačių asmeniniam turtui.

Įmonių bankroto įstatymo redakcijoje iki 2008 m. nebuvo numatyta atsakomybės už tokios pareigos neįvykdymą, todėl tikėtina, kad pasitaikydavo piktnaudžiavimo atvejų. Nuo 2008 m. priimtos minėto įstatymo pataisos, kurios papildė įstatymo 8 straipsnį ketvirta dalimi²¹², kurioje sakoma, kad įmonės vadovas ar kitas asmuo (asmenys), įmonėje turintis teisę priimti atitinkamą sprendimą, privalo padengti žalą, kurią kreditoriai patyrė dėl to, kad įmonė pavėlavo pateikti teismui pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo. Teisės doktrinoje nesutariama ar tokią atsakomybę buvo būtina įtvirtinti įstatyme, ar nebūtų galima taikyti bendrąsias civilinės atsakomybės sąlygas²¹³. Esant tokiam nuomonių pasiskirstymui, turėtų būti palaikoma esama įtvirtinta atsakomybės forma, kadangi atskirame įstatyme įtvirtinta atsakomybė patikimesnė nei bendroji civilinė atsakomybė, įneša daugiau aiškumo į teisinį reguliavimą²¹⁴. Norint pritaikyti bendrąsias atsakomybės sąlygas už pareigos kreiptis dėl bankroto procedūrų inicijavimo nevykdymą, reikia atkreipti dėmesį, kad įtvirtinta civilinė juridinio asmens dalyvio atsakomybė tik esant specifinėms sąlygoms (LR CK 2.50 str. 3 d.), be to, reikia daryti skirtumą tarp

²⁰⁹ KAVALNĖ S., *et al.* *Bankroto teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia 2009, p. 224.

²¹⁰ *Ibid.* p. 225.

²¹¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 209 str. (su pakeitimais ir papildymais). Įstatymas skelbtas: Žin., 2000, Nr. 89-2741.

²¹² Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13¹, 18, 20, 21, 22, 23, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo papildymo priedu įstatymas. Valstybės žinios, 2008.06.07, Nr.: 65, Publ. Nr.: 2456.

²¹³ KAVALNĖ S., *et al.* *Bankroto teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia 2009, p. 225.

²¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. kovo mėn. 25 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Limantra“ v. N. G., Nr. 3K-3-130/2011, kat. 27.7; 44.2.1; 44.5.2.17.

įmonės vadovo ir dalyvio atsakomybės dėl jų teisinių statusų, teisių bei pareigų skirtumo, bei dalyvio ir įmonės prievolių atskirumo principo, todėl bendroji civilinė atsakomybė yra ganėtinai komplikauta dalyvio atžvilgiu, o vadovo ir dalyvio atsakomybės sąlygų tapatinimas negalimas.

Šiuo atveju žala kreditoriams atsiranda dėl to, jog įmonė tampa nemoki t.y. nemokumas jau *per se* sukelia žalą ir, todėl įmonė negali vykdyti prievolių, o nepranešimas ją tik padidina. Taigi norint taikyti civilinę atsakomybę, reikėtų išskirti vadovo atsakomybę bei juridinio asmens dalyvio atsakomybę ir, pastarajam ją taikyti tik tuo atveju, kai yra nustatomos analogiškos LR CK 2.50 str. 3 d. taikymui numatytos sąlygos. Svarbiausia iš jų sąžiningas elgesys, kadangi net ir esant ĮBĮ apibrėžtiems dalyviams nėra visada žinoma tikroji įmonių būklė, todėl vien dėl nesikreipimo neturėtų atsirasti atsakomybė. Taikant bendrąsias deliktinės atsakomybės sąlygas būtų komplikotas atsakomybės taikymas esant šios pareigos nevykdymui, kadangi reikėtų taikyti skirtingus civilinės atsakomybės standartus kiekvienu atveju (vadovo ir dalyvio). Sudėtingumas, ypatingai pasireikštų tame, kad esant abiejų nurodytų subjektų (vadovo bei dalyvio) pareigos nevykdymui, tikėtina, jog abiem šiems asmenims civilinė atsakomybė būtų taikoma skirtingai, nors pareiga analogiška.

Pažymėtina, kad už minėtos pareigos nevykdymą numatyta ir administracinė atsakomybė t.y. įmonių vadovams yra numatyta bauda nuo 5 000 iki 10 000 Lt²¹⁵. Tokia bauda, kurią privalo sumokėti vadovas, neatlygina kreditoriams padarytos žalos, kadangi mokama į valstybės biudžetą²¹⁶. Kita vertus, administracinė atsakomybė taikoma išimtinai vadovui, o savininkui (dalyviui) netaikoma, todėl 2008 m. Įmonių bankroto įstatymo papildymas vertintinas teigiamai ir dėl šios priežasties.

Vis dėlto, reikėtų pažymėti, kad nėra aišku, kaip vertinti, kada ši pareiga yra įvykdyta, o kada neįvykdyta, kadangi įstatymas neapibrėžia tokių situacijų, kai, pavyzdžiui, esant įmonės nemokumui vadovas nesikreipia į teismą, o savininkas (dalyvis) nežino (nėra tyčinės kaltės formos – klausimas ar privalėjo žinoti) apie tokią situaciją, arba kai savininkas (dalyvis) nesikreipia į teismą, kadangi tikisi atstatyti įmonės mokumą, o kreipiasi kreditorius. Taip pat nėra akcentuojama, kokias kriterijais reikia vertinti nemokumo būklę, kaip nustatyti ar įmonė pajėgi vykdyti savo įsipareigojimus ar ne (pavyzdžiui yra sudaromas sandoris, kurį įvykdžius įmonės mokumas gali būti atkurtas, todėl savininkas nesikreipia į teismą, savininkas tikisi, kad įmonė taps moki ir dėl to nesikreipia į teismą. Be to, svarbu atsižvelgti ir į tai, kas laikytina žala (ar, pavyzdžiui,

²¹⁵ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 50⁶ str. (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žin. 1985, Nr. 1-1.

²¹⁶ KAVALNĖ S., et al. *Bankroto teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia 2009, p. 226.

papildomų sandorių sudarymas ir naujų kreditorių atsiradimas padaro žalą esamiems kreditoriams ir tt.), bei kaip nustatomas žalos dydis kiekvienam iš kreditorių. Teismų praktikoje daug atvejų, kai teismas iškelia bankroto bylas pagal kreditorių reikalavimus, tačiau bylų susijusių su dalyvio atsakomybės klausimu dėl aptariamąs pareigos įvykdymo nėra gausu, nors bylose ir konstatuojamas faktiškas įmonės nemokumas daug anksčiau, todėl darytina išvada, kad įmonės vadovai ir dalyviai žinojo apie įmonės nemokumą prieš kreditorių kreipimąsi, tačiau nesikreipė į teismą ir taip neįvykdė savo įstatyminės pareigos.

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog teismų praktikoje atsakomybė juridinio asmens dalyviams už pareigos inicijuoti bankroto bylą pažeidimą, gali būti taikoma ir tais atvejais, kai ĮBĮ nuostata reglamentuojanti pareigą atlyginti už tokiu neveikimu padarytą žalą dar negaliojo, remiantis bendromis LR CK normomis: „CK 6.263 straipsnio 1 dalies nuostata numato, kad kiekvienas asmuo privalo laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais (veikimu, neveikimu) nepadarytų kitam asmeniui žalos. Pagal ĮBĮ 8 straipsnio ketvirtosios dalies nuostata, įmonės vadovas ar kitas asmuo (asmenys), įmonėje turintis teisę priimti atitinkamą sprendimą, privalo padengti žalą, kurią kreditoriai patyrė dėl to, kad įmonė pavėlavo pateikti teismui pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo. Taigi, CK 6.263 straipsnio 1 dalis įtvirtina vadinamąją generalinio delikto sistemą, kuri reiškia, jog neteisėtu elgesiu, sukeliančiu civilinę atsakomybę, laikytinas bet koks žalos padarymas, jei jis atitinkamomis sąlygomis negali būti pateisinamas. Tuo tarpu ĮBĮ 8 straipsnio 4 dalis detaliau apibrėžia asmenis, kuriems suteikiama reikalavimo teisė, asmenis, kurie atsakingi už žalą, ir žalos pobūdį. Iš tiesų Įmonių bankroto įstatymo 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13¹, 18, 20, 21, 22, 23, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo papildymo priedu įstatymas buvo priimtas 2008 m. gegužės 22 d. ir įsigaliojo 2008 m. liepos 1 d., o ginčijami teisiniai santykiai prasidėjo ir žala atsirado 2002 metais. ĮBĮ 8 straipsnio 4 dalis ginčijamų teisinių santykių metu galiojo tik paskutinius 2 mėnesius, kai žala augo nežymiai. Pagrindinė žalos dalis atsirado iki 2008 m. vidurio, kai galiojo bendroji norma - CK 6.263 straipsnio 1 dalis. Tad pirmosios instancijos teismas pagrįstai ginčo teisiniams santykiams taikė CK 6.263 straipsnio 1 dalį. Nors pirmosios instancijos teismas, sprendimo motyvuojamojoje dalyje nurodydamas, kuo pasireiškė atsakovo neveikimo neteisėtumas, taip pat rėmėsi ir ĮBĮ 8 straipsnio 1 dalimi, kai kuriomis ABĮ nuostatomis, tačiau deliktinę atsakomybę buvusiam administracijos vadovui vis dėlto kildino iš bendrųjų normų, t.y. CK 6.246, 6.248, 6.263

straipsnių²¹⁷. Teismas minėtoje byloje akcentavo, jog žala yra kreditoriniai reikalavimai, o kaltė yra preziumuojama (t.y. taikoma generalinio delikto doktrina). Priežastinis ryšys minėtoje byloje nusakytas taip, jog žala, t.y. kreditoriniai reikalavimai atsirado dėl atsakovo neveikimo. Nors šioje byloje išskirtinai kalbama apie įmonės vadovą, tačiau tikėtina, kad atsakomybė juridinio asmens dalyviui gali būti taikoma analogiškai kaip ir įmonės vadovui, nors akivaizdu, kad vadovo ir juridinio asmens dalyvio statusas skiriasi²¹⁸.

LAT konstatavo, jog byloje reikia atsakyti į klausimą, ar dėl atsakovų neveikimo bendrovė prarado tam tikrą turtą, ar kitaip pablogėjo bendrovės turtinė padėtis ir ar toks pablogėjimas galėjo nulemti bendrovės negalėjimą atsiskaityti su kreditoriais (nemokumą). Taip pat įvertintinas atsakovų neveikimas sąžiningumo prieš bendrovės kreditorius aspektu, nes nesąžiningų veiksmų konstatavimas kartu reiškia ir juridinio asmens dalyvio kaltę. Taigi sprendžiant civilinės atsakomybės iš delikto taikymą reikia nustatyti faktines aplinkybes, patvirtinančias ar paneigiančias visas būtinas civilinės atsakomybės sąlygas (CK 6.246-6.249 straipsniai)²¹⁹. Nors teismas minėtoje byloje nepasisakė aiškiai ar ĮBĮ numatytai inicijavimo pareigai reikia nustatinėti visus elementus kaip LR CK 2.50 str. 3 d., tačiau manytina, kad šios pareigos nevykdymas turėtų būti traktuojamas nagrinėjant būtent pagal minėto LR CK straipsnio sąlygas nesant nustatyto atskiro reglamentavimo ĮBĮ, arba nesant numatytos atsakomybės²²⁰. Nurodytoje byloje, pareigos inicijuoti bankroto bylą inicijavimas priskiriamas prie nesąžiningų veiksmų.

Reikia atkreipti dėmesį, kad įsigaliojus ĮBĮ numatyta dalyvio atsakomybei, generalinio delikto doktrina negali būti taikoma, kadangi CK 6.263 straipsnio 1 dalis įtvirtina vadinamąją generalinio delikto sistemą, kuri reiškia, jog neteisėtu elgesiu, sukeliančiu civilinę atsakomybę, laikytinas bet koks žalos padarymas, jei jis atitinkamomis sąlygomis negali būti pateisinamas; tuo tarpu ĮBĮ 8 straipsnio 4 dalis detaliau apibrėžia asmenis, kuriems suteikiama reikalavimo teisė, asmenis, kurie atsakingi už žalą, ir žalos pobūdį. Taigi, minėta ĮBĮ norma yra specialioji CK atžvilgiu (lot. *lex specialis derogat legi generali*)²²¹.

Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad skirtingas juridinio asmens dalyvių ir valdymo organų narių statusas lemia ir jų civilinę atsakomybę skirtingais pagrindais

²¹⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. spalio mėn. 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Vajalio medienos gaminiai“ v. R. K., N. K., Nr. 2A-517/2010, kat. 44.8 (S).

²¹⁸ *Ibid.*

²¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. liepos mėn. 9 d. nutartis civilinėje byloje „Alveronas“ v. I. S., R. P., A. P., G. M., G. B. ir D. Č., Nr. 3K-3-329/2009, kat. 27.7; 44.5.2.1.

²²⁰ *Ibid.*

²²¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. rugsėjo mėn. 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Limantra“ v. N. G., Nr. 2A-614/2010, kat. 44.5.2.17.; 126.

(atitinkamai pagal CK 2.50 straipsnio 3 dalį ir 2.87 straipsnio 7 dalį)²²². „Kadangi įmonė įgyja civilines teises ir prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina per savo organus (CK 2.81 straipsnio 1 dalis), o ne savininkus, kadangi pirminė pareiga atstovauti bendrovei ir teisme vesti bylas jos vardu tenka įmonės administracijos vadovui <...>, tai kasacinio teismo teisėjų kolegija šioje byloje nagrinėja kasatoriaus, kaip bendrovės administracijos vadovo, o ne įmonės savininko, civilinės atsakomybės pagrindus ir sąlygas“²²³. Iš to matome, kad esant vadovui, pirmiausiai pareiga tenka ne juridinio asmens dalyviui, kadangi vadovą ir įmonę sieja fiduciariniai santykiai²²⁴. Tokia nuomonė vertintina neigiamai, nors apie įmonės veiklą visada geriausiai žino jos vadovas, tačiau gali pasitaikyti ir tokių atvejų, kai tiek dalyvis tiek vadovas žino apie įmonės būklę, todėl būtų nesąžininga visą atsakomybę perkelti vien vadovui. Ypatingai tokie atvejai pasakytini apie II savininkus, kurie, nors ir esant vadovui paprastai domisi savo įmonės veikla vien dėl neribotos atsakomybės. Pažymėtina ir tai, kad tarp savininko ir jo įmonės paprastai nėra atstumo, dėl kurio savininkas nežinotų tikrosios būklės. Minėtą argumentą patvirtina ir tai, jog LAT II vertina, kaip šeimos verslą²²⁵. Dėl minėtų priežasčių, autoriaus nuomone, nereikėtų atsakomybę visada perkelti tik vadovui, reikia vertinti ir dalyvių įsitraukimą į įmonės veiklą.

Kalbant apie dalyvio pareigą inicijuoti bankroto bylą, svarbu ją aptarti ir ŽŪB dalyvių atžvilgiu. Lietuvoje nėra gausu bankroto bylų, inicijuotų ŽŪB (pvz. per 2009 m. pirmus tris ketvirčius buvo iškelta tik 8 ŽŪB bankroto bylos)²²⁶, todėl yra sudėtinga aptarinėti, kaip aptariama pareiga būtų taikoma ŽŪB dalyviams. Vis dėlto reikėtų išskirti ŽŪB dalyvius į pajininkus ir narius, kadangi kaip jau buvo minėta šiame darbe, jų pareigų ir teisių apimtis skiriasi. Manytina, kad nariai laikytini aktyviaisiais ŽŪB savininkais, kadangi ŽŪBĮ 18 str. įtvirtintos pareigos suponuoja jų aktyvią veiklą. Tuo tarpu pajininkų pareigų ŽŪBĮ apskritai nenustato išskyrus bendrąją – pajaus apmokėjimo pareigą. Dėl minėtų priežasčių darytina išvada, kad pajininkai yra pasyvieji dalyviai, todėl negali žinoti realios situacijos, todėl jiems ši pareiga neturėtų būti taikoma. Kita vertus,

²²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 1 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Panevėžio balsas“ v. UAB „Eksena“, bylos Nr. 3K-3-244/2009, kat. 27.7; 121.13; 121.20.

²²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. kovo mėn. 25 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Limantra“ v. N. G., Nr. 3K-3-130/2011, kat. 27.7; 44.2.1; 44.5.2.17.

²²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje K. J. J. v. J. B. ir kt., bylos Nr. 3K-7-266/2006, kat. 44.5.1; 44.5.2.1 (S).

²²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. spalio mėn. 5 d. nutartis civilinėje byloje R. V. v. V. V. ir kt., Nr. 3K-3-371/2009, kat. 75.7.

²²⁶ Įmonių bankroto valdymo departamentas prie ūkio ministerijos. Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų 2009 m. sausio – rugsėjo mėn. apžvalga. [interaktyvus] [žiūrėta 2011 – 04 – 13]. Prieiga per internetą: <www.bankrotodep.lt/Doc/2010_01_09.doc>.

kiekvienu atveju reikėtų vertinti bylos faktines aplinkybes ir suabsoliutinti dalyvių pareigų nustatymo vien tik pagal jų statusą ŽŪB negalima.

13. Juridinio asmens dalyvių pareigos nustatomos sutartimis bei kitais dokumentais

Atsižvelgiant į tai, jog šis dalyvio pareigų kilmės pagrindas dalinai aptartas ankstesniuose šio darbo skyriuose, šioje dalyje nebus įvardijami susitarimų reglamentavimo aspektai bei bendrieji klausimai. Svarbu akcentuoti, kad minėtos pareigos kyla iš šalių valios suderinimo, t.y. jos nėra nuleistos „iš viršaus“, kai tai yra įstatyminių pareigų atžvilgiu, o dėl to, kad šalys suderino tarpusavio valią ir įsipareigojo atlikti tam tikrus veiksmus ar nuo jų susilaikyti. Žinoma reikėtų skirti juridinio asmens steigimo sutartį arba aktą nuo akcininkų susitarimo, kuris, bendrąja prasme sudaromas jau įsteigtoje įmonėje. Steigimo sandoris arba aktas pagal LR CK 2.46 str. 1 d. yra steigimo dokumentas ir privalo būti sudarytas bei pateiktas juridinių asmenų registru (LR CK 2.46 str. 4 d.). Be to, atsižvelgtina ir į tai, jog minėtos sutarties turiniui nustatyti imperatyvai ABĮ 7 str., ŽŪBĮ 7 str. 2 d. Akcininkų sutarties turiniui tokių imperatyvų nėra.

Remiantis civilinėje teisėje galiojančiu sutarčių laisvės principu, galima daryti prielaidą, kad, iš esmės, galimas susitarimas dėl visų sąlygų, kurios neprieštarauja įstatymams, šalių lygiateisiškumo principui ar viešajai tvarkai ar gerai moralei. Pavyzdžiui, 2000 m. ABĮ redakcija²²⁷ numatė akcininkų sutarties institutą. Jame buvo numatyta, kas privalo būti sutarties turinyje, tačiau dabar tokios koncepcijos atsisakyta. Manytina, kad tos reglamentavimas yra palankesnis, kadangi lanksčiau leidžia dalyviams spręsti rūpimus klausimus minėtos sutarties pagalba.

Atsižvelgiant į tai, jog juridinio asmens dalyvių sutartis palikta šalių valiai ir nėra nustatyta įstatymuose šios sutarties dalyko bei objekto, šalys dažniausiai tokiose sutartyse numato įmonių valdymo standartus, įsipareigojimus didinti kapitalą arba papildomai finansuoti juridinį asmenį, susitarimus dėl vertybinių popierių rūšių ir jų emisijos, susitarimus naujų dalyvių atžvilgiu, sprendimų priėmimo tvarką, balsavimo susitarimus (pvz. prieš priimant sprendimus būtina derinti pozicijas ir tt.), vertybinių popierių perleidimo apribojimus, dividendų paskirstymo tvarką ir principus, išėties galimybes esant aklavietės situacijai (ang. - *deadlock*), juridinio asmens vertės nustatymo tvarką bei

²²⁷Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Nr. VIII-666, 98.03.19, Žin., 1998, Nr.36-961 (98.04.17).

kitus klausimus²²⁸. Visas minėtus susitarimus galima skirstyti į nustatančius turtines ir neturtines teises bei pareigas. Individulių įmonių atveju, vienintelis susitarimas tarp dalyvių yra galimas tik turto perdavimo klausimu, t.y. patikėjimo teise ar ne (apie tai jau buvo kalbėta ankstesniuose darbo skyriuose).

Turtinės pareigos, kurias galima nustatyti šalių susitarimu yra teisė gauti bendrovės pelno dalį, gauti likviduojamos bendrovės turto dalį, skolinti bendrovei, dalių perleidimo apribojimai, jų išsigijimo apribojimai. Neturtinės pareigos apima susitarimus dėl išipareigojimų nustatymo dalyvauti visuotiniame dalyvių susirinkime, pateikti bendrovei klausimų, susijusių su visuotinių dalyvių susirinkimų darbotvarkės klausimais, taip pat susitarimai pagal dalių suteikiamas teises balsuoti visuotiniuose dalyvių susirinkimuose - susitarimai dėl balsų perleidimo bei susitarimai dėl balsavimo.

Pažymėtina ir tai, kad minėtus išipareigojimus galima numatyti ir įmonės steigiamuosiuose dokumentuose, tiek kiek tokios pareigos neprieštarauja įstatymams.

²²⁸ LIEPA, L. Seminaro medžiaga. Regija Borenus. Shareholders' agreement-drafting for succes. Vilnius: 2005. [interaktyvus] [žiūrėta 2011-03-16]. Prieiga per internetą: <<http://www.docstoc.com/docs/4289967/shareholder-agreement-sample>>.

14. Išvados

1. Sąžiningumas – tai bendroji pareiga, kuri taikoma tiek ŽŪB, IĮ ir akcinių bendrovių dalyviams. Reikėtų paminėti, kad nurodytų teisinių formų dalyviams sąžiningumo pareiga, nors ir taikoma, tačiau skirtingu lygiu, taip yra todėl, kad skiriasi juridinių asmenų dalyvių aktyvumas įmonėse.
2. Pažymėtina ir tai, jog už nesąžiningus veiksmus kreditoriams atsakyti privalo dalyviai, kurių nesąžiningi veiksmai sudarė tokią situaciją, kai įmonė negali įvykdyti savo prievolės, tačiau minėta pareiga yra svarbi tik aktyviųjų narių atžvilgiu. Atskirai reikėtų paminėti IĮ savininkus, kurie skiriasi nuo kitų juridinio asmens teisinių formų dalyvių, kadangi jie visada yra aktyvūs. Jiems subsidiari atsakomybė kyla ir net nesant nesąžiningų veiksmų, kadangi IĮ neribotos atsakomybės juridinis asmuo.
3. Paminėtina, jog Lietuvos teismų praktikoje, nagrinėjant LR CK 2.50 str. 3 d., pasisakyta, jo minėtos normos taikymui reikalingos būtinosios deliktinės atsakomybės sąlygos. Teismų praktika nebuvo nuosekli, kadangi pirmosiose bylose LAT buvo išskyręs pareigą atsakyti pagal juridinio asmens prievolės dalyviams, kaip specialiąją civilinės atsakomybės rūšį, kurios sąlygos skyrėsi nuo deliktinės atsakomybės sąlygų. Vėliau teismų praktika pakrypo ta linkme, jog taikydami juridinio asmens dalyvio atsakomybę pagal LR CK 2.50 str. 3 d., jame įtvirtintas atsakomybės sąlygas prilygino bendrosioms deliktinės atsakomybės sąlygoms. Autoriaus nuomone, toks teismų praktikos pokytis vertintinas teigiamai, kadangi minėtos pareigos pritaikymas praktikoje tampa paprastesnis vien dėl to, jog deliktinės atsakomybės sąlygos yra labiau įprastos ir geriau suprantamos teismams dėl gausios praktikos.
4. Viena iš esminių juridinio asmens dalyvio pareigų – kapitalo formavimas. Detaliausiai ši pareiga reglamentuota akcininkų atžvilgiu, o minimaliausiai IĮ savininkų. Savininkams ši pareiga apsiriboja ta dalimi, kiek įmonei būtina įgyvendinti savo savarankiško civilinių teisinių santykių subjekto funkcijoms atlikti. Liberalesnis reglamentavimas dėl kapitalo formavimo IĮ nustatytas dar ir dėl to, jog kreditorių interesų užtikrinimas papildomai apsaugotas paties dalyvio turtu (subsidiari atsakomybė). ŽŪB nariai nusistato minimalius pajinius įnašus, kuriuos gali keisti. Pasikeitus pajiniam įnašui ir nariui jo nepapildžius iki

minimalaus lygio per protingą terminą, jis praranda nario statusą, tampa pajininku. Pajininkas – taip pat laikomas ŽŪB dalyviu, tačiau jo teisės bendrovės atžvilgiu žymiai siauresnės – jis praktiškai nedalyvauja bendrovės valdyme.

5. Teismų praktika priverstinio juridinio asmens dalių perleidimo atžvilgiu suformuota taip, jog juridinio asmens dalyviui taikomos fiduciarinės pareigos vien dėl to, jog jis priklauso juridinio asmens organui, nors tai nesuderinama su teisės doktrina. Teisės doktrinoje fiduciarinės pareigos taikomos tik įmonės valdymo organams. Tuo tarpu dalyvių pareigos paprastai apsiriboja tik bendrųjų sąžiningumo ir protingumo pareigų laikymusi. Dėl to, jog dalyviai neturi daug pareigų, sudėtinga įrodyti jų veiksmus, kaip prieštaraujančius juridinio asmens tikslams. Teismų suformuotai pozicijai autorius pritaria tuo atžvilgiu, jog taikant fiduciarines pareigas tampa lengviau įrodyti ir pagrįsti (dalyviui perkeliama daugiau pareigų) dalyvio piktnaudžiavimą savo teisėmis (pareigų vykdymą ar netinkamą vykdymą) ir taip nustatyti pareigą perleisti įmonės dalis.
6. Pareiga kreiptis į teismą dėl juridinio asmens nemokumo atveju taikoma visų juridinių asmenų atžvilgiu, visgi aktualiausia ši pareiga yra ŽŪB ir akcinių bendrovių dalyviams. Tokia nuomonė grindžiama dėl ribotos minėtų juridinių asmenų dalyvių atsakomybės. Minėtų teisinių formų dalyviai nesuinteresuoti kuo greičiau baigti nuostolingą įmonės veiklą, nes neatsako savo turtu ir besikaupiantys kreditoriniai reikalavimai neturi įtakos jų asmeniniam turtui, o individulių įmonių dalyviai atsako ir savo turtu, todėl labiau suinteresuoti vykdyti aptariamą pareigą.
7. Iki 2008 m. nebuvo juridinio asmens dalyvio civilinės atsakomybės už pareigos inicijuoti bankroto procedūras nevykdymą, tačiau teismai taikė bendrąją civilinę atsakomybę, kaip bendrosios rūpestingumo pareigos nevykdymą (ang. - *duty of care*). Teismų praktikoje pažymėta, jog svarbu atkreipti dėmesį į skirtingą dalyvio ir vadovo statusą ir pareigas. Teismų praktikoje išvelgiamos tendencijos, jog taikant ĮBĮ įtvirtintą atsakomybę dėl bankroto procedūrų neinicijavimo, ją reikėtų pirma taikyti vadovui, o tik tuo atveju, kai pastarojo nėra – dalyviui. Darbo autorius vertina tokią nuomonę neigiamai, kadangi kiekvienos teisinės formos dalyviai skirtingai yra įsitraukę į įmonės veiklą, t.y. kiekvieno juridinio asmens dalyvio aktyvumas įmonės veikloje skirtingas, kaip ir dalyvio žinios apie įmonės finansinę būklę. Dalyvių aktyvumą taip pat iš dalies lemia ir juridinio asmens teisinės formos reglamentavimas, todėl, pavyzdžiui, IĮ savininkai ir ŽŪB nariai

laikytini aktyviais dalyviais ir privalančiais domėtis įmonės būkle. Taikant atsakomybę, kiekvienu atveju reikia vertinti ir dalyvio aktyvumą įmonės veikloje.

15.Literatūros sąrašas

15.1. Teisės norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Įstatymas skelbtas: žin., 2000, Nr. 74-2262) (su papildymais ir pakeitimais);
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (Įstatymas skelbtas: Žin., 2000, Nr. [89-2741](#)) (su papildymais ir pakeitimais);
3. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas (Kodeksas skelbtas: Žin., 1985, Nr. 1-1) (su papildymais ir pakeitimais);
4. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13¹, 18, 20, 21, 22, 23, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo papildymo priedu įstatymas. Valstybės Žinios, 2008.06.07, Nr.: 65, Publ. Nr.: 2456;
5. Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas (Įstatymas skelbtas: Žin., 2007, Nr. [17-627](#)) (su papildymais ir pakeitimais);
6. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas. (Įstatymas skelbtas: Žin., 2007, Nr. [17-626](#)) (su papildymais ir pakeitimais).
7. Lietuvos Respublikos akcinės bendrovės „Mažeikių nafta“ akcijų įsigijimo ir disponavimo jomis įstatymas (Įstatymas skelbtas: Žin., 2005, Nr. [131-4703](#));
8. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas (Įstatymas skelbtas: Žin., 2004, Nr. [63-2243](#)) (su papildymais ir pakeitimais);
9. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas (Įstatymas skelbtas: Žin., 2003, Nr. 112-4991) (su papildymais ir pakeitimais);
10. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas (Įstatymas skelbtas: Žin., 2001, Nr. 31-1010) (su papildymais ir pakeitimais);
11. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (Įstatymas skelbtas: Žin., 2000, Nr. [64-1914](#)) (su papildymais ir pakeitimais);
12. Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas (Įstatymas skelbtas: Žin., 1999, Nr. 66-2127) (su papildymais ir pakeitimais);

13. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (Įstatymas skelbtas: Žin., 1998, Nr. 36-961) (su papildymais ir pakeitimais);
14. Lietuvos Respublikos žemės ūkio bendrovių įstatymas (Įstatymas paskelbtas: Žin., 1991, Nr. [13-328](#)) (su papildymais ir pakeitimais);
15. 2006 m. rugsėjo 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 2006/68/EB iš dalies keičiančią Tarybos direktyvos 77/91/EEB nuostatas, susijusias su ribotos atsakomybės akcinių bendrovių steigimu ir jų kapitalo palaikymu ir keitimu (2006 L 264/3).
16. 13-asis verslo apskaitos standartas „Nematerialusis turtas“. Patvirtintas viešosios įstaigos Lietuvos Respublikos apskaitos instituto standartų tarybos 2003 m. gruodžio 18 d. nutarimu Nr. 1;
17. 35-asis verslo apskaitos standartas. „Įmonių pertvarkymas“. Patvirtinta Lietuvos Respublikos apskaitos instituto direktoriaus 2005 m. gruodžio 29 d. įsakymu Nr. VAS-12;
18. United Kingdom Companies act 2006. [interaktyvus] [žiūrėta 2010-11-29]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents>>.

15.2. Specialioji literatūra

1. AMBRASIENĖ, D. *et al. Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009;
2. AUGUSTAITIS, A. Akcininko atsakomybė. Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybė už juridinio asmens prievoles. *Juristas*. Nr. 1, 2004;
3. AUŠTREVICHIUS, P.; PUPKEVICHIUS, D.; TREIGIENĖ D. *Šiuolaikinių ekonomikos terminų enciklopedinis žodynas*. Vilnius: Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 1991;
4. BARANAUSKAS, E. *et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007;
5. BARTKUS, G. Paskaitų kurso „Įmonių teisė“ medžiaga. s.l. [2009];
6. BAUBLYS, L. *et al. Teisės teorijos įvadas*. Vilnius: Leidykla MES, 2010;
7. BRAZAUSKIENĖ, R.; BRAZAUSKAS, S. *Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros Lietuvoje teisinės sąlygos*. Vilnius: Eugrimas, 1999;

8. CADMAN, I. *Shareholders' Agreements. Fourth Edition*. London: Sweet & Maxwell, 2004;
9. CIVILKA, M. Akcininkų atsakomybė pagal bendrovės prievoles (1). *Juristas*. Nr. 1, 2006;
10. CIVILKA, M. Akcininkų atsakomybė už bendrovės prievoles (2). *Juristas*. Nr. 2006/2, 2006;
11. ČIOČYS, P. A. *Teisės pagrindai*. Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija, 2002;
12. DAUSKURDAS, V. Įmonė tarp ribotos ir neribotos civilinės atsakomybės. *Vadovo pasaulis*. Nr. 9, 2003;
13. EASTERBOOK, F.; FISHEL, D. *The economic structure of corporate law*. s.l., 1991;
14. GARNER, A. B. *Black's law dictionary*. 7th edition. St. Paul: West group, 1999;
15. GRAKAUSKAS, E. *Agrarinė teisė*. Vilnius: Vilniaus informacijos centras, 2009;
16. GREIČIUS, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007;
17. GRIKIENYTĖ, A. Juridinio asmens dalyvio atsakomybė pagal juridinio asmens prievoles. *Juristas*. Nr. 6, 2010;
18. GRIKIENYTĖ, A. Juridinio asmens dalyvio atsakomybė pagal individualios įmonės prievoles. *Juristas*. Nr. 4, 2010;
19. HUSS, R. Revamping veil piercing for all limited liability entities: forcing the common law doctrine into statutory age. *University of Cincinnati law review*. Vol. 70, 2001;
20. JAKUTYTĖ – SONGAILIENĖ, A. Įmonė kaip civilinių teisių objektas. Daktaro disertacija. *Socialiniai mokslai, teisė (01 S)*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010;
21. JERSILD, T. Paskaitų ciklas „The law of private business“. Materials for private businesses including family businesses and joint ventures. s.l, 2010;
22. KAVALNĖ, S., et al. *Bankroto teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia 2009;
23. KIRŠIENĖ, J.; PAKALNIŠKIS, V., RUŠKYTĖ, R., VITKEVIČIUS P. *Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas. Vadovėlis*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004;
24. KONTUTYTĖ, E. Įmonių teisinės formos: vokiškų ir lietuviškų terminų ekvivalentiškumo problemos. *Kalbotyra*. Nr. 58(3). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008;

25. LEVICKAITĖ, I. Can the corporate veil be pierced under Lithuanian law? *International Journal of Baltic Law*. Issue 4, 2004;
26. LIEPA, L. Seminaro medžiaga. Regija Borenus. Shareholders' agreement-drafting for succes. Vilnius: 2005. [interaktyvus] [žiūrėta 2011-03-16]. Prieiga per internetą: <<http://www.docstoc.com/docs/4289967/shareholder-agreement-sample>>;
27. MIKALONIENĖ, L. Subsidiari akcininko atsakomybė. *Teisė*. Nr. 76, 2010;
28. MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2003;
29. MIKELĖNAS, V. *Prievolių teisė. Pirmoji dalis*. Justitia, Vilnius, 2002;
30. MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009;
31. MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002;
32. MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002;
33. MIZARAS, V., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2009;
34. NAUJOKAITIS, A. Atsakomybės pagal individualių įmonių prievoles aspektai. *Juristas*. Nr. 6, 2004;
35. PAPIJANC, V. Piercing the corporate veil institutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievoles Lietuvos teisėje. *Jurisprudencija. Mokslo darbai*. Nr. 10(112), 2008;
36. RIMAS, J. Privataus kapitalo sandoriai: bendrovių teisės aspektai. Daktaro disertacija. *Socialiniai mokslai, teisė (01 S)*. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010.
37. SMITH, B. Legal personality. *Yale law journal*. Vol. XXXVII. No. 3, 1928, [interaktyvus] [žiūrėta 2011 – 04 – 17]. Prieiga per internetą: <<http://www.jstor.org/stable/789740>>;
38. STAMP, M. *Private company law*. 3rd edition. London: Cavendish publishing limited, 2001;
39. ŠIDLAUSKAS, A. *Visuotiniai akcininkų susirinkimai*. p. 2. [interaktyvus] [žiūrėta 2010-11-16]. Prieiga per internetą: <http://www.rimess.lt/public/14_Visuotiniai_akcininku_susirinkimai_web.pdf>;
40. VAIŠVILA, A. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000;
41. VALANČIUS, K. L. *Investicijų teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2005;
42. VANSEVIČIUS, S. *Valstybės ir teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000;

43. VOGULIS, M. Ar individualios įmonės savininko sutuoktinis gali inicijuoti bankroto procedūrą? *International Journal of Baltic Law*. Issue 3, 2005.

15.3. Teismų praktika

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. kovo mėn. 25 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Limantra“ v. N. G.*, Nr. 3K-3-130/2011, kat. 27.7; 44.2.1; 44.5.2.17;
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. kovo mėn. 21 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Klaipėdos šaldytuvų terminalas“ v. J. G., A. K. (A. K.) ir kt.*, Nr. 3K-3-118/2011, kat. 27.7; 113.6.1.3; 126.8;
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario mėn. 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. UAB „Via Nota“ ir V. J.* Nr. 3K-3-76/2011, kat. 27.3.2.1; 35.5;
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario mėn. 15 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Septynios mylios“ v. E. Š., E. Š., K. P. (Š.)* Nr. 3K-3-50/2011, kat. 22.5; 27.3.2.5; 75.7;
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. vasario mėn. 9 d. nutartis civilinėje byloje *Kauno AVMI v. G. O. ir S. O. ir kt.*, Nr. 3K-3-68/2010, kat. 35.1;
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje bankrutuojanti *UAB „Čeltaura“ v. A. K. Č. ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-486/2009, kat. 27.7; 44.5.2.17 (S);
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. spalio mėn. 5 d. nutartis civilinėje byloje *R. V. v. V. V. ir kt.*, Nr. 3K-3-371/2009, kat. 75.7;
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. liepos mėn. 9 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Alveronas“ v. I. S., R. P., A. P., G. M., G. B. ir D. Č.*, Nr. 3K-3-329/2009, kat. 27.7; 44.5.2.1;
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 1 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Panevėžio balsas“ v. UAB „Eksena“*, bylos Nr. 3K-3-244/2009, kat. 27.7; 121.13; 121.20;

10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 3 d. nutartyje civilinėje byloje *A. R. v. kooperatinė bendrovė „Kėdainių šilas“*, bylos Nr. 3K-3-147/2009, kat. 27.3.2.2; 44.5.2.17 (S);
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio mėn. 22 d. nutartis civilinėje byloje *A. S. v. UAB „Karmo“*, Nr. 3K-3-541/2008, kat. 95.3; 121.13; 121.2 (S);
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio mėn. 10 d. nutartyje civilinėje byloje *UAB „Alaja“ ir ko v. K. A. ir V. A.*, Nr. 3K-3-509/2008, kat. 27.1(S);
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo mėn. 15 d. nutartis civilinėje byloje *IĮ J. L. v. R. G. R.*, Nr. 3K-3-414/2008, 24.2; 27.9 (S);
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. liepos mėn. 3 d. civilinė apžvalga „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga“, Nr.: 2008-07-03, publ. Nr.29;
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio mėn. 13 d. nutartis civilinėje byloje *Ž. N., K. T., J. T., A. T., Z. T., D. T., A. T. v. UAB „Grigiškių statyba“ ir kt.*, Nr. 3K-3-323/2008, kat. 27.10 (S);
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gruodžio mėn. 12 d. nutartis civilinėje byloje *A. R. v. kooperatinė bendrovė „Kėdainių šilas“*, *S. T., R. K., A. B., MSK „Aukštaitijos šilas“*, *K. Ž. ir G. Ž.* Nr. 3K-3-572/2007, kat. 27.3.2.2; 104.2; 110.1; 110.4; 117.1; 121.15; 121.21;
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio mėn. 12 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Kapitalo valdymo grupė“ v. UAB „Penkių kontinentų“ bankinės technologijos*, Nr. 3K-3-483/2007, kat. 114.11; 27.10;
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Neringos žuvis“ v. A. P. IĮ „Altana“*, bylos Nr. 3K-3-168/2007, kat. 35.6.1 (S);
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 28 d. nutartyje civilinėje byloje *UAB „Saulėtekis“ v. I. K., L. M., R. P.*, bylos Nr. 3K-3-604/2006. Procesinio sprendimo kategorijos: 114.4; 126.8 (S);
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *K. J. J. v. J. B. ir kt.*, bylos Nr. 3K-7-266/2006, 44.5.1; 44.5.2.1 (S);

21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 29 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje *G. D. v. ŽŪB „Delikatesas“*, bylos Nr. 3K-3-527/2005, kat. 27.3.2.4;
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. spalio 6 d. nutartis byloje *M. S. v. G. M., V. S., A. L., G. M., AB „Turto bankas“*. Nr. 3K-3-499/2004, kat. 120;
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Ūkio bankas“ v. A. L.*, byla Nr. 3K-7-308/2004, kat. 21.2.2.6; 125.5; 125.6;
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2004 m. vasario 18 d. nutartyje civilinėje byloje *UAB „Göllner spedition“ v. S. B. ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-124/2004, kat. 21.1;
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. sausio mėn. 28 d. nutartis civilinėje byloje *G. B., E. B. ir J. V. v. ŽŪB „Jurbarkai“* Nr. 3K-3-69. Bylų kategorija: 16.3.2.2; 21.2.2.4;
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. sausio mėn. 15 d. nutartis civilinėje byloje *B. J. v. ŽŪB „Banga“*, bylos Nr. 3K-7-121, kat. 21.2.2.4;
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. lapkričio mėn. 5 d. nutartis civilinėje byloje *V. M. v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“* bylos Nr. 3K-3-918, kat. 21.2.2.1;
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gegužės 21 d. nutartis byloje *A. B. v. L. B. A.*, Nr. 3K-3-616/2003, kat. 18.3, 18.4, 36.1, 95.1;
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. vasario 20 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *Ž.Š. v. AB „Lietuvos taupomasis bankas“*, bylos Nr. 3K-3-390/2002, kat. 39.2.1; 39.2.3; 39.3;
30. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. spalio mėn. 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Vajalio medienos gaminiai“ v. R. K., N. K.*, Nr. 2A-517/2010, kat. 44.8 (S);
31. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. rugsėjo mėn. 30 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *O. A., G. D. A., E. G., A. L., A. L., V. L., V. T., A. Š., J. T., R. V. ir A. Š. v. J. K.*, Nr. 2-1150/2010, kat. 99.1.1; 108 (S);
32. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. rugsėjo mėn. 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Limantra“ v. N. G.*, Nr. 2A-614/2010, kat. 44.5.2.17.; 126;
33. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje *bankrutavusi UAB „Alveronas“ v. I. S, R. P., A. P., G. M., G. B., D. Č.*, Nr. 2A-137/2009, kat. 27.3.2.1; 44.2; 126.8 (S);

34. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. sausio mėn. 31 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *R. Jodeikos firma „Interikas“ v. UAB „NORD/LB banko lizingas“*, Nr. 2A-89/2006, kat. 42.8; 50.10;
35. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gegužės mėn. 3 d. nutartis civilinėje byloje *V. P. v. A. K.* Nr. 2A-247-302/2010, kat. 25.3; 27.3.2.1; 27.7; 121.21 (S);
36. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio mėn. 24 d. nutartis civilinėje byloje *A. R. v. KB „Kėdainių šilas“, S. T., R. K., A. B., MSK „Aukštaitijos šilas“, K. Ž., G. Ž., K. C.*, Nr. 2A-208-198/2008, kat. 27.3.2.2; 35.1; 35.4; 99.3; 121.15; 121.21;
37. *Sea-land Services, Inc. v. The Pepper Source Inc.*, United States Court of Appeals, 7th Circuit, 941 F.2d 519 (1991). [interaktyvus] [žiūrėta 2010 – 12 – 04]. Prieiga per internetą: <<http://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F2/941/519/403045/>>;
38. New York Court of Appeals. *John Walkovszky, Respondent, v. William Carlton, Appellant, et al., Defendants.* November 29, 1966. [interaktyvus] [žiūrėta 2011 – 04 – 08]. Prieiga per internetą: <http://www.courts.state.ny.us/reporter/archives/walkovszky_carlton.htm>.

15.4. Kiti šaltiniai

1. Akcininkų sutartis tarp Lietuvos Respublikos Vyriausybės, veikiančios Lietuvos Respublikos vardu ir UAB „NDX energija“. 2008 m. sausio mėn sutartis. [interaktyvus] [žiūrėta 2010-12-03] Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=312099;
2. By-laws of McDONALD’S corporation as amended and restated with effect as of January 21, 2010 [interaktyvus] [žiūrėta 2010 – 11 – 20]. Prieiga per internetą: <http://www.aboutmcdonalds.com/mcd/investors/corporate_governance/by_laws.html>;
3. Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos komentaras dėl Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 91 str. komentaro (paaiškinimo). [interaktyvus] [žiūrėta 2010 – 12 – 14]. Prieiga per internetą: <<http://mic.vmi.lt/documentpublicone.do?&id=1000022277>>;

4. Įmonių bankroto valdymo departamentas prie ūkio ministerijos. Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų 2009 m. sausio – rugsėjo mėn. apžvalga. [interaktyvus] [žiūrėta 2011 – 04 – 13]. Prieiga per internetą: <www.bankrotodep.lt/Doc/2010_01_09.doc>;
5. Lietuvos Respublikos statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Įregistruotų ir veikiančių ūkio subjektų skaičius metų pradžioje. [interaktyvus] [žiūrėta 2011-04-09]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveelections.asp?MainTable=M4010116&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=5389&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>>>;
6. Wikipedia. *Classical economics*. [interaktyvus] [žiūrėta 2011 – 04 – 20]. Prieiga per internetą: <http://en.wikipedia.org/wiki/Classical_economics>.

16.Santrauka

Privataus juridinio asmens dalyvio pareigos

Darbas parašytas aktualia tema, kuri apima plačią civilinių teisinių santykių reglamentavimo sferą. Pažymėtina, kad darbe nėra aptariama problematika susijusi su viešąja teise, bei nėra aptariamoms visos juridinio asmens dalyvio pareigos bei su jomis susijusi problematika, kadangi pareigų gausa bei kiekvienos iš jų aptarimas reikalauja detalios analizės, o to padaryti neleidžia nustatyta darbo apimtis.

Svarbu paminėti tai, jog šiame darbe aptiriamos svarbiausios autoriaus nuomone juridinio asmens dalyvio pareigos, dabartinis reglamentavimas bei taikymo praktika, nurodomos ydingos reglamentavimo ar jo taikymo vietos, teikiami pasiūlymai dėl galimų sprendimo būdų ir iškeltos problemos. Atsižvelgtina ir į tai, jog aptiriamos ir juridinio asmens dalyvio bei pareigos sąvokos, siekiant terminologinio aiškumo. Autorius pasirinko nagrinėti trijų juridinių asmenų teisinių formų dalyvių pareigas – akcinių bendrovių, individualių įmonių bei žemės ūkio bendrovių.

Darbe juridinio asmens pareigos, atsižvelgiant į jų atsiradimo pagrindus, suskirstytos į dvi grupes: atsirandančias iš sutarties ir kitų įmonės dokumentų, bei į atsirandančias iš įstatymo. Iš įstatyminių pareigų labiausiai akcentuota juridinio asmens pareiga atsakyti už nesąžiningus savo veiksmus, kartu pateikiant lyginamąją analizę su bendrosios teisės tradicijos šalių reglamentavimu bei taikymo praktika. Taip pat išskirtina tai, jog analizuota dalyvių pareiga inicijuoti bankroto procesą, bei aptarta galima atsakomybė už minėtos pareigos nevykdymą ar netinkamą vykdymą. Pareigos kylančios iš sutarties arba juridinio asmens dokumentų, suskirstytos į turtines ir neturtines, tačiau plačiau nėra aptariamoms, kadangi to neleidžia darbo apimties limitas.

17. Summary

Obligations of private legal entity's member

The work is concentrated on an important topic, which covers sphere of broad civil legal relations. It should be noted that the paper does not deal with issues related to public law in any extent and it does not cover every single obligation of legal person's member and related issues, as well as an abundance of duties and the discussion of each requires a detailed analysis, however the scope of the research limits this possibility to a certain extent.

It is important to mention the fact that this work expresses the author's opinion on the most important obligations of the legal person's member, current regulation and the application of the law, the defects of present regulation, making proposals for possible solutions to the issues unveiled. Taking into account the fact that it is being discussed the concepts of member of legal person and legal obligation in accordance with clarity of terminology. The author decided to research the obligations of members of three legal forms of entities – limited liability companies, private companies and agricultural companies.

Obligations of a legal person's member are divided into two groups which are based on their origin bases: those arising from the contract and other documents of legal entity, as well as the emerging out of the statute. The most emphasized statutory duties of legal person's member are to answer for their fraudulent actions, which are reflected by providing a comparative analysis with the common law tradition countries in accordance to their regulation and application of rules of law. It is also a unique fact that the member's duty to initiate the bankruptcy proceedings is being analyzed and possible liability for the failure to comply with that obligation, or improper performance of it, is being discussed. Responsibilities arising from the contract or the legal person's documents are divided into asset ones and non-asset ones, however the detailed research is not executed because of the scope of the paper.